ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● *Serie nouă*

■ Anul XXIII (LVII) ■ Nr. 3 (489) ■ Martie 2023 ■ 5 lei ■

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului Pitești
Centrul Cultural Pitești

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

GEORGE TZIPOIA - Sarcofagele principelui Constantin Brâncoveanu și al soției sale, Marica

Leonid Dragomir

Mihai Șora – omul dialogal

Era o zi de iarnă friguroasă, pe 9 ianuarie 2003, când l-am cunoscut pe domnul Mihai Șora. Îmi aduc aminte că la 8 dimineața patrulam pe bulevardul Magheru din București așteptând să se facă ora 9, când stabilisem să ne întâlnim acasă la domnia sa, un apartament situat într-un bloc interbelic pe strada Jules Michelet. Mă tot frământam

Premiile revistei ARGEȘ, Pitești, 2010: Premiul pentru ”Opera Omnia” – Mihai Șora. (Foto: S.F.)

întrebându-mă cum să îl abordez, îmi formulam în minte probleme și filosofeme, mă bântuiau fel și fel de îndoieli, însă când am ajuns în fața sa toate s-au topit în firescul unei conversații care parcă le continua pe altele purtate ani în șir. Când ne-am așezat, eu pe o canapea de piele, domnia sa într-un fotoliu în fața mea, mi s-a transmis dintr-o dată o liniște de un fel special. Desigur, pereții camerei erau tapetați de sus până jos cu cărți, atmosfera sugera o continuitate dintre vechi și nou, figura sa emana mult calm, dar liniștea venea de altundeva: omul știa să asculte, adică să creeze acel curent care-mi atrăgea cuvintele și ideile ca un magnet. Totul venea de la sine, fără niciun efort, iar această stare am regăsit-o și în conversațiile noastre ulterioare, înregistrate sau nu.

Ce se întâmplă, de fapt, într-un dialog cu Mihai Șora? Prima senzație este că ești acceptat așa cum ești: întrebările îți sunt luate în serios, răspunsurile ce ți se dau sau pe care trebuie să ți le dai pretind de asemenea un angajament vital. Șora nu încearcă să te facă să devii altceva, chiar și mai bun, nu te atrage în proiectul lui, ci te obligă doar să fii tu însuți. Nu e nici maestru, nici profesor, ci așa cum se definește el indirect, cu un pic de autoironie:“ Un Mai Știutor“. Față cu el, poți fi „Tânărul Prieten“ sau „Devotatul Amic“, celelalte personaje din cărțile sale dialogate, dar nu elev sau discipol. Aceasta fiindcă Mihai Șora instituie de la început o egalitate bazată paradoxal pe diferențe, cu partenerii de dialog. Am constatat-o în discuțiile cu mine, dar și în cele la care am fost martor. Se constituie astfel o stare de deschidere către celălalt în care încrederea este de la sine înțeleasă.

Modelul său politic este similar celui paideic: o democrație a „dialogului generalizat“, unde scopul nu trebuie să fie manipularea celorlalți, ci încercarea de a învăța împreună. Dacă privim politica democratică de astăzi, cu luptele ei continue pentru putere și avere, modelul este desigur o utopie, însă nu una care obligă la înregimentare, ci funcționează precum ideile kantiene, regulativ, orientativ. Fără criterii ideale de felul acesta, cum am mai putea judeca valorile democratice? Nu ne mai rămâne decât cinismul generalizat situat în vecinătatea unui totalitarism de tip nou. Ca și cele vechi, acesta caută să disloce omul, pe fiecare în parte, din locul său ontologic, constrângându-l să se conformeze unei imagini dinainte fabricate. Filosofia lui Mihai Șora demonstrează că astfel se ajunge de fapt la distrugerea ființei umane. Scrisă în bună parte în comunism, ea întemeiază ontologic unicitatea fiecărui om așa cum o dezvăluie creștinismul. Este, consider, un umanism, dar care spre deosebire de altele, de cel marxist mai ales, afirmă acceptarea omului așa cum l-a creat Dumnezeu. Deci este un umanism creștin, în care omul, dacă nu se falsifică pe sine ratându-și esența în diverse moduri despre care filosoful discută pe larg, trebuie iubit ca făptură creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Este mesajul de un optimism solid, fiindcă e clădit pe credință, al patriarhului centenar al filosofiei românești, care-i exprimă cu toată fidelitatea felul de a fi de toate zilele.

Textul acesta, publicat în numărul din noiembrie 2016 al revistei *Argeș*, când Mihai Șora împlinea 100 de ani, se încheia cu: „La mulți ani, domnule Mihai Șora!”. De atunci, filosoful a mai trăit șase ani, stingându-se din viață pe 25 februarie 2023. Am ales în locul unui necrolog să reiau evocarea primei noastre întâlniri, petrecută în urmă cu 20 de ani – atunci Mihai Șora avea 86 de ani – și pentru că iubirea sa de viață era atât de puternică, încât moartea cu angoasele ei era aproape exclusă. Nu-i plăcea să discute despre ea, iar în scrierile sale, deși marcate de existențialism, nu există ceva de felul: orizontul morții, tragic, pesimism, sentiment al deșertăciunii ș.a. Am citit că ar fi declarat recent: „Nu mă gândesc la ea (la moarte, n.m.). Am o totală încredere că totul va fi bine. Știu că va veni”. Sunt convins că a trecut dincolo cu aceeași seninătate, conferită de credință și înțelepciune, cu care și-a trăit atât de lunga sa viață. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

actualitate

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

O boierie a spiritului

Nerăbdători de a primi mai repede izbăvirea, uităm că durerea e cel mai potrivit foc purificator prin care, vrem, nu vrem, sufletul se îndreaptă din această Vale a Plângerii spre Împărăția luminii.

Putem ușor distinge semnele divine de întâmplările simple, lipsite de semnificație. Vom avea în inima noastră o pace divină! Păstrăm taina și nu simțim nevoia să batem toba pentru a ști toată lumea.

Oricât am iubi lumea, cu toate avatarurile ei, într-o zi tot ajungem la saturație. Cu trecerea anilor, bucuriile noastre de zi cu zi se stilizează și vrem să ne eliberăm nu numai de noi, ci mai ales de cei din jurul nostru. În viața noastră de după maturizare se încuibează un fel de război care ne ține mereu pe redute adverse.

Doar Sfânta Scriptură și Sfinții Părinți ne trezesc la realitate, dacă citim și împlinim!

Cea mai mare nenorocire pentru om este uscăciunea sufletească, așa cum este scleroza în plăci. Hidoșenia omului cu sufletul uscat este mai nenorocită decât cea a omului întins pe catafalc. Cine ar putea umple și cu ce anume pustiul lăuntric din noi? Pustiul acesta lăuntric nu-l poate umple decât Dumnezeu, cu iubire, pentru că El este Iubire.

Mai presus de fiecare există Cineva mai mare decât noi. Lucrurile mai presus de noi rămân în matca lor absolută. Nu putem face nimic atunci când nu acceptăm datul absolut. Plecarea genunchilor întru rugăciune personală este o stare firească. Ne plecăm genunchii în fața Absolutului și ridicăm rugă la Dumnezeul Iubirii.

Omul în stare de cădere nu este capabil să-și revină, să-și schimbe drumul vieții prin propria sa putere și nici nu poate pricepe de la sine lucrurile lui Dumnezeu, pentru că acestea, negreșit, trebuie judecate duhovnicește. Are nevoie de ajutorul și rugăciunea celorlalți.

Pentru a nu îngădui ca veninoasele laude să-ți otrăvească firea, este folositor să-ți astupi urechile. Mare neputință ne cuprinde atunci când dorim să fim lăudați. Se duce de râpă toată osteneala noastră! Trufia noastră, uneori, întrece orice măsură, devenind insuportabilă celor din jur și chiar nouă înșine; această acritură mai rea ca lepra.

A sta liniștit este o boierie a spiritului. Greu ne vom învăța să trecem prin viața aceasta fără a fi observați.

De ce este păcatul invidiei mai mare decât multe altele? Pentru că invidiosul nu recunoaște darurile celui de lângă el. Îi neagă talentul, veleitățile, priceperea, inteligența, noblețea și orice alte calități ar avea. Prin aceasta nu lovește în om, ci în Dumnezeu-Creatorul Însuși, care este dătătorul darurilor noastre, ale tuturor.

Avem nădejdea foarte mare, aducătoare de pace, că noi, aceștia, păcătoși, neputincioși, așa cum ne găsim, suntem în preocuparea predilectă a lui Dumnezeu, care mai mult cu astfel de persoane are de-a face. Și față de noi Își manifestă întreaga grijă, în deplină dragoste și cu întreagă revărsare de binecuvântări. Nu vă pierdeți curajul!

Gheorghe Grigurcu

„Metaforele, un soi de catalige ”

■ Viața ne îndepărtează atât de mult de noi înșine încât provoacă uneori, în intimitatea devenirii, impresia unor dislocări istorice. *„Je regrette les temps de l'antique jeunesse”* (Musset). Proiectați cu un număr de ani în trecut, nu ne-am putea simți într-adevăr antici?

■ Scriptor. Meditația te obligă la sinceritate. Dar la o sinceritate a laturii tale creatoare, orgolioase, dornice de Formă. La sinceritatea artei.

■ Orice pitoresc implică o impuritate inofensivă.

■ „Ce este oare, de fapt, umorul, dacă nu rușinea de a trăi cu adevărat un sentiment? Dacă nu un fel de *tur de forță*, o piruetă de sclav elegant în fața unei situații care ar pretinde, în mod normal, disperare sau furie? De aceea, devine de înțeles faptul că umorul este astăzi atât de apreciat” (Michel Houellebeq).

■ Poezie: devotament care cade în clipă, clipă care cade în verb, verb care cade – oare? – în propriul său absolut.

■ Lucruri ce ți s-ar părea poate demne de interes, dacă le-ai uita cu desăvârșire, și, la un moment dat, ți le-ai reaminti, cu alură de „noutăți”.

■ Scriptor. Cum să pui punct? Unde să-l pui când punctul devine greu aidoma unui bolovan cu neputință de urnit?

■ A.E.: „Ierarhiile răspunzând unui instinct mai vechi decât umanitatea. Cum să nu existe, Doamne, tresărirea lor biologică și în viața literară?”.

■ „Merită să obosești zdravăn, pentru a te putea odihni în voie” (*dintr-un film*).

■ Emoția conținută a oricărei dificultăți.

■ „Îmi privesc uneori pisica în ochi. Animalul domesticit nu are din partea noastră, așa cum ne imaginăm câteodată, darul privirii cu adevărat «grăitoare», ci, dimpotrivă, a obținut, cu prețul ingenuității sale elementare, facultatea de a ne adresa această privire nouă, care nu mai suntem animale. Dar prin aceasta el a desprins, din zorii existenței lui, dar și mai târziu, un nu-știu-ce aer de mirare și de întrebare, care lipsește cu totul animalului sălbatic, cu toată neliniștea lui. Este incontestabil că privirea acestei pisici, aprinsă de contactul cu privirea mea, mă întreba: «E posibil ca tu să te gândești la mine? Vrei ceva mai mult decât pur și simplu să te distrezi pe seama mea? E adevărat că te interesez? Exist eu pentru tine? Exist? Ce vine de la tine spre mine? Ce plutește oare în jurul meu? Ce mi se întâmplă? Oare ce e aceasta?»” (Martin Buber).

■ Taciturni. Tăcerea lui X, ascunzând într-însa vorbele cum sâmburii unui fruct. Tăcerea lui Y, vidă.

■ Timiditatea: o reacție defensivă în fața lumii, fie și înainte ca aceasta să fi articulat vreo amenințare. O prevenție care, în lipsa unui motiv precis, poate avea stângăcia, informul, ridicolul imprevizibilului.

■ În fața unor amintiri te găsești dezarmat, înfricoșător disponibil precum în fața unei iubiri ce nu s-a putut împlini.

■ „Poezia, această moarte subterană a spiritului” (Cioran).

■ „După care a avut loc partea a doua a concertului. Pianistul, urcat în șaua lui Brahms, galopa. De fapt, nimeni nu știa ce cântă, deoarece perfecțiunea pianistului te împiedica să te concentrezi asupra lui Brahms, iar perfecțiunea lui Brahms distrăgea atenția de la pianist. Aplauze ale amatorilor. Aplauze ale ignoranților. Aplauze gregare. Aplauze stârnite de aplauze. Aplauze crescând în ele însele, stivuite unele peste altele, excitându-se și provocându-se – și nimeni nu putea să nu aplaude, fiindcă aplaudau toți” (Witold Gombrowicz).

■ Tristă unicitate. Numai tu, după toate probabilitățile, îți mai aduci aminte de dispariția unui anume animal, a unei anume păsări, a unui anume copac, numai tu în terifianta vastitate a acestei lumi...

■ A.E.: „Tăcerea poate semnifica indiferență, spaimă, jenă, reculegere, consimțire, extaz, rezervă etc. Tăcerea: un soi de curcubeu moral”.

■ A.E.: „Recunoștința lingușitorului? Să fim serioși. Moneda sa de schimb e în mod curent ingratitudinea. M-a înduioșat totuși o relativă excepție. După ce i-am făcut voia, X continuă a mă trata cu aceeași politețe onctuoasă”.

■ „Un suflet e ca un instrument muzical; falsificat o dată, va cânta fals toate ariile” (N. Iorga).

■ Aerul ursuz, rostirea avară, mormăită a lui X, a cărui lingușire pare efectul unui efort, al unei dificultăți învinse, care s-ar cuveni prețuit în sine. Autoritățile în domeniu nu întârzie a-i acorda favoruri. Aerul degajat, expresia dezinvoltă, de incontinentă, optimistă socializare a lui Y, a cărui lingușire dă impresia a fi a unui individ dintr-un grup de manifestanți pentru aceeași cauză. Superiorii îl privesc cu simpatie ca pe un „tânăr de viitor”, amânându-i totuși atenția la care se așteaptă.

■ Obscenitatea: fiziologie fictională.

■ Visele aidoma unor pui în găoace care încearcă a sparge coaja realului.

■ „5 ani 211 zile are cea mai tânără autoare publicată. O cheamă Bella, trăiește în Marea Britanie și a scris povestea unei pisici care se pierde după ce se aventurează afară, noaptea. I-a luat cam cinci zile să scrie cartea și a ilustrat-o singură. Extrem de tânăra autoare a declarat că ar vrea ca opera ei să-i învețe pe copii să nu plece singuri de acasă, mai ales în timpul nopții. Demn de menționat este faptul că *Pisica pierdută* s-a vândut în peste 1000 de exemplare pe Amazon, cam cât trebuie să se vândă un scriitor de la noi pentru a fi considerat «de succes»” (*Dilema veche*, 2022).

■ Senectute. Atâta vreme te-ai simțit nevârstnic, încât acum nu poți decât mima maturitatea pe care n-ai realizat-o, inclusiv față de tine însuți.

■ Scriptor. Cuvinte care văd, care aud, care iubesc în locul nostru.

■ Început de primăvară. Apele râurilor dându-se în scrânciob precum copiii.

■ „Când spunem despre cuvinte că sunt vii, când spunem că sunt mai vii decât viii și vii prin excelență, când ne închipuim că nu suntem vii cu adevărat decât în raport cu cantitatea de cuvinte pe care am incorporat-o, nu ne mai putem opri din drum: caracteristica viului fiind aceea că moare, trebuie să acceptăm ideea că, întocmai tuturor celor vii și mai mult chiar decât ființele vii obișnuite, cuvintele sunt niște ființe pentru moarte în programul cărora este integrată, pe termen mai mult sau mai puțin lung, promisiunea unei dispariții. Care este termenul? Și care este regimul specific de mortalitate al acestor viețuitoare care sunt cuvintele? Iată, aceasta este problema” (Bernard-Henri Lévy).

■ Senectute. Bucuria maximă, cea a răului care te-a ocolit încă o dată.

■ Simpaticul Costică, la un local: „În tinerețe puteam spune: am toată viața înainte, acum nu pot spune nici măcar am toată moartea înainte. Dacă există reîncarnare?”.

■ Scriptor. Solidar cu tine însuți, cum poți fi tu cel înfățișându-te în atâtea variante?

■ Vis puțin comunicativ asemenea unui individ hirsut.

■ „Aflu din ziare că, la Cimitirul Militar din Pitești, Asociația Cadrelor Militare în Rezervă și în Retragere din Serviciul Român de Informații (SRI) a avut inițiativa instalării unei troițe glorios comemorative în onoarea foștilor ofițeri ai serviciilor de informații, care, sub comunism, au constituit frontul «nevăzut» și «tăcut» care a luptat, sacrificial, pentru a contracara «amenințările la adresa națiunii române». Care va să zică, încet-încet, adevărul iese la iveală. (...) Iertată-mi fie analogia, dar nu pot să nu mă întreb cum ar reacționa opinia publică internațională dacă în curtea pușcăriilor din Siberia, sau la Auschwitz, Buchenwald, Birkenau și în toate centrele de reeducare și execuție din vremea comunismului și nazismului, s-ar ridica monumente care să glorifice «cadrele» competente ale ofițerimii eroice, slujitoare devotată a luptei împotriva subteranelor subversive, decise să tulbure adevărata «ordine» a lumii.” (Andrei Pleșu, *Dilema veche*, 2022).

■ Senectutea, o scuză, fie și relativă, nu atât pentru ceea ce s-a întâmplat, cât mai cu seamă pentru ceea ce nu s-a putut întâmpla.

■ Odihna scriptorului: setea de increat.

■ Contrar aparențelor rațiunea e centrifugă, afectele sunt centripete. Ultimele focalizează personalitatea în intimitatea sa ireductibilă.

■ Maturitatea e refractară posturii lirice. Vârstă prin excelență „pozitivă”, pragmatică, reprezintă cu precădere produsul unor factori exteriori, a unor convenții, a unor cutume sociale. E o adaptare suficientă, un compromis orgolios. Privindu-se în oglindă, maturul tipic se vede în contextul lumii, e atent nu la sine, ci la raporturile sale „realiste” cu acesta. Își calibrează personalitatea în funcție de jocul colectivității căreia îi aparține. În pofida preconcepțiilor, independența sa e restricționată. Am impresia că ar putea fi poet sub durata anilor maturi doar cel ce a păstrat un procent al vârstelor anterioare și totodată e apt a recepta anticipativ dispozițiile vârstei finale.

■ „Poate nu e om, oricât de mare i-ar fi virtutea, pe care complexitatea împrejurărilor să nu-l facă să trăiască vreodată în intimitatea viciului pe care-l condamnă ritos” (Proust).

■ Discreția, o postură situată la jumătatea drumului dintre tărie și slăbiciune.

■ Metaforele, un soi de catalige care ne poartă deasupra realului. Astfel se explică aerul nefiresc putând merge până la ridicol pe care-l avem când facem poezie, în ochii unor semeni nevoiți a ne privi de jos în sus.

■ Admirația e o dependență în stare brută, dragostea și mila sunt dependențe sublimate, pătrunse de harul divin.

■ „Pumkin și Kamala au fost aduse în România și se mândresc că sunt singurele girafe din țară. Au câte 2 ani fiecare și au traversat tot continentul într-un TIR special pentru a ajunge la destinație. Girafele au suportat cu bine lunga călătorie și au început să mănânce imediat ce au ajuns în noua lor casă, la Târgu Mureș. Drumul a fost de 2.300 km. și a fost parcurs în trei zile. Animalele au fost aduse tocmai din Suedia, iar pentru confortul lor, viteza de deplasare a fost una moderată. Până să ajungă la destinație, echipa de transport formată din doi olandezi a mai făcut o oprire pentru a hrăni girafele. (...) În toată Europa există doar trei firme care pot transporta în condiții optime animalele sălbatice” (*Click*, 2022).

■ Cuvintele de umplutură de care nu se poate lipsi comunicarea noastră, aidoma acelor microorganisme trebuitoare unei digestii normale.

■ Creatori care, intuind gustul pentru fast al plictiselii, organizează în numele ei baluri mascate.

■ Ești sigur că ai perceput corect doar tăcerea.

■ Excepțională voce a colinzilor de Crăciun, Ștefan Hrușcă. Identificat la sânge cu melosul lor nostalgic-masculin și cumva angelic. Viața întreagă rulând într-un colindat, o sosire-plecare în acest misticism rustic cum o moarte fără de moarte.

■ „Se crede că cel mai vechi strămoș al baclavalei este prăjitura *placenta* din Roma antică, un desert făcut din foi de patiserie subțiri, alternate cu straturi de brânză și miere. Tortul astfel rezultat era aromat cu foi de dafin, copt și udat cu și mai multă miere. Interesant este că unii istorici cred că «placenta» este de fapt derivată din grecescul *plakous*, un cuvânt care însemna «pâine subțire, stratificată», rețeta fiind găsită în *De Agri Cultura* a lui Cato (160 î.e.n.)” (*Historia*, 2022).

■ „Nu există viciu care să nu aibă o asemănare înșelătoare cu vreo virtute și care să nu tragă folos după urma ei” (La Bruyère).

■ Ca și cum zarva umană cedând, am putea asculta protestul taciturn al lucrurilor din preajmă.

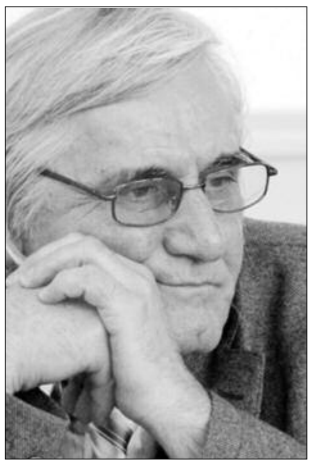
■ Ironia ce poate fi detectată în orice artificiu.

■ Există lucruri care s-au petrecut deoarece au avut parte de benedicțiunea celor care nu s-au putut petrece.

Tristă unicitate. Numai tu, după toate probabilitățile, îți mai aduci aminte de dispariția unui anume animal, a unei anume păsări, a unui anume copac, numai tu în terifianta vastitate a acestei lumi...

jurnal de idei

Nicolae Oprea

Cronica literară

Creaţia unui poet proteic

Mircea Petean fundamentează o poetică a contrastelor. În manieră oximoronică, el înfăţişează universul înconjurător oglindit în imagini contradictorii, incompatibile, uzând expert de dezacordurile rostirii poetice. Şi îmbină firesc limbajul metaforic cu expresia colocvială, deprinsă prin trăirea intensă în miezul cotidianului banal.

În anul împlinirii a 70 de ani de la naştere, scriitorul multivalent Mircea Petean – poet, în primul rând – a publicat o selectă antologie de autor într-o colecţie consacrată a Editurii Academiei Române, *O sută şi una de poezii*. Debutul absolut al poetului s-a produs în 1974, pe o pagină cu profil inaugural a revistei studenţeşti *Echinox*. Format în climatul de emulaţie spirituală al revistei clujene – şi al cenaclului, comparabil cu *Cenaclul de Luni* bucureştean -, el face parte dintr-o promoţie compactă de poeţi afirmaţi în acest cadru. În 1976 au absolvit Filologia din Cluj-Napoca, împreună cu el, Augustin Pop, prematur trecut în nefiinţă, Ioan Moldovan, Ion Cristofor şi Aurel Pantea, laureat al Premiului Naţional „Mihai Eminescu". După absolvire, majoritatea echinoxiştilor se împrăştie în provincii. Din cauza legilor comuniste de atunci, privind stagiul obligatoriu în învăţământ, Petean este nevoit să-şi amâne destinul literar, predând Limba română şi franceză în localităţile maramureşene Moisei şi Borşa, între anii 1977 şi 1989. Revine în Clujul studiilor modelatoare după Revoluţie, dedicându-se profesiunii de editor în diverse locuri, până la înfiinţarea propriei edituri, *Limes,* pe care o conduce şi azi.

A reuşit să debuteze, totuşi, în deceniul generaţiei optzeciste de afirmare, publicând în 1981 volumul *Un munte, o zi.* Ion Pop, mentorul *Echinoxului,* distingea în poezia de început „coexistenţa mai multor tonalităţi" care corespunde „detaşării de spectator ironic faţă de o lume redusă la gesticulaţia mecanic-grotescă, apropierii, pe de altă parte, de faţa umilă, fără străluciri aparente a existenţei şi, în sfârşit, elogiului *prezenţei*, al Făpturii victorioase asupra derizoriului." (Cf. *„Echinox"/ Vocile poeziei*, 2008) Sunt trăsături care se regăsesc şi în volumul de faţă. Într-o selecţie riguroasă, *O sută şi una de poezii* reuneşte poeme din cele vreo 20 de cărţi publicate între *S-au produs modificări* (1991) şi *Trilogia ligură* (2022), fără să mai socotim şi antologiile periodice sau ediţiile adăugite. Materia antologiei recente este distribuită în şase grupaje unitare, re-intitulate cu modificări semnificative: *I - Elegii, balade, ode şi proverbe*; *II - Rostiri, nerostite, tăceri*; *III - Lovituri de nisip, haiku, ziceri, poeme taoiste*; *IV - Antimetafizice*; *V - Pur şi simplu poeme* şi *VI - Poemele Anei*.

Antologia academică se deschide cu poemele selectate de autor (nu multe) din trilogia care l-a consacrat, *Cartea de la Jucu Nobil, I-III*, publicată între 1990 şi 2003, în care recuperează liric, fără timbrul elegiac sugerat autoironic în titlul secvenţei introductive (*Elegii, balade...*), lumea copilăriei din spaţiul-matrice. Lărgind geografia poetică, în 2018, Mircea Petean integrează acest ciclu în *Trilogia transilvană.* Pentru cronicarul contemporan al spaţiului natal, cu funcţie generică, memoria devine un spaţiu mental atotcuprinzător, unde trecutul coabitează cu prezentul. Întrucât „scribul" de la Jucu Nobil (Jucu de Mijloc, în realitate) reînsufleţeşte figuri şi fapte din copilărie. El îşi întâlneşte aievea bunicii şi părinţii în spaţiul comprimat al memoriei afective, cum enunţă în poemul *Zei şi cuvinte*: „casa bunicului meu şi a bunicii mele era o insulă verde/ cu pădure cu grâu cu grădină/ cu livadă de casă şi iepuri de câmp/ cu vaci şi viţei cu o pereche de cai şi o pereche de boi/ cu câine şi pisică dar şi cu oi/ cu miel de paşti dar şi cu porc de crăciun/ cu copiii lor şi copiii copiilor lor". Din mijlocul lor se desprinde tatăl poetului care îl îndeamnă să scrie, recuperând trecutul miraculos: „dintre ei îl văd detaşându-se pe tata/ înaintează spre mine se opreşte în dreptul meu/ şi-mi spune o dată de două ori de trei ori de nu ştiu câte ori/ să scriu despre toate astea/ şi despre multe altele câte s-au fost petrecut".

În registru post-modernist (un enunţ definitoriu: „memoria mea este un cimitir de zei păzit de cuvinte – relicve ale unei postmoderne mitologii"), productul incursiunii în *domeniul străbunilor* devine un text scris sub privirile personajelor evocate („bunica mea se uită la mine acum când scriu"). Cel care scrie este deopotrivă martor şi protagonist al unor *Munci şi zile* cvasi-hesiodice (a se vedea pastişa ironică din titlul altui volum, *Munţi şi zile*). Actul poetic, concretizat prin aglutinarea unor tablouri vivante din aria rurală, reprezintă şi un act istoric de reparaţie: „aceştia am fost noi mâncătorii de bulbi/ iar nu mâncătorii de libelule/ despre noi se vorbeşte puţin în prea puţine tratate/ de aceea am ţinut să reparăm noi înşine o istorică/ nedreptate". Implantat într-un teritoriu conturat în tuşe afective, poetul se detaşează de lumea sa, prin joc şi ironie, chiar dacă frisonul melancolic irigă necontenit arterele poemului. Oamenii pământului sunt văzuţi ca înaintaşi de stirpe nobilă şi, mai cu seamă, ca nişte aezi din homerica stirpe care ştiau să împace muncile câmpului cu arta cuvântului. Viziunea poetică transformă în *text* această lume aflată la confluenţa naturii cu civilizaţia, cum enunţă în altă parte:„Lumea era un text/ scris cu caractere umbroase". Definitorie pentru lirica lui Mircea Petean este interferenţa organică dintre (auto)biografie şi viziunea monografică asupra satului din acest spaţiu al tradiţiei româneşti. Şi, mai cu seamă, expresivitatea multiplelor ipostaze poetice pe care le adoptă. Semnificativ, în această direcţie, este autoportretul poetului reflectat în oglinda criticii literare de referinţă, conturat cu ironie şi umor, în poemul fără titlu ce încheie prima parte a antologiei *(unii au deplâns faptul că nu sunt poet vizionar)*: „unii au scris că sunt ba prodigios ba prolix/ unora li s-a părut că sunt livresc/ altora că sunt mai degrabă barbar/.../ am fost când hăruit când complexat/ nu chiar un simplu duplicitar/ când mag cerebral când împricinat decerebrat/ când un sofisticat ins natural când un idilic rafinat/ când un aventurier domestic solar şi teluric în acelaşi timp/ când un haijin/ Ulise/ ori mai bine anonimul transilvan".

Al doilea grupaj din antologie se întemeiază pe selecţia poemelor din volumul *Trilogia ligură* din 2022, în care au fost încorporate grupajele. *Catedrala din auz, Nerostitele* şi *Mai vorbim.* Întrucât spaţiul tipografic acordat acestui grupaj este drastic redus în antologie, prefer un comentariu de ansamblu. Titlul trilogiei provine din denumirea regiunii nordice a Italiei, Liguria, cu centrul în oraşul-port Genova. În timpul petrecut acolo de poet „ieşirea în peisaj" nu înseamnă descriere admirativă a reliefului stâncos, ci cunoaşterea umanităţii din acest spaţiu, a „personajelor" schiţate din peniţă. Invocarea ironică a muzei antice îi prilejuieşte analogia depreciativă cu pământul de acasă: „cântă zeiţă efortul civilizator al ligurului/ care sapă în piatră seacă/ în vreme ce la noi pământul mănos a ajuns pârloagă// cântă zeiţă minunea apariţiei teraselor şi straturilor pline/ de verdeaţă pătlăgele vinete şi roşii viţă de vie/ rozmarin fave şi bostani/ în vreme ce la noi în cernoziom cresc doar buruieni şi scaieţi". În *Catedrala din auz* se conturează unul dintre laitmotivele creaţiei lui Mircea Petean, al confruntării expresive dintre cuvânt şi tăcere, în urma genezei divine: „La început a fost Cuvântul şi Cuvântul era unduire de sunete/ şi tăceri/ şi energia eliberată din ciocnirea lor e la originea tuturor/ văzutelor şi nevăzutelor/ şi la ce bună scrierea/ dacă nu are ceva din frisonul rostirii dintâi".

Nerostitele constituie nucleul semnificativ al trilogiei iniţiale, dezvoltând tema „rostirii lăuntrice" care reprezintă, în fond, treapta premergătoare a scrisului revelator. În cadrul unei compoziţii alegorice, poetul apare dublat de alte două personaje care susţin discursul liric, emigranta Maria şi Ambrosio „cel cu o mie de feţe". Partea covârşitoare a ciclului revine confesiunii Mariei, o femeie onestă ce se prezintă direct în poemul de deschidere cu titlu ludic, *Autodenunţ* („Sunt Maria, născută undeva în românia/.../ părinţii mei sunt departe, sub pământul patriei"). Adâncindu-se în confesiunea spontană, femeia cu existenţă anonimă începe să scrie „ca şi când ar vorbi cu cineva" sau „notaţiile disparate" i-ar fi dictate aievea. Fiind convinsă că în afara rostirii de monolog interior, totul este mistificare, textele ei sunt desprinse „din rostirea lăuntrică incontinentă". În fapt, dublura feminină a poetului tentat să-i înregistreze „vorbirea onirică" reprezintă oglinda reflectării propriei vieţi interioare, nutrită din vise şi, mai cu seamă, din observaţia realistă a existenţei cotidiane. Situat în continuitatea tematică a părţii mediane a trilogiei („rostitele şi nerostitele"), ultimul grupaj alcătuit simetric din trei părţi, *Mai vorbim*, se distinge prin accentele apăsate pe arta scrisului şi raportarea polemică la confraţii literaţi. Poetul resimte intens însingurarea creatorului într-o societate ostilă („la ce bun atunci o poezie într-o lume pustiită/ în care totul se vinde şi se cumpără/ doar poezia nu se vinde ci se dăruieşte (dacă ai cui)"), dar refuză categoric rostirea elegiacă sau lamentarea: „n-am îngăduit şi nu voi îngădui/ lamentaţiei să-mi spele creierul// şi totuşi, pe câmpul minat al poeziei mele/ văd chipuri schimonosite, trupuri schiloade, corpuri sfâşiate – sunt trist!" Coborând din imaginar în realitatea derizorie, el devine combativ şi polemic, până la limita pamfletului. Portretizează caricatural grafomanii literaturii contemporane şi critică societatea falsă şi nedreaptă din jur, precum în *Bilanţ* şi alte poeme cu aceeaşi turnură satirică.

Predispoziţia lui Mircea Petean pentru elaborarea unor trilogii tematice este ilustrată şi prin grupajul selectiv *Trilogia orientală* – însumând câteva poeme din *Lovituri de nisip, Linişte redusă la tăcere, Variaţiuni pe teme alese.* Celelalte grupaje se întemeiază pe selecţia parcimonioasă din antologii anterioare: *Antimetafizice* - din *Munţi şi zile*; *Pur şi simplu poeme* – din *Divina comedie a literaturii* şi *Poemele Anei* – din antologia omonimă, cuprinzând originale poeme de dragoste dedicate soţiei. În latura definitorie a discursului poetic se distinge *Pur şi simplu poeme* prin înclinaţia spre meta-poetică în spirit ludic, reliefând condiţia poetului văzut ca subiect liric. Perspectiva poetică este când ironic-sarcastică sau auto-persiflantă, când ludică şi umoristică. În prima alternativă, poetul pare că se flagelează pe sine, cu regretul neîmplinirilor în creaţie: „nu ştiu –/ am mutra celui biciuit cu propoziţii şfichiuitoare -/ nu ştiu ce să fac cu o metaforă/.../ nu ştiu –/ scriu propoziţii eliptice/ recitesc poemele de peste/ transcriu/ mistere inventate/ mistere adevărate// cândva eram o deltă/ acum estuar". Atitudinea ironică continuă să se desfăşoare confesiv în *Poetul faţă în faţă cu sine însuşi* („singură singurătatea muntelui/ poate fi comparată cu propria singurătate/ dar – ce ştii tu despre munte/– ce ştii tu despre singurătate") şi în *Voila* („la ce bun poeţii?/ la ce bun poeţii mai ales în vremuri de post -/ postdecembriste postideologice postdemocratice postmoderne post -/ eu cred că ar trebui să facă şi ei realmente ceva/ să producă bunuri folositoare tuturor iar nu texte/ care nu trebuie nimănui"). La polul opus se situează viziunea voit optimistă din poemul *În oraşul acela*, conturând o parabolă a cărţii molipsitoare şi mântuitoare: „Pe străzile oraşului se plimbau/ cu o carte în mână, în traistă sau subsuoară/ copiii alunecau pe cărţi cu rotile/ chelnerii recitau meniul redactat în meşteşugite catrene/ frizerii rezumau clienţilor fascinaţi ultimul roman apărut vânzătoarele/ interpretau roluri din ultima piesă de succes poliţaii se muiau pe loc şi/ deveneau incredibil de clemenţi/ la vederea unei cărţi oferite cu sau fără dedicaţie." În acelaşi registru ironic şi umoristic, în *Vorbe pentru vânt* se certifică un gen de codex parodic de poetică: „parodiază fii sarcastic/ dedă-te ironiei pastişează uneori"; „scrie – desigur – poeme pentru norod// discursurilor mitului revendicărilor politice/ ora astrală le deschide perspectiva poemelor filosofice"; „fii deliriţionist ori măcar oniric"; „manierist cu ştaif hermetizează"; „e bine să scrii/ poeme realiste cu inserţii livreşti" etc.

Cum se vede şi în *O sută şi una de poezii*, Mircea Petean fundamentează o poetică a contrastelor. În manieră oximoronică, el înfăţişează universul înconjurător oglindit în imagini contradictorii, incompatibile, uzând expert de dezacordurile rostirii poetice. Şi îmbină firesc limbajul metaforic cu expresia colocvială, deprinsă prin trăirea intensă în miezul cotidianului banal. O *ars poetica* admirabilă în acest sens este *Vreau fără să vreau*: „Vreau să contrariez/ nu să vă ţin de urât// vreau să fiu spectaculos/ nu să ţin discursuri bine cusute// vreau să risc/ nu să mă ascund în gozul vorbelor fără acoperire// vreau să râd/ atunci când mă bucur// nu când mi se porunceşte/ vreau să mă bucur// deşi îmi dau seama că fără să vreau/ dau glas unei deznădejdi optimiste". Mobilitatea spirituală a poetului proteic este evidenţiată, în plus, prin iscusinţa de a experimenta, cu timbru personal, diverse formule poetice, de la baladă până la haiku. Sub semnul recunoaşterii valorice indubitabile, antologia este flancată de prefaţa lui Ovidiu Pecican (*Portretul poetului ajuns la maturitate*) şi de referinţele critice semnate de: Mircea Zaciu, Ion Pop, Gheorghe Grigurcu, Cristian Livescu, Andrei Terian, Andrei Zanca, Ştefan Borbely, Traian T. Coşovei, Paul Aretzu, Radu G. Ţeposu, Al. Cistelecan, Eugen Simion, Tudorel Urian. Lipseşte, ciudat, Nicolae Manolescu, a cărui opinie reliefa la debutul poetului specificul poeziei sale, derivând dintr-o „puternică imaginaţie a insolitului".

Octavian Soviany

***

Poezia
nu sunt
cuvintele,
ci aura
care pâlpâie
în jurul
acestora.

***

Ce bine e
să fii iarbă
şi să scoţi capul
încetişor
din pământ
bucuros
că stelele
sunt fiecare
la locul lor,
aşa cum fuseseră
şi înainte.

***

S-a făcut
din nou dimineaţă.
Parcă am bea
dintr-o singură ceaşcă
aceeaşi cafea
de o mie de ani.
Este linişte.
Se aud doar trosnind
duşumele.
Se aude doar torsul
unei pisici nevăzute
pe care o ţii pe genunchi.
Astăzi eşti
puţin tristă.
Mi se pare că semeni
cu un peisaj din Laponia.

***

Pădurea e
tot mai rară.
Stau pe o
buturugă
cu capul în mâini.
Aici se auzeau altădată
glasurile copiilor:
Lia
care s-a măritat
cu şeful de gară,
Peter
care a murit tânăr
într-o clinică din Germania,
Radu
pe care l-a doborât
cancerul la stomac,
Dora care avusese cândva
o fermă modestă
în statul american
Illinois.
Şi fetiţa acea
cu buză de iepure
îmbrăcată totdeauna
în alb
care apărea uneori
din senin
şi nu ştia nimeni
nici cum o cheamă
nici a cui e.
Ah, cât de subţire e, Doamne,
peretele ăsta
de sticlă
dintre mine şi ei!

***

Şi astăzi
s-a întunecat
repede.
Seara
a căzut brusc,
ca un sac greu
şi plin de nisip.
Dar nu mi-e frică de
moarte
dacă şi atunci
o să-mi pui
mîna pe frunte
uşor.
Ca acum.

***

Nu ştiu unde
locuieşte poetul.
Apare totdeauna
întâmplător.
Îl pot recunoaşte uşor,
căci înaintează
întotdeauna cu spatele.
şi are pe ceafă
fotografia unui crater lunar
Îl urmează
un câine de fum
lung ca un
şarpe
şi o steluţă firavă
atât de firavă
încât oamenii
nici n-o mai văd.
Îi simt doar mirosul.
Seamănă cu al florilor
spălăcite de câmp.
cu nume
de nimeni ştiute.

***

La fel se rotesc
planetele,
electronii,
sângele meu
în jurul
inimii tale..
Rotaţia lor
este liniştea.
Iar moartea
doar celălalt fel
de a privi lumea.

***

Sunt
doar una
din formele
nesfârşite
pe care le poate
lua materia în
mişcarea ei
veşnică.
Dar atomii
din care sunt alcătuit
nu vor pieri
decât odată cu
universul.
Ei se rostogolesc
înainte..
Şi mă lasă
în urmă,
la fiecare respiraţie,
la fiecare bătaie de inimă,
ca pe-un tovarăş întâmplător
de călătorie
pe care ştii
că nu-l vei mai întâlni
niciodată..
Mă privesc în oglindă
şi văd numai
pulbere cosmică.

***

E vremea culesului.
Ochii obosesc,
urechile se înfundă.
Simţurile
sunt ca bărcile debarcaderelor
într-o seară ploioasă.
Sângele tău şi-a găsit
direcţia bună şi se desparte de
inimă.
Ochii se despart de
vedere.
Prin oasele tale
patinează o femeie de aer
care-ţi adună
unul câte unul cuvintele
şi le lasă apoi să se-mprăştie
precum funigeii.

***

Cu fiecare prieten
ce pleacă
oraşul se face mai mic.
Le aud
părul şi barba
cum cresc
sub pământ.
Văd iarba venind
ca un popor migrator
şi
acoperindu-le
crucile
de sub care care ei uneori
mai îndrăznesc să scoată
o mână
sau vârful unui picior
să vadă
cum mai e vremea.
Iar atunci când vorbesc
rostesc cuvintele de la sfârșit
către început
și lasă între ele pauze lungi
prin care
se zăresc stelele jos
și pământul deasupra.

***

Unde sunt
proletarii din cârciumi,
cu mâinile lor mari şi
păroase
cu şepcile lor
trase pe ochi
şi cu mirosul lor
sănătos de
sudoare?
Astăzi
le-au venit la bufet
numai bastoanele.
Îşi scot limbile bifurcate
de şpan
şi mă s\sâie parcă
barba mea
le-ar da de gândit:
-Ăsta
nu-i de la noi
din oţelărie!

***

Au apărut
creiere noi.

Vorbesc de progres
de emancipare
prevestesc

dispariția omului

îi oferă

cu un zâmbet mirific
armele cu care
se va putea sinucide
în cele din urmă
din cauza
durerilor de picioare,
cum tot umblă așa
prin ce-a mai rămas din
istorie.

***

Da, vom muri
și nimeni
n-o să-și mai
amintească
de noi.

Poate doar pietrele
vor păstra
o vreme
în memoria lor
duhoarea noastră
de sconcs

am fost
cele mai
sălbatice animale
de pe fața pământului

și nu ne-a folosit
la nimic

în urma noastră
rămân
în jumătatea de jos a
clepsidrei
numai atomii
din care suntem alcătuiți.

***

Dacă te rogi
roagă-te fără cuvinte.
Ia aminte
la croiala fără cusur a
păianjenului.
la culorile fluturilor
descoperă slava lui
Dumnezeu
în forma
picăturii de
apă.
Ia aminte la
trupul tău
ca
la cea mai frumoasă
biserică. Minunează-te
cât de iscusit ți-e cioplită
fiecare globulă
și apoi roagă-te
fără cuvinte,
roagă-te
așa cum respiri.

poesis

Sorin Lavric

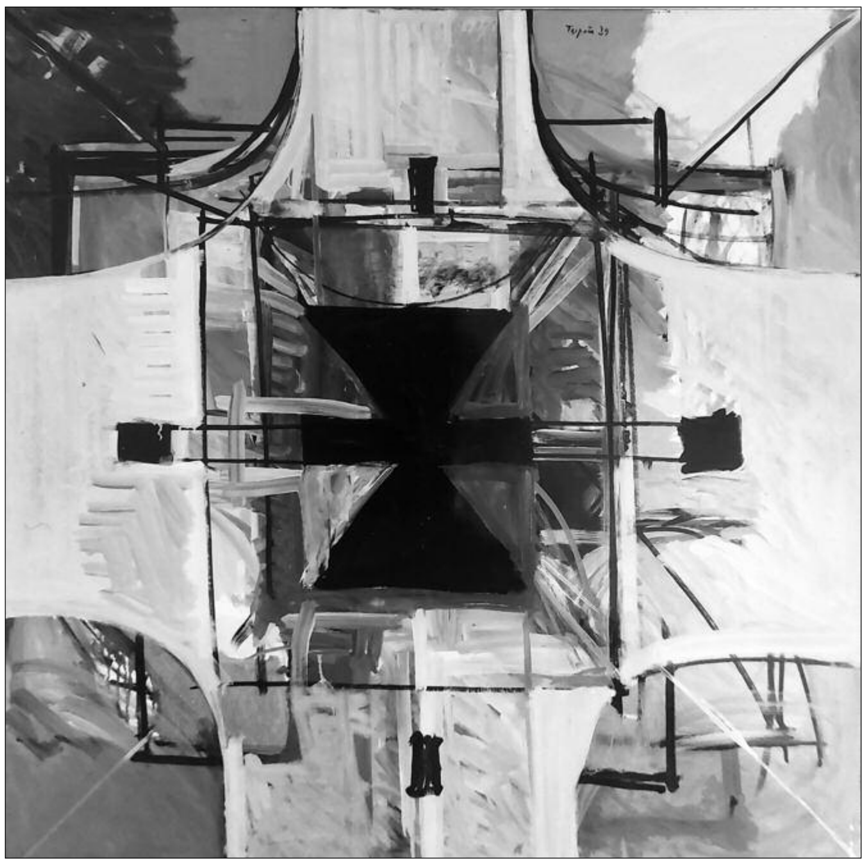

Cronica ideilor

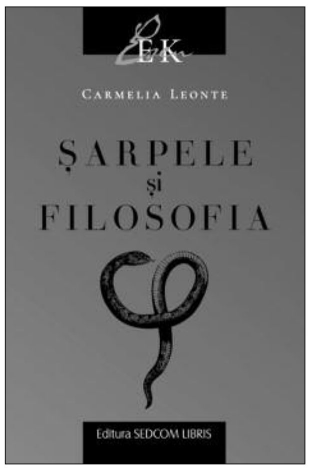
Spaime lirice

CARMELIA LEONTE, *Şarpele şi filosofia*,
Editura *Sedcom Libris,* Iaşi, 2018, 162 pag.

Ar fi un accent meschin ca, judecînd cele şapte eseuri din volumul Carmeliei Leonte, să le categorisesc drept solilocvii lirice cărora le lipseşte fermentul speculativ. Tenta meschină vine din legarea trăsăturii lirice, care este sursa subînţeleasă a dospirii poetice, de calapodul unei gîndiri în care ciocnirea de paradoxuri e condiţie obligatorie. Carmelia Leonte, avînd o fire lirică, nu are nerv de speculaţie beligerantă, adică nu-şi preschimbă ideile în tot atîtea cauze de război doctrinar. Speculaţia cere neapărat o oglindire agresivă în ideile pe care le respingi, numai că autoarea are graţia

politicoasă a unei fiinţe prevenitoare. A-i cere să muşte din adversari pentru a-şi apăra distincţiile nu intră în deprinderile ei. Dacă s-ar fi oglindit agresiv în ideile din carte le-ar fi respins pe motiv că sunt expresia unui conformism dictat de spiritul epocii. Dar acceptîndu-le ca fiind ale ei, autoarea păşeşte pe un teren cu reguli previzibile. Lucru cu atît mai bizar cu cît, citindu-i gândurile, simţi prea bine că sunt rodul unui veritabil zbucium sufletesc.

Eseurile sînt scrise sub forma unui dialog cu un interlocutor privilegiat, căruia autoarea nu-i dezvăluie identitatea, dar la a cărui părere în mod evident ţine, de vreme ce se străduieşte să-l convingă de stringenţa unor teme precum: libertatea, frumuseţea, iubirea, suferinţa, sinceritatea, trăirea mistică. Cum preopinentul nu răspunde, dialogul ia forma unui monolog în cursul căruia, vorbind despre sine, Carmelia Leonte face uz de celălalt ca de un pretext retoric: „Prieten drag, eu nu plîng amar pe umărul tău, şi nu din semeţie, ci pentru că mă gîndesc că nu ar ajuta la nimic. Unde eşti acum, ca să te impresionez cu fiinţa mea golită de mine? Spun toate aceste vorbe care nu salvează situaţia, nu schimbă lumea, dar poate că mă salvează pe mine. Să spun ce am de spus, cu orice risc, chiar şi acela de a te pierde, poate fi un ideal. La ce e bun un ideal care nu răscoleşte morminte, nu învie oameni? Apropo, ţie nu ţi se întîmplă uneori ca, mergînd pe stradă, să ai impresia că te strecori printre cadavre? Sunt oameni cerniţi, fără credinţă şi fără aspiraţii, oamenii care au acceptat o stare de inferioritate fără se încerce mai mult. Tu vrei să faci asta din mine? Chiar vrei?“ (p. 100).

Depănarea acestor nuanţe de monolog sumbru e întreruptă de suita unor meditaţii cu rost de reflexie doctă, iscate în marginea unor obsesii durabile. Dar, dincolo de obsesii, ce izbeşte e frica autoarei de a nu fi ascultată. Să scrii în gol, fără nici un ecou din partea cuiva, e un supliciu, iar Carmelia fuge de supliciu alegîndu-şi drept ţintă a peroraţiilor spectrul lui Dumnezeu. E motivaţia cea mai însemnată a volumului, aceea că, în absenţa unui ecou în carne şi oase, Carmelia intră în dispută cu bolta divină. Pentru autoare, solilocviul nu e meditaţie solitară, ci suplicaţie îndîrjită spre o fiinţă mută, în a cărei tăcere îşi aude propriul glas. Şi chiar asta face Carmelia Leonte aici. Nu întîmplător, în primele două eseuri, poezia mistică e ridicată la rang de comunicare predilectă cu misterul ceresc. Scrierile Sfîntului Ioan al Crucii, alături de cele ale călugăriţelor beghine (rugătoare) din Olanda (Beatrice de Nazareth, Mathilde de Magdeburg, Hadewijch d'Anvers), devin proptea ajutătoare în vederea înţelegerii „razei întunericului divin“, expresie oximoronică menită a surprinde intensitatea cu care „coincidenţa contrariilor“ domneşte înlăuntrul lui Dumnezeu. Natură credincioasă, Carmelia Leonte nu face analiză literară, ci incursiune mistică, de aceea izbucnirile de extaz religios îi slujesc drept pîrghie spre a da glas intuiţiilor personale. Şi fiindcă cunoaşterea mistică începe acolo unde înţelegerea raţională ia sfîrşit, mărturiile beghinelor se cer degustate sub unghi „descreierat“, în sensul că partea logică a creierului trebuie lăsată deoparte, altminteri, citite la rece, cu un ochi de luciditate stearpă, fragmentele maicilor flamande par dodii atinse de o platitudine mergînd pînă la inepţia crasă.

Aplecarea spre literatura mistică e o însuşire frapantă la o autoare care, încă din „Argumentul“ de la începutul cărţii, se consideră o fiinţă cerebrală: „Fiind o fiinţă cerebrală, sînt perfect conştientă de patetismul care răzbate la tot pasul din carte.“ Nu-i adevărat, tonul patetic e de găsit numai în pasajele de efuziune spăimoasă, cînd autoarea deplînge neputinţa interlocutorului de a o înţelege. E aici o lamentaţie bătînd spre actul a-şi plînge sieşi de milă. În rest, în părţile de analiză punctuală, Carmelia Leonte e clară, lapidară şi erudită. Atîta doar că eleganţa frazei se roteşte în jurul a prea multor citate luate dintr-o puzderie de gînditori. De la Heidegger la Süskind, de la Grigorie Palama la Noica, panoplia autorilor convocaţi e apăsător de numeroasă. Dintr-un scrupul de modestie bizară, autoarea a preferat să-i delege pe alţii spre a spune ce ar fi putut rosti şi singură, de aceea postura în care se complace, aceea de spirit docil ascultînd de argumentul lui *magister dixit*, îi răpeşte din îndrăzneala ideilor, de aici obiecţia pe care o făceam la început: lirică prin natură şi reflexivă prin exerciţiu, Carmelia Leonte se fereşte de speculaţia tăioasă, adică de respingerea ideilor la modă. În ciuda vervei cizelate cu care scrie, Carmelia Leonte e sub tipar de conformism politicos.

De departe cel mai atrăgător eseu e cel care dă titlul volumului (*Procesul Evei sau Şarpele şi filosofia*), unde căderea în păcat a Evei, urmată de pierderea condiţiei de fiinţă nemuritoare, e socotită drept evenimentul fără de care nu ar fi apărut în lume filosofia. Cu vorbele autoarei, „a fost nevoie să fie creată moartea pentru a deveni necesară filosofia, aceasta din urmă fiind situată la graniţa dintre lumi: ocupaţia ei este să ia ceva vieţii pentru a da morţii şi să fure învăţături de la moarte pentru a îmbogăţi viaţa.“ (85) Treptat, eseul se preschimbă într-o pledoarie pentru cît de complementari îşi sînt bărbatul şi femeia, cu respingerea egalităţii tîmpe dintre ei, dar totodată cu repudierea unei stări ierarhice în care, dacă unul e superior, celălalt e implicit inferior. Prea deşteaptă pentru a cădea în lozinci stupide cu iz de corecţie politică, Carmelia Leonte e adepta ideii că potrivirea cere, drept liant obligatoriu, sentimentul izbăvitor al iubirii. În fond, toate eseurile din carte au drept laitmotiv rolul copleşitor pe care iubirea îl are în cursul acestei întîmplări enigmatice căreia obişnuim să-i spunem „viaţă“.

Cît despre situaţia stranie de a fi în trup de femeie, autoarea e tranşantă: „A fi femeie este o demnitate ce nu trebuie şi nu poate fi părăsită. Egalitatea de gen nu înseamnă uniformizare, ceea ce duce la eşec total, la faliment uman; ci înseamnă valorificarea calităţilor fireşti ale fiecăruia şi respectul pentru această valoare.“ (p. 105) Iată un pocnet sec de silabe goale, fiindcă „valorificarea calităţilor fireşti ale fiecăruia“ are ceva din sunetul bont al unui şlagăr răsuflat. E un exemplu de cum poate un adevăr indubitabil să fie ucis de clinchetul inert al clişeelor la modă. Moartea valorilor stă în valorificarea lor, adică în mortificarea lor sub pretext că le punem în lumină.

Una peste alta, stilul – vervă sintactică şi lexic cult – dă cărţii un aer elevat. Carmelia Leonte scrie graţios, pe picior de frază elegantă. Pe deasupra are vederi holiste, fiind încredinţată că binele, adevărul şi frumosul nu pot fi separate, ceea ce înseamnă că numai *kalokagathon*-ul, îmbinarea lor într-o armonie strînsă, le poate păstra rolul de repere vii. În schimb ruperea lor, cu aruncarea frumuseţii în afara adevărului şi a acestuia în afara binelui, dă naştere degringoladei în care respirăm azi.

Cea mai sibilinică frază din carte, pe care mă feresc s-o comentez pentru a nu isca proteste ginecofile, este: „Femeile sunt, în primul rînd, forme din care, în chip dramatic, trebuie să se smulgă pentru a vorbi.“

Fraza apare chiar pe aripa coperţii întîi. Îi rog pe cititori s-o înţeleagă după cum îi taie capul.

cronici

Daniel Cristea-Enache

Cronica literară

A zecea carte

Noul volum de poezie al lui Nicolae Coande, *Nu sînt eu bestia* (scris așa, cu *sînt*, ceea ce mă determină să renunț temporar la *sunt* și *â*, întrucît criticii trebuie să se ia după poeți, și nu invers, cum se crede îndeobște), este a zecea carte de versuri a poetului „nouăzecist". Numărătoarea și rezultatul ei sînt înfățișate de autorul însuși, pe coperta 4, cu o trimitere către degetele propriilor mîini: „nu mi-am închipuit vreodată că voi ajunge să scriu cîte o carte pentru fiecare deget de la mîini. Acum, spre 60 de ani, am toate degetele ocupate cu ceva care se numește poezie, o pradă pe care nu am hăituit-o". Sînt curios să văd ce paralelă va mai face Coande la următorul său volum, al unsprezecelea, degetele de la mîini fiind terminate...

„Nouăzeciștii" au fost contestați de mulți ca generație distinctă, de sine stătătoare, și văzuți ca o prelungire a generației 80 (așa cum și „șaptezeciștii" erau văzuți în siajul generației 60). Ei au totuși anumite particularități lirice și un vizionarism post-expresionist întors către convulsiile ființei, nu către artefactul textual. Coande ține și el de această verigă lipsă (în concepția unor critici) dintre textualismul ludic-ironic, saturat de referințe culturale, dominant în anii '80, și minimalismul aparent fără miză pus pe agendă la începutul anilor 2000. Poetul este undeva *acolo*, parcă în afara hărților literare, nu numai sub raport generaționist, ci și pe axa Centru — Margine, Metropolă — Provincie, pe care o tematizează și în a zecea lui carte. Figura poetului „din sud" se conturează într-o solitudine nu umilă, ci dimpotrivă, orgolioasă, pe fundalul unei provincii în care vocea lirică, departe de a se pierde, devine pregnantă. Unul dintre cele mai sfîșietoare poeme din cartea de față îi este dedicat lui Sorin Vidan, scriitor care a murit fulgerător, și care îi prilejuiește lui Coande un tur de forță și expresivitate lirică. Poemul se intitulează, de altfel, *Meciul*, are mai multe secvențe (la fel și celelalte texte din carte), iar prima „rundă", pe care o voi cita integral, pendulează între dramatismul, tragismul temei și estetizarea lirismului, ca într-un fel de revanșă a Artei asupra vieții mizerabile:

Dinții tăi știu că viața este un meci de box.
Nu ai proteză ești trimis în ring unde unul
încearcă 10 reprize să-ți spargă nasul arcadele
te curăță de ficat
arbitrul nu vede sîngele numără banii
știe că vei fi doborît o forță nemiloasă
îți cară pumni peste tot din colț se strigă
la tine dar tu nu vezi decît corzile te agăți
de cel care te lovește de peste tot
gongul nu sună au uitat să îți spună
la intrare că nu bate pînă nu vei fi doborît
încerci să termini lupta dar tu nu o termini
lupta spune cînd va fi gata. Gata ești la podea
tu și prosopul pe care antrenorul milos ți-l aruncă
tu și viața ta zdrențuită tu și inima ta care știe —
a știut tot timpul. Ești numărat respectuos.
În rest, am fost cu voi.

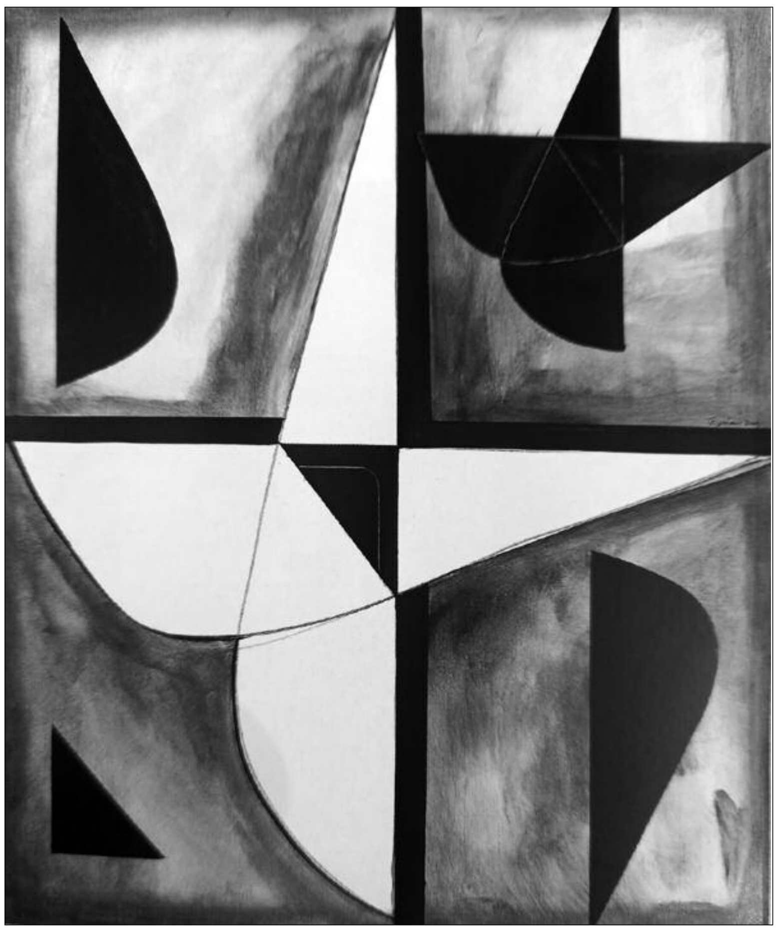
De reținut, din această „rundă" de poezie dramatică fără emfază și patetism, versul final, amintind de epistolele lui Pavel către corinteni; și care va fi reluat la finalul fiecăreia dintre „rundele" următoare, precum și la sfârșitul poemului ce încheie cartea, *Cel mai bun dintre noi*.

Sunt două tendințe contrare în lirismul lui Coande, iar poetul are ambiția de a le concilia în chiar modul de constituire a textului și în compoziția lui. Aceasta din urmă e extrem de riguroasă, controlată permanent, cu simetrii calculate, circularități (mai sus am observat una) și cîte un vers percutant plasat în poziție forte în aproape fiecare poem. Autorul are așadar o adevărată disciplină a versificării și poetizării și își dă singur formate greu de respectat. Pe de altă parte, se observă în *Nu sînt eu bestia* tendința opusă, aceea de a utiliza libertatea asociativă și luxurianța imagistică în interiorul formatului asumat. În interiorul „chenarului", imaginarul este aproape liber și manifestat în toate direcțiile și sensurile, cu o forță centrifugală care, în loc să adune într-un punct liniile poetice, le răspîndește. „Miliardarul de imagini" Ilarie Voronca ar putea fi menționat aici ca un posibil model de poetizare prin proliferare imagistic-asociativă și prin libertatea cu care asocierile însele sunt făcute.

Sesizantă este și estetizarea despre care vorbeam. Coande face versuri plastice, expresive și elegante dintr-o materie existențială rugoasă și abrazivă, topind în stil asprimea experiențelor pe care personajele sale le îndură. În această privință, se poate face o apropiere de Ion Mureșan, cu formula cvasi-imposibilă pentru alți poeți a unui expresionism locvace și histrionic. Episoadele întristătoare, secvențele dramatice, urâtul și răul dintr-o existență se „amortizează" prin eleganța discursivă și prin asocieri atît de vădit poetice, încît tensiunea referentului se disipează. De aici provine însă și un risc, vizibil în câteva texte din carte unde discursul pare a rula „în gol", auto-centrat, cu o structură, e drept, susținătoare, dar fără o coerență de adîncime.

Cînd, dimpotrivă, Coande își fixează o temă și o urmărește prin variațiunile ei, rezultatul se vede imediat — și este absolut remarcabil. Poetul „nouăzecist" e superior artistic multor autori din generația sa ori din altele; și față de unele „vedete" de la noi pe-mai-nimic-literar, îmi pare subevaluat. Memorabil este, în această a zecea carte, poemul intitulat *Strada*, compus și el din mai multe „runde" sau episoade și tatonînd, ca la Constantin Acosmei, absurdul existențial, convertindu-l în grotesc liric. Fiecare episod începe „într-o seară" și narează o serie de întîmplări în suită, lipsite de sens, descrise meticulos de cel ce le trăiește. Cu cît descrierea este mai exactă, mai precisă, mai „realistă", cu atît logica succesiunii de întîmplări va fi mai evanescentă. La sfîrșitul fiecărui episod, stranietatea sa, atent construită de poet, este deplină, ca în această „rundă" finală, a unuia dintre cei mai convingători poeți de azi:

Într-o seară am auzit un zgomot pe stradă voci
astupate gemete scufundate în întuneric
m-am dus la fereastră să văd ce se întîmplă
dar nu se vedea nimic
și a trebuit să ascult în continuare foșnetul nopții
la o vreme am auzit un bărbat cum spune ceva
cu voce întretăiată de un fel de sughițuri
plîngea sau rîdea nu-mi puteam da seama
și atunci am ieșit cam sumar îmbrăcat dar era cald
vocea încă plutea în aer un cerc de țigară suflat
de gura unei femei senzuale cînd îți șoptește ceva
dacă aș fi avut ochi mai buni poate aș fi putut citi

ce auzisem în aerul polenizat de spasmele vocii
iar cînd întunericul a devenit complet am văzut
silueta unui bărbat care se ridicase puțin
în timp ce din mîini îi picura un fel de lichid îngroșat
iar în cădere pe strada pustie făcea mici cristale
care adormeau deîndată
dar cînd am citit lista cuvintelor lăsate în urmă
am simțit o tristețe pe care omul nu o poate îndura
și am plecat plîngînd încetișor spre casă
deși unii care m-ar fi auzit în aerul nemișcat
ar fi putut jura că rîdeam și gesticulam
ca un băiețel care vorbește singur în cameră
despre planurile lui de viață cînd va fi în fine bărbat.

Să sperăm că poetul „din sud" nu va face ca Tarantino care a anunțat că după un anumit număr de filme se lasă de meserie.

Nicolae Coande, *Nu sînt eu bestia*, Casa de Editură Max Blecher, Bistrița, 2022, 112 p.

Dumitru Ungureanu

Chibițoteca

Întrebări, întrebări...

Susținător al principiului care admite nașterea universului din nimic și din întâmplare, Stephen Hawking se întâlnește în aserțiuni cu viziunea poetică astrofizică a lui Eminescu, din *Scrisoarea I*. Când își imaginează momentul desemnat ca *Big Bang* (ce denumire de estradă pentru o teorie serioasă!), Hawking nu-i departe de viziunea poetului român, ale cărui versuri presupun că nu le-a citit.

Sunt un chibițotecar dedat mai degrabă plăcerilor aduse de catharsis decât celor induse de mimesis. În loc să provoc suferințe cuvintelor, înghesuindu-le cu dicționarul între copertele vreunui tom gros cât cărămida, pretențios declarat roman monumental, mă las legănat de savoarea paginilor compuse de alții, contemporani sau nu, mai dăruiți de zei cu pricepere la înșirat mărgăritare în istorii cu durată de viață variabilă. Năuc n-am fost niciodată, altfel nu mă țineau șefii în meseria de electrician, pe funcția de responsabil de manevre la 110 kV. Căscat, da. Am pierdut multă vreme căscând gura la orice lucru de nimic, părând, nu fiind, cu capul în nori, spre disperarea apropiaților și a celor care așteptau de la mine altceva decât ce puteam să livrez – în literatură sau în viața de zi cu zi. Totuși, cultivând băbește bruma de talent, mi-am văzut numele pe câteva cărți, fapt care mă și miră câteodată. Cum am ajuns aici?

De-a lungul, de-a latul și de-a curmezișul mult prea nesăbuitei mele vieți, m-am lovit cu fruntea, fără să vreau neapărat, de clasicele întrebări: „De unde venim? Cine suntem? Încotro mergem?" N-am dat peste ele buchisind vreo carte de înțelepciune, de filosofie sau de cultură generală, ci – absolut banal! – răsfoind un album cu picturile lui Paul Gauguin! Cred că aveam 17–18 primăveri, iar în biblioteca liceului, unde începusem să petrec mai multe ore decât în clasă, la lecții, nu zăbovea nimeni, să-mi vadă roșeața din obraji. Tablourile cu femei polineziene erau – cum s-ar spune azi – explicite, chiar dacă reproducerea culorilor nu excela prin acuratețe. Firesc ar fi fost ca, peste ani, să nu-mi iasă din minte lascivitatea trupurilor; dar uite că mă urmăresc doar întrebările. Cât despre răspunsuri...

Răspunsuri scurte la marile întrebări – așa se intitulează ultima carte a lui Stephen Hawking (tradusă de Doru Căstăian pentru Editura Humanitas, 2021). N-am cășunat pe ea de cum am zărit-o în lista noutăților, ci – tipic leneșului de mine – mi-am făcut de lucru cu altele. Bănuiam că răspunsurile neobișnuitului astrofizician mă vor ține ocupat tot restul vieții. Și nu voi regreta deloc. Sper, însă, că nu mă va împinge entuziasmul neofitului să chibițez pe marginea teoriilor sale. Nu că n-aș fi în stare de asemenea neghiobie; la câte am comis, ce mai contează una! Este meritul gânditorilor profund inovatori să incite la dezbateri și divagații. Pe Hawking poți să-l comentezi, dacă ai argumente științifice; sau să-l combați, dacă ești adept al oricărei religii ce admite existența unei Zeități Creatoare. Îi ador umorul englezesc: „Întrebarea care se pune este dacă începutul universului a fost ales de Dumnezeu din motive care ne scapă, sau dacă el poate fi înțeles în acord cu legile științei? Tind să dau crezare celei de-a doua variante. Dacă doriți, puteți numi aceste legi *Dumnezeu;* dar el nu ar mai fi Dumnezeul acela pe care l-ai putea întâlni și căruia i-ai putea pune întrebări."

Susținător al principiului care admite nașterea universului din nimic și din întâmplare, Stephen Hawking se întâlnește în aserțiuni cu viziunea poetică astrofizică a lui Eminescu, din *Scrisoarea I*. Când își imaginează momentul desemnat ca *Big Bang* (ce denumire de estradă pentru o teorie serioasă!), Hawking nu-i departe de viziunea poetului român, ale cărui versuri presupun că nu le-a citit. Nu le redau aici, oricine le găsește în pasajul ce începe cu „Pe când luna strălucește peste-a tomurilor bracuri...", și se termină la „Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...". Sunt 48 de versuri, pe cât de frumoase, pe atât de uimitoare – văzute din perspectiva modernă a unei pleiade compacte de savanți ai secolului XX, care nu cred să fi auzit de poetul nostru național. De fiecare dată când realizez similitudinea celor două viziuni, pur și simplu mă blochez, neputincios în fața evidenței și incapabil să aflu explicația.

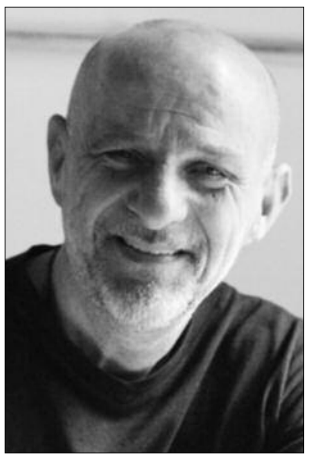
Una fistichie îmi zburdă pe sub mătreață: sursa de inspirație a viziunilor amintite este *Imnul creației* din Rig-Veda hindusă, numit *Nasadiya Sukta*. Nu regăsesc o carte a lui Theofil Simenschy, tipărită în anii 1980, unde am citit incantația: „na asat asit na sat asit tadanim na asit raja no vioma parahyat". (Transliterarea în alfabet latin pare să fie: „nā́sad āsīn nó sád āsīt tadā́nīṃ nā́sīd rájo nó víomā paró yát"). Am reprodus ce-am reținut, fără pretenția exactității. Traducerea în română sună așa: „Atunci nici măcar inexistență nu era, nici existență/ atunci nu era nici aer, nici spațiu dincolo de aer". Eminescu o spune mai frumos, iar el va fi citit traducerea germană a Rig-Veda, care circula în anii studiilor sale prin Berlin și Viena. Stephen Hawking nu pomenește Vedele, deși... Carl Sagan, astrofizicianul care a adus Cosmosul în aproape fiecare casă cu televizor, a citat în diferite ocazii și articole imnul vechilor indieni, a căror știință despre Univers cititorul obișnuit tinde să o creadă... povești!

Ceea ce nu-i cazul cu cititorul textului meu.

atitudini

Radu Aldulescu

Pentru cine a fost făcută Revoluția

Intelectualii securistului Băsescu, personalități culturale de mucava mucezită pe care nu le mai numesc aici, vin în continuarea intelectualilor securistului Ion Cristoiu (recent dovedit în instanță), care a dat tonul presei postdecembriste și al colaborării reciproc avantajoase a acesteia cu clasa politică criminală care a pus România pe butuci. Nu întâmplător, domnul Cristoiu a fost curtat ca potențial model de candidat de către liderul PSD Marcel Ciolacu și, după părerea mea, are mari șanse de izbândă.

Spre sfârșitul anilor '80, am avut și eu șansa, ca să zic așa, de a-l cunoaște pe tovarășul Cristoiu, într-o vreme când își gospodărea plin de osârdie cariera de scriitor, din poziția funcției de redactor-șef al *Suplimentului Literar și Artistic* al *Scânteii Tineretului*. Despre prozatorul de geniu Ion Cristoiu a scris sute de pagini un alt mâncător de rahat de anduranță, format la școala presei comuniste, și anume Alex Ștefănescu, culturnic de o carismă atipică: a mâncat, în contul comunismului și al lui N. Ceaușescu, dar și în contul lui Liiceanu, Pleșu, Manolescu, Dinescu și al altor potentați aflați în fruntea bucatelor culturale.

Bântuiam, pe atunci, prin redacții de reviste culturale, animat de o naivitate vecină cu donquijotismul, refuzând să văd cu ce se ocupau redactorii acelor reviste: monitorizau, supravegheau, temperau, stopau în fel și chip pe cei care doreau să facă literatură având tendința de a se prevala de libertatea de opinie și libertatea de expresie, inexistente, pe atunci, dar propaganda avea sarcina de a induce iluzia că există. Libertate, la o adică, mai că nu există nici astăzi, dar propaganda care ne iluzionează e infinit mai subtilă și mai eficientă.

Ca autor al unei povestiri pe care o dădusem la S. L. A. S. T., spre a-mi fi publicată, am fost invitat în biroul redactorului-șef Ion Cristoiu. Acesta mi-a spus că a citit textul, în conformitate cu moda textualismului, în mare vogă, la vremea aceea. Se înțelegea că el avea de a face doar cu texte, nu cu povestiri, nuvele, eseuri sau romane. A continuat, spunându-mi și arătându-mi ce și cum trebuie tăiat. Din povestirea mea de șase pagini mai rămâneau două pagini și jumătate și mi-era limpede că, dacă voiam să public, nu puteam negocia cenzura ce mi se impunea. Cu toate astea, povestirea n-a apărut, fie pentru că nu se mai înțelegea nimic din ea, după ce fusese hăcuită, fie pentru că tovarășul Cristoiu considera că nu am suficient talent ca să fiu publicat în S. L. A. S. T.

Ce povestesc eu aici ar apărea ca o marcă a acelor vremuri de tristă amintire. O marcă ce se perpetuează, am putea spune. Libertatea de opinie și libertatea de expresie sunt, și în ziua de azi, niște păsări rare, cărora mulți cerberi ai presei își arogă dreptul de a le rupe gâtul și a le jumuli, ca să-și facă o ciorbiță pe gustul lor. Până și domnul Cristoiu, securistul viitor potențial candidat la președinția României, ar putea să mă aprobe. Iată ce l-am auzit spunând, pe un post de televiziune, la mulți ani după Revoluție. Citez din memorie, cât pot de exact: „Pe vremuri, în presa comunistă eu reușeam să cad la învoială cu cenzura. Acum, cu patronii de presă, e ca și imposibil..."

Ce-ar mai fi de spus despre un cenzor care, pasămite, negocia cu cenzura, ieșind în câștig de cauză? Dar despre un patron de presă negociator cu colegii de breaslă, din postura de avocat al clasei politice postdecembriste care ne-a dus unde suntem în momentul de față?

Una peste alta, cultura, mass-media și politica în România au continuitatea pe care și-o merită. Revoluția din Decembrie '89 a fost făcută pentru inși de speța unui I. Cristoiu.

Arthur Suciu

Povești de la marginea lumii

Nostalgie, postcomunism, postmodernism

"Nostalgia comunismului" nu e nici comunistă, nici nostalgie. Nostalgia privește un trecut: copilăria, tinerețea, indiferent de regimul politic. E un sentiment normal. Anormal e să nu fii nostalgic. Apoi, această nostalgie nu e chiar nostalgie. E mai degrabă un sentiment de nostalgie-înstrăinare-neputință-furie în raport cu prezentul. E ceva provocat de o ruptură. De exemplu, acolo unde ieri era o alimentară, azi e o bancă. E același loc și totuși e alt loc. Această schimbare s-a făcut brusc, astfel că a creat un sentiment amestecat. Acest sentiment nu exclude faptul că banca ar putea arăta mai bine decât fosta alimentară. Nu e nostalgie după alimentară, ci un sentiment provocat de schimbarea ca atare. Ea a anulat brusc trecutul și a descoperit natura iluzorie a lumii, a oricărei lumi. Acest sentiment nu e comunist, ci în esență e ceva metafizic.

Nostalgia comunismului e un fenomen prezent și cercetat în toată Europa de Est. De exemplu, schimbările produse în fosta RDG au creat est-germanilor impresia că sunt colonizați de vest-germani și asta i-a făcut să devină nostalgici. Unii vor spune că așa ceva nu e posibil, că est-germanii erau, de fapt, bucuroși că au revenit la patria mamă. Erau bucuroși, într-adevăr, dar asta nu i-a ferit de nostalgie.

Nostalgia a dat naștere, cum se știe, la produse culturale legate de perioada comunistă: muzee, baruri, discoteci etc. Industria nostalgiei e destul de dezvoltată în Cehia, Polonia, Ungaria, mai puțin în România. În Rusia a existat o industrie a nostalgiei, una dintre direcții fiind muzica occidentală a anilor '80. Rolul nostalgiei este de a restabili o legătură mai degrabă afectivă decât politică cu perioada comunistă. Mai mult decât atât, nostalgia comunismului a fost instrumentată în discursul capitalist, mai ales în publicitate - a se vedea, de exemplu, unele reclame la ciocolata Rom sau la Pepsi. Și această direcție este destul de bine cercetată. Desigur, nimic nu e ferit de politic, nici măcar nostalgia, dar sensul politic depinde întotdeauna de interpretare. Există două interpretări majore: 1. nostalgia văzută ca o raportare la un prezent nesatisfăcător; sondajele de opinie arată, în anumite perioade de criză, că nostalgia comunismului crește, ceea ce nu înseamnă o nevoie de întoarcere la comunism, ci o nemulțumire față de prezent; 2. nostalgia ca pericol la adresa democrației și risc de înviere a comunismului. De exemplu, se poate urmări felul în care Putin a utilizat nostalgia față de URSS în acțiunile lui împotriva Ucrainei.

Însă, după părerea mea, aceste sensuri politice sunt destul de superficiale. Nostalgia este mai degrabă forma pe care postmodernitatea a luat-o în Estul Europei. În Vestul Europei, postmodernitatea este exprimată prin vid și anxietate; în Est, prin nostalgie.

În ultimii 10 ani, nostalgia comunistă e mai puțin prezentă deoarece vidul și anxietatea i-au luat treptat locul. Estul Europei a devenit tot mai occidental. Din acest motiv, nostalgia este văzută tot mai mult ca o poziție retrogradă. În războiul din Ucraina, ea e asociată cu putinismul, însă, repet, aceasta e o interpretare de primă instanță și o instrumentare politică (așa cum a fost instrumentată și în publicitate). Cu nostalgia poți face aproape orice. Rolul nostalgiei în Estul Europei este acela de a chestiona postmodernitatea, este un *feeling*, o situare afectivă pentru o problemă majoră și ea vine dintr-o experiență istorică proprie a Estului.

Nostalgia se manifestă oarecum și în raport cu ceea ce astăzi numim mediu virtual. Este o nostalgie față de lumea non-virtuală, lumea *offline*. De altfel, e de-ajuns ca deconectarea de la aparatele digitale să fie efectivă pentru ca, în locul lăsat liber de vidul virtual, să apară nostalgia ca sentiment ce atrage atenția nu asupra realului (cine ar putea pune degetul pe real?), ci asupra unei utopii pierdute, ca și cum realitatea *offline* s-ar fi retras cu totul și ar fi devenit un teritoriu de neatins. Aceasta e și una dintre explicațiile pentru care anii '90, ultimii ani *offline*, sunt uneori asimilați perioadei comuniste, sunt considerați tot un fel de perioadă comunistă. Tot ce nu e virtual e comunist. Anii '90 marchează însă părăsirea definitivă a realului. Clivajul real-virtual e mai important decât clivajul comunism-capitalism.

Un exemplu al legăturii profunde dintre postmodernism și nostalgie este celebra Piața Italia, construită de Moore pentru comunitatea italiană din New Orleans după și mai celebra Fontana di Trevi din Roma. Piața Italia este prin excelență un loc al nostalgiei, al nostalgiei kitsch (dar nostalgia și kitschul merg bine împreună). Această piață este un obiect care să dea apă la moară naționalismului italian? Mai degrabă îl depășește și îl integrează într-o nouă sensibilitate, postmodernă. Trimiterile nostalgice în arta postmodernă sunt de rigoare, iar teza mea e că postcomunismul e o altă față a dezolării postmoderne. Ca să rămânem la arhitectură, e foarte interesant de urmărit în ce măsură Casa Poporului, resemnificată postcomunist ca Palat al Parlamentului, este ea însăși o operă postmodernă cu mii de citate și aluzii la diverse stiluri arhitecturale. Dar, dincolo de asta, e clar că nostalgia trebuie înțeleasă ca formă a unei mutații postmoderne și postcomuniste, iar dacă nostalgia e mai tare, mai prezentă în postcomunism este și pentru că aici deteritorializarea a fost radicală.

În cartea sa despre politica postmodernismului, Linda Hutcheon scrie că "Postmodernismul nu are o teorie a acțiunii pozitive la nivel social". Ea presupune că pastișa și ironia postmoderne nu au o finalitate politică, de aceea ar trebui să i se găsească una, de pildă feminismul. Alianța dintre postmodernism și feminism e previzibilă. Hibridizarea genurilor literare în postmodernism și promovarea genurilor LGBTQ+ fac parte din aceeași logică. Totuși, deși previzibilă, această alianță nu e obligatorie. Postmodernismul feminist e militant, nu mai e ironic. El atrage atenția asupra unui discurs dominant despre care postmodernismul jucăuș ne spunea că nu mai există sau, cel puțin, că e o narațiune în care nu mai putem avea încredere. De asemenea, putem observa o deplasare de la postmodernismul care pastișează trecutul la postmodernismul care revizuiește trecutul. Cu noul postmodernism militant nu mai e de glumit. Dar, mă întreb: ce fel de postmodernism mai e ăsta, dacă nu se joacă?

Dumitru Augustin Doman

Flash fiction

Zile, fapte și zise din viața lui Moș Onel

Moș Onel e ca o zvârlugă. Locuiește pe Strada Fabrica de Cherestea, la 250 de metri de piața cartierului. Merge de trei-patru ori pe zi la piață, la terasă sau la taclale în mijlocul trotuarului cu unul, cu altul. Cartierul în jurul lui se învârtește precum planetele în jurul soarelui.

- Bună dimineața, moș Onel. Unde-ai plecat așa devreme?
- Merg la piață.
- Vrei să-ți faci provizii pentru iarnă?
- Nu, că n-am niciun ban, dar vreau să vadă dușmanii că n-am murit.

Nu poate omul să-și deguste palinca din păhăruț prin livadă, că unul e deja mort de curiozitate:
- Moș Onel, de ce cărarea din livadă nu e dreaptă printre două rânduri de pomi și e ondulată ca Transfăgărășanul?
- Hm! E de la mirosul ăsta de iarbă proaspăt cosită.

Moș Onel: M-am iubit cu Angelina Jolie. Ea nici nu știe. Eu băusem câteva păhăruțe de unul singur, în cameră era cald, focul trosnea în sobă, iar de afară o coțofană îmi striga porcării prin geam.

- Moș Onel, ce ziceai de vecinul matale din capul străzii?
- Ziceam că e băiat bun, dar bea o halbă de zeamă de varză dimineața.

Moș Onel trece pe stradă cu o sticlă goală, pătrățoasă, în mână: „Uite, zice, era să-mi spargă unul capul cu ea, a aruncat-o dintr-un autocar. A fost în ea beutură scumpă, că miroase frumos. Am să pun palincă în ea fără s-o spăl să miroase și palinca mea".

- Moș Onel, la mata în livadă când se coace cireșul de mai?
- E-he, pe la 10 iulie, nepoate!

Din proverbele lui Moș Onel: Furi, nu furi, vremea guvernării trece.

Cum alintă Moș Onel guvernarea: „Scumpa de ea!"

Moș Onel: Să fie sănătoasă doamna Raluca, ministra Muncii. Sunt prieten cu cel de la pompe funebre. Mi-a promis că mă îngroapă în rate și pe datorie.

- Moș Onel, ai vărsat din palincă pe cămașă. Miroși ca o palincărie!
- Nepoate, nu e rău. Dacă domnii politicieni ar scăpa din ce mănâncă toată ziua pe cămășile lor albe, ar mirosi ca niște haznale de la Cucuieți!

Moș Onel la terasa Căprioara: Nepoate, dai o bere să discutăm politică? Te asigur că nu sunt om al sistemului.

I-a dat cu drag. Nu era din sistem.

- Ce faci, moș Onel, unde-ai plecat?
- Merg la piață, duc bătrânețea s-o fac de râs.

Clipa de fericire a lui Moș Onel: păhăruțul de palincă, pajiștea din fața casei rasă zilele trecute cu motocoasa, datul în leagănul din curte, meditația alene la nemurirea sufletului, strugurii negri din boltă. „Bă, guvernanților, cresc prețurile aberant, pensia e de tot rahatul, dar clipa asta voi n-aveți timp niciodată s-o trăiți, proștilor. Aci vă bat de nu se poate!"

- Moș Onel, ți-au aprobat cei de la Casa de pensii bilet la stațiune?
- E-he, nu! Comisia de acolo e formată din doi tinerei, doi mici Dumnezei, doi miei ai oii Raluca. Unul a zis că 1300 de lei e o pensie prea mică. Cu jumătate din ea bietul stat nu recuperează mai nimic. Celălalt a zis că e prea mare și aș putea să merg la băi pe banii mei. Din balotajul ăsta a ieșit un fel de „Ia, mai dă-l în mă-sa și pe Moș Onel. Trecem la următorul".

Moș Onel, la poartă cu vecinul Prunaru, practică un sport mai vechi decât fotbalul, decât tenisul, chiar decât golful; sportul se numește „Trece-mi-o și mie". Au o sticlă de țuică pe care și-o trec de la unul la altul discutând așezat criza guvernamentală. La un moment dat, moș Onel sesizează un fault la joc: „Păi, ce faci? Așa se bea? Păi, trebuie tras de trei ori din sticlă: în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh. Tu bei doar în numele Tatălui și Fiului. Păi, al Sfântului Duh?!"

- Ce faci, moș Onel? Unde-ai plecat? Pisica asta neagră e a matale?
- E a mea și se ține după mine oriunde plec. O duc la terasă s-o fac de râs că e o babă comunistă.

Moș Onel, pe terasă, cu o halbă în față scriind ceva pe-o hârtie de împachetat brânză.
- Ce faci, moș Onel?
- Nepoate, mi-am luat pâine, salam și niște copane de pui pe caiet, până-mi vine pensia. Mi-au rămas bani de berea asta. Acum fac guvernul, că țara-i în criză și cică trebuie să ne asumăm responsabilitatea.

Moș Onel, întorcându-se seara de la cârciuma Căprioara, cântând pe stradă:

La hangița vicioasă
Tre' să mergi cu bani de-acasă
Că Ancuța la han are
Mult vin roz și popou mare
S-ajungă la fiecare! Hăi!

- Moșule, exerciții fizice, jogging faci?
- Mereu, dom doctor! Păi, am 25 de metri până la beci unde merg de zece ori pe zi după palincă și de două ori după murături. Faceți socoteala, 12 drumuri dus, 12 întors. Gâfâi ca după maratonul de la New York!

Nu poate omul să-și deguste palinca din păhăruț prin livadă, că unul e deja mort de curiozitate:
- Moș Onel, de ce cărarea din livadă nu e dreaptă printre două rânduri de pomi și e ondulată ca Transfăgă-rășanul?
- Hm! E de la mirosul ăsta de iarbă proaspăt cosită.

litere

Carmen Secere

Pe masa de operație devii un simplu obiect. Apoi, dacă totul merge bine, poți face parte din decor. Dacă n-ai noroc, ajungi la casare.

Tic-tac, tic-tac. Regresie la cauză.

Mă arunc în ocean, oceanul mă înghite, sunt oceanul.

Zbor ca un pește. Peștele se zbate. Sunt peștele.

Nu am rădăcini. Caut lumina. Sunt o algă.

Tic-tac, tic-tac.

Apa îmi îngheață sângele. La fel și frica. Femeile în alb încălzesc pături.

Limită recuperată.

Și toată sarea din mine.

Insula apostaților (fragmente)

(Porțile infernului ard)

Gardienii poartă mănuși termorezistente. Porțile infernului ard.

În locul de la geam, scriu un poem despre un vis și o marionetă bunraku.

Mâna îmi plânge, așteptând.

În camera izolată, totul e transparent. Timpul înseamnă lutul de pe tălpile mele.

Azi nu deschid fereastra. Sticla întunecată acoperă defectele.

Cineva strigă după ajutor. Femeile în alb mă învață cum să trăiesc.

Focul rămâne aprins. Cu fața la lumină, se vede mai bine.

Mă întorc, ca și cum m-ai iubi.

(Cu mâinile goale am crescut o insulă)

E zi de vizită. Spațiul devine îngust. Îmi place când simt oameni.

Într-un timp îndepărtat, cineva m-a numit pontifex.

Îmi vin în minte corăbii și câteva lămâi.

Bizareri carmeniene din laboratorul de abstractizări.

O mulțime de femei au schimbat istoria prin pasiunea lor.

Pentru a supraviețui, e nevoie să-ți întorci umbra cu burta-n sus și să o gâdili.

Argumente, nume predicative, haos.

Îmi plac descrierile fără implementări.

Viața te așteaptă, auzeam în copilărie, atunci când, în sobă, coceam fructul interzis.

Mai târziu, am început să desenez inimi cu creta.

A venit ploaia, au căzut munții, s-a înecat pământul, s-au strâns apele, iar eu, cu mâinile goale, am crescut o insulă.

Libertatea este un cuvânt abstract.

(Cei închiși afară privesc printr-o fereastră)

Gardienii privesc într-un punct fix. E ora introspecției și a îngerilor păzitori.

Spre sud, un păianjen își țese pânza. Parc-ar fi un năvod.

Cei închiși afară privesc printr-o fereastră. Eu văd întreaga lume, de la geam.

Punctul se mișcă. Păianjenul modifică lumina. Cât alb țâșnește din pereți!

Dintr-un raționament estetic, împing cerul mai sus. Gardienii mă recunosc.

Am salba ta de pești argintii, la gât.

(Marinarii s-au rătăcit la mal)

Aud o muzicuță și vântul din miazănoapte.

Lipesc urechea de pahar și paharul de zid. Marinarii se întorc pe mare.

Toți vânăm o insulă sau insula ne vânează pe noi.

S-a spart o țeavă. Inundația din subsol poate fi un pretext pentru gondole.

Respir adânc. Într-o zi mă voi îneca, fără să înot în larg.

Răstorn clepsidra. Aștept soarele.

Mâine voi face o gaură în tavan, să zboare pescărușii.

Marinarii s-au rătăcit la mal. Apele rod zidul.

Aud o muzicuță și vântul din miazănoapte.

(Aici se trăiește zburând)

Mă prefac bolnavă. E liniștitor să fii ca toți ceilalți.

Dureri vii mi se răsucesc înăuntru.

Cunosc așteptarea cu ghearele ei de oțel.

Știu și mirosul greu de rânced.

E complicat cu mine. Port numai lucruri vechi.

De aici nu se pleacă pe picioare. Aici se trăiește zburând.

Primul gardian încuie ușa. Al doilea îmi ucide un vis.

A căzut praful de pe aripi.

Trebuie să curăț camera.

6. (Dacă nu ai secrete, rămâi închis pe viață)

Facem înviorare. Imităm copacii. Ridicăm brațele.

Brațele sunt crengi pe care se așază fluturi de răchită.

Pentru Freud ar fi mai simplu. Te întinzi, spui tot și pleci.

Dacă nu ai secrete, rămâi închis pe viață.

Când ești treaz, pereții nu se mișcă. Ceea ce se ridică, se ridică și mai sus.

Calc strâmb. Alunec. Căzută pe podea, ce copac sunt?

Trebuie să stau aproape de geam.

Altfel, mă pierd.

(Ce să fac eu într-o lume fără insule?)

Mă gândesc la limite pierdute. Sunt impulsivă în autodistrugere, ca sexul întâmplător.

Nu mai vreau să fiu trimisă înapoi. Ce să fac eu într-o lume fără insule?

Am nevoie de amintiri. În amintire pot iubi mai mult.

Aici există doar gardieni și reguli. Pasiunea dezumanizează.

Pe masa de operație devii un simplu obiect. Apoi, dacă totul merge bine, poți face parte din decor. Dacă n-ai noroc, ajungi la casare.

Tic-tac, tic-tac. Regresie la cauză.

Mă arunc în ocean, oceanul mă înghite, sunt oceanul.

Zbor ca un pește. Peștele se zbate. Sunt peștele.

Nu am rădăcini. Caut lumina. Sunt o algă.

Tic-tac, tic-tac.

Apa îmi îngheață sângele. La fel și frica. Femeile în alb încălzesc pături.

Limită recuperată.

Și toată sarea din mine.

8. (M-am săturat de moarte și de adevăr)

Fug de realitate. Răscolesc sertarele. Scoici, pietre, fulgi, manuscrise. Pe tine te-am cunoscut mai târziu.

E ora stingerii. Somnul, întotdeuna, mi-a fost dat cu împrumut.

Închid ochii. Mintea e un montagnes russes în care se învârt fotografii, litere mari, creta, mărul, cioburi, melci, insula.

Camera e albă. Albul nu are limite.

Îți aud vocea. Nu mă mai tem.

Îți simt atingerea, mă modelează, mă recunosc.

Am nevoie de două vieți. Să fiu aici și să trăiesc pe insulă. Câte ceva, mereu îmi lipsește.

Existența mea a fost o nesfârșită disperare de a mă ridica. O tragedie blondă, cu ochi mari și cu alunițe dezarmante.

M-am născut sub un semn de foc. Am crescut ca o dorință vie.

Acum trăiesc foamea. Foamea sălbatică de vise. Și setea. Setea dureroasă de tine.

Nopțile nu se sfârșesc. Încerc să le dau o nuanță umană. M-am săturat de moarte și de adevăr.

Sunt atâtea uitări pe pământ și atâtea umbre!

Mă chiunui să par curajoasă. Închid cuvintele în cuști, le pun să plângă, apoi să tacă, pentru ca, la colțul gurii, să ne îmbrățișăm, în genunchi.

Păcatul meu cel mai mare, este frica. Biletul meu de zbor, ești tu.

La marginea patului, am aprins torțe. Rămâi în mine.

E greu să dorm pe diagonală.

Crenguța Mălăieș

N-am spus ultimul cuvânt

cu soare arzându-mi în priviri
și-n buzunare vise,
întâmpin toamna-n rătăciri,
tot mai departe de-amintiri
și toate fostele iubiri,
din verile promise

căci printre crengi adie vânt
și-n mine gânduri multe
și n-am spus ultimul cuvânt
ce mi l-ați pune pe mormânt,
când fac cu cerul legământ
la el ca să mă mute.

vor trece ani de-acum la rând,
ce vor avea povețe,
iar mai târziu sau mai curând,
le voi avea totuși în gând.
pe umeri dorul meu purtând,
putea-vor să mă-nvețe,

căci nu e om pe-acest pământ,
ce toate să le știe.
în suflet, iată, eu frământ
rime albastre, simțământ
le iau pe toate și descânt
toamna ce va să vie

să-mi pună-n cuib dorințe noi
și versuri în simțire,
să pășesc iar pe frunze moi
și să împart mereu la doi
toate cuvintele, șuvoi,
în dulce însoțire

Să ne scriem în șoapte

noaptea e încă tânără
și luna ne veghează
se aud cum din adâncuri
dorințele nechează
să căutăm în stele
pe cea mai norocoasă
să ne prefacem iar
că-ți sunt cea mai frumoasă
să-mi cânți de dor și jale
cum n-ai mai făcut-o niciodată,
să ne plimbăm agale,
sub teii de la poartă,
să ne mințim din nou
că suntem doar prieteni,
că n-au avut ecou
vorbele de sub cetini,
că am schimbat priviri
din pură întâmplare
și avem amintiri
cum are orișicare,
dar știi și tu prea bine
că sunt vise deșarte
și că nimic nu ține,
nu trece peste noapte
când vor veni și zorii
din gândurile albe,
să adunăm și norii
și să ne facem salbe,
să trecem peste orgolii
și cuvinte-aruncate
plecați asupra colii,
să ne scriem în șoapte

Horia Vicenţiu Pătraşcu

Rostea – un nou nume în filosofia românească!

În *Banchetul* lui Platon există un celebru și superb fragment 203 b-204b (ca de fapt întreg dialogul) în care Diotima îi explică lui Socrate care este originea iubirii și îi face lui Eros un arbore genealogic. Eros este, după Diotima, un daimon, nu un zeu, daimon-ul fiind o ființă intermediară, un fel de înger sau, ca să păstrăm și ambiguitatea rezonanței etimologice (în românește daimon e legat de demon), dar și a termenului propriu-zis așa cum este el folosit de Platon, un... „drăcușor”. (Gândiți-vă că și azi zicem despre o femeie care-l are pe vino-ncoace că „are pe dracu-n ea”.) Eros este un „drăcușor”, un spiriduș neastâmpărat, născut din împreunarea – și acum urmează partea savuroasă! – a lui Poros cu Penia. Ok, cine sunt ăștia doi? Sunt două personificări ale unor... am spune astăzi concepte. Grecii se pricepeau de minune să facă asta, de fapt miracolul grecesc se datorează acestei abilități de a se „prinde” că e ceva general în acțiunile și însușirile noastre. Din acest talent „național” s-a născut mai întâi mitologia, apoi filosofia, mult mai apropiate, în acest sens, decât am fi tentați să credem.

Ca să înțelegem mai bine. Spre deosebire de celelalte popoare, grecii au observat că oamenii seamănă în acțiunile și însușirile lor, oricât de deosebite între ele ar fi, în particular, aceste acțiuni și însușiri. De pildă, oamenii se îndrăgostesc unii de alții – dar cei pe care-i iubesc ei sunt la fel de deosebiți fizionomic, intelectual, material unii de alții pe cât sunt iubitorii lor – și totuși ei toți, îndrăgostiți și iubiți, se aseamănă printr-o anume însușire comună, îndrăgostiții prin faptul că iubesc, iubiții prin atracția pe care o exercită, prin frumusețea lor. Așadar, trebuie că există ceva care guvernează aceste trăsături comune: Iubirea, Frumusețea, să-i zicem Afrodita? De asemenea, oamenii se războiesc pentru tot felul de motive, dar seamănă foarte tare în acțiunile lor, se comportă la fel și unii și alții, cred cam aceleași lucruri unii despre alții, de unde concluzia că există ceva deasupra lor, care-i cuprinde pe amândoi, Războiul, ei bine zeul sau zeița războiului. (Ca să aveți un exemplu mai „omenesc” al acestei aptitudini gândiți-vă la Caracterele lui Teofrast, reluate de La Bruyere)

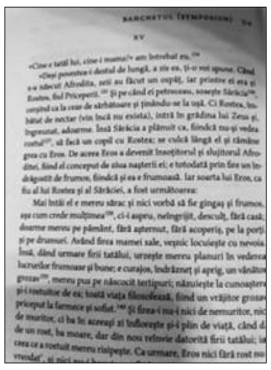
Revenim la *Banchetul.* Platon, prin Diotima, nu crede că Eros are vreo legătură cu Afrodita decât prin aceea că este conceput la banchetul organizat în cinstea nașterii ei. Este conceput de un anume Poros și de o anume Penia care sunt personificarea ambiției, respectiv a sărăciei, dar într-un sens mai special, o sărăcie respectuoasă, nu obraznică, cele mai bune echivalente în română ar fi modestia sau smerenia. Așadar cele mai „românești” echivalente și cele mai în spiritul povestirii lui Platon ar fi Ambițiosul și Smerita / Modesta.

Parcă ne și putem imagina, alături de Platon, că la un banchet zeiesc, Smerita sau Modesta îl seduce pe Ambițios (fiu al lui Metis, Viclenia, deci frate de mamă al Athenei, Înțelepciunea) beat mort de ambrozie, Smerita obținând o valoroasă secreție seminală de la acest tip atât de plin de sine care în condiții normale nici nu s-ar fi uitat la... cine?! – Modesta? / Smerita, soră cu Cerșetoarea și cu Neajutorata.

Ambițiosul se justifică și din punct de vedere etimologic, căci poros înseamnă și „vad”, „cale”, „pasaj”, „drum” (nu e ambițiosul cel care știe să deschidă uși?) pentru că ambițios vine din latină, de la ambire – care înseamnă a te învârti în preajmă, sau pe lângă – amb – în jur, ire – a merge (nu spunem și astăzi despre un ambițios că este un „învârtit”?)

O alegere destul de nefericită din punctul meu de vedere este să-l traduci cu... Războtătorul, un cuvânt e drept românesc dar care, în context, nu sună deloc românește. Așa procedează Petru Creția în traducerea lui.

Se putea o opțiune și mai nefericită decât asta? Ei bine, iată că se poate. Andrei Cornea, cel mai nou traducător al vestitului dialog, alege să traducă Poros, Ambițiosul nostru și Războtătorul lui Creția, printr-un „nume” propriu, inventat de el, care vrea să sune probabil ca în povești nemuritoare sau ca în poveștile lui Creangă, nici mai mult nici mai puțin decât... Rostea! Poate că și noua refamiliarizare cu spațiul limbii slave prin războiul din Ucraina l-a făcut pe A. Cornea să opteze pentru acest nume cu terminație... slavofonă.

Poros a devenit, în traducerea lui Cornea, Rostea (care sună ca Haplea, Hristea, Roncea) și este la rândul lui, conform explicațiilor oferite de traducătorul însuși, o personificare a alegațiilor lui Noica făcute pentru consacrarea filosofică a verbului a rostui (a da un rost / un sens lucrurilor), de unde și rostire etc. Cu alte cuvinte, Rostea este cel care vrea să-și afle un rost, să-și facă un rost.

Ni-i și imaginăm pe studenții la filosofie scriind referate și vorbind despre Rostea din dialogul *Banchetul*? Rostea – who?!! Iar pe profesorul nedumerit întrebând intrigat: Who the f..ck is Rostea?

(Bănuiesc că o atât de penibilă găselniță a d-lui Cornea se datorează... ambițiilor sale literare pentru care-l felicităm din toată inima, dar care nu ar trebui să se reflecte și în opera sa de traducător. De unde reiese un sfat cât se poate de clar pentru editori: feriți-vă ca de naiba de traducătorii care scriu și ei literatură dacă nu vreți să compromită opera tradusă cu propria lor... rosteală, cu ambiția stupidă de a face ca traducerea să sune mai bine decât originalul.)

C. Voinescu

DIN VORBĂ-N VORBĂ

A (SE) PRIPI

Greu se dă dusă din gura poporului povestitor câte o vorbă veche, cu spuză de tâlcuri. Se întâmplă cu ***A PRIPI***, verb comparat de lingviști cu *pripra*, al vecinilor noștri de peste Dunăre, bulgarii. *Cine se pripește se poticnește* – ne avertizează norodul înțelept, rânduind cuvântului noima proprie de *a se grăbi*, a face un lucru în grabă și, adesea, fără chibzuială. Băgăm de seamă că, într-o zicere, precum *Se pripește ca fata mare la măritat*, actuala modă a măritișului întârziat a pricinuit scoaterea din circulație a întregului enunț apoftegmatic, nu însă și a lui *a pripi*, pe care Sadoveanu îl așeza arhaizant în depănarea unor fapte pomenite în veac: *Împingînd bătaia în răspăr, au pripit acea înfricoșătoare izbândă a lui Ștefan-vodă...* Creangă, cumpănindu-l, în vorbire, cu *a grăbi*, îi actualizează înțelesul: *Nu te grăbi așa, Harap-Alb, că te-i pripi* (vei greși n.n.), iar povestașul, într-o șezătoare de odinioară, ne convinge că vorba poate însemna și *a se încălzi la un foc*: *Văzură într-un colț al casei, stând și pripindu-se la foc, o pisică.* Uneori *pripim* la jărăgai câte un pui proțăpit în frigare, alături așteptându-l o mămăligă, cum altfel decât *pripită* și ea. Până și soarele îi exersează voroavei noima: *Drumul v-o fi obosit,/ Soarele v-o fi pripit.*

PETRECERE

Cu sau fără lăutari, ***petrecem*** de pe vremea lui Burebista și a romanilor, care ne-au lăsat și termenul: *petraicere*. Tot de la ei mai avem ***a ospăta*** (*hospitare*), iar, în contrapondere, ***comândare*** (*commendare*), a recomanda [adică „luĭ Dumnezeŭ sufletu mortuluĭ”], după Scriban. Odată cu venirea turcilor, obiceiul a luat avânt, devenind ***chef*** (*keyf*): *Își făcea cheful cu ciubuc și cafea, după obiceiul oriental* (Ion Ghica), ***zaiafet*** (*ziyâfet*): *Hai la Alviță acasă! O să fie zaiafet mare* (Zaharia Stancu) sau ***refenea*** (*refene*): *Întru în cârciumă, unde fac refenea oameni mulți* (Caragiale). Mai tragem, uneori, și câte un ***chiolhan*** (*külhan*) sau mai facem vreun ***zamparlâc*** (*zamparalık*) de pomină. O mână de ajutor ne-au dat și grecii cu ***parangheliile*** și ***sindrofiile*** lor: *Mare sindrofie la cucoana Sevastița; cu lăutari, cu danț, cu ceai* (Hogaș). Mai stilați, francezii ne-au obișnuit cu ***agapele*** (*agape*), care tot de pe la greci și latini vin, cu ***banchetele*** (*banquet*) și ***festinurile*** (*festin*): *Gustau numai din felurile orânduite festinurilor regești* (C. Petrescu). Pravoslavnicii, slavii au adăugat ***praznicul*** (*prazdĭnikŭ*) și ***pomana*** (*pomĕnŭ*): *Nu las, că-i dreptul nostru și nu cerem de pomană* (Rebreanu). Ungurii n-au stat nici ei deoparte, ne-au dat ***tămbălăul*** (*tomboló*), preluat de nenea Iancu: *Steaguri, muzici, chiote, tămbălău, lucru mare, și lume, lume... de-ți venea amețeală, nu altceva.* Unui termen nu i-a fost descifrată încă originea – ***chiloman***: *Ce mai zaiafet, ce mai chiloman... ce mai cântece!*

A DEPĂNA

Priceput într-ale țesutului, Creangă adună în povestirile sale o puzderie de voroave vechi din câmpul lexical al acestei îndeletniciri casnice. Căruța lui Moș Luca, de pildă, *are să meargă cum îi* ***sucala***, în timp ce Smaranda, cu o mulțime de alte treburi pe cap, are niște ***sumane*** de scos din ***stative***. Într-altă parte, humuleșteanul zice: *Călepele lăsate pentru bătătură le-au depănat pe țevi cu sucala.* ***Călep***, din turcescul *keleb*, poartă noima de *scul*, pe când ***bătătură*** nu definește aici terenul bătătorit din fața casei (latinescul *battitura*), ci firele care se introduc prin urzitura unei stofe, bătându-se cu ***vătalele***, ca la Eminescu: *Surtucul lui... era mai mult urzeală decât bătătură.* ***Sucala***, după cum o definește o ghicitoare, este *La capete ascuțită,/ La mijloc scobită* – unealtă, vasăzică, cu ajutorul căreia se deapănă pe ***țevi*** firul pentru *războiul* de țesut. ***Depăna***, moștenit din latinescul *depano, -are*, poartă deci tâlcul de a înfășura firele textile dintr-un *scul* pe un *mosor*. Creangă însă îl duce de multe ori spre figurativ, ca în fragmentul *Pupăza din tei*: *De-amu, bine că mi-ai spus; las´pe mine, că ți-l iau eu la depănat!* Și tot el, când prinde, cu atâta meșteșug, a povesti: *Să-ncep a depăna firul poveștii.* Zice Caragiale: *Câtă filozofie n-am depănat împreună toată noaptea aceea.*

FRUNZĂ VERDE...

Una dintre vorbele cel mai grăitor legate de existența neamului nostru de păstori este ***frunză***, moștenită din latinescul *frondia* (*frons, -ndis*). Atât de bine s-a simțit la poale de Carpați, încât a devenit nume propriu, a dezvoltat o numeroasă familie lexicală (*frunzuliță, înfrunzit, frunza-voinicului* etc.), dar a și sporit expresivitatea unor locuțiuni: *a tăia frunză la câini; a umbla de frunza frăsinelului* sau, cum alege a grăi Creangă, în Harap-Alb: *Au și început a curge furnicele cu droaia, câtă pulbere și spuză, câtă frunză și iarbă.* Alecsandri observa, în 1852, în *Poezii poporale*, că multe dintre cântecele noastre încep cu ***frunză***, străjuită îndeaproape de adjectivul ***verde***: *Frunză verde pădureț,/ Între Olt și-ntre Olteț,/ Într-un vârf de pisculeț...* Dacă sunt cântece de vitejie, frunza este de stejar, de brad sau de bujor, pe potriva tinereții și puterii voinicilor, dacă sunt de iubire, cântecele încep cu frunze de lăcrămioară, sulcină sau busuioc, exprimând dorul. Dacă transmit durere, sunt alese frunzele de mărăcini, de mohor... Zice Bardul de la Mircești: ...*unde figurează copile frumoase... poetul le încunună cu ghirlande mirositoare de frunze de viorele, de trandafiri, de micșunele...*

SAPA ȘI LOPATA

Una dintre uneltele de mare folos gospodăresc este (încă) ***sapa*** derivat regresiv din verbul *a săpa* (latinescul *sappare*), despre care vorbește Topârceanu în *Balada morții*: *El era drumeț sărman,/ Muncitor cu sapa.* Dacă soarta *sapei* este incertă, verbul ce definește lucrul făcut de ea, ***a săpa***, își consolidează poziția în vocabular câtă vreme, cu înverșunare, *ne săpăm groapa* unul altuia, iar bravii noștri guvernanți se pricep de minune să-și aducă supușii în *sapă de lemn.* Cealaltă unealtă, la fel de trebuincioasă, este ***lopata***, cu obârșii slavone, căreia Eminescu, în *Lacul*, îi dă o încărcătură poetică de rară emoție: *Și să scap din mână cârma/ Și lopețile să-mi scape.* Celor două unelte, poporul vorbitor le-a contopit noimele în locuțiuni și expresii de o grăitoare profunzime a gândirii: *a da la lopată* sau *lopata grămădește și sapa risipește.* Când sunt asociate cu groapa în care se odihnesc osemintele celor duși de la noi, sintagma ***sapa și lopata*** dobândește tâlcul de moarte. Ca la Negruzzi: *Numai sapa și lopata gândeam să ne despărțească.*

litere

Alexandru Mărchidan

O critică serioasă la adresa eticii grijii este interesul deosebit de limitat pentru principiile morale, adică exact reperele ce ne sunt de cel mai mare folos pentru a face lumină în cazurile încâlcite, în dilemele etice care apar deseori în domeniul biomedical.

Are etica genuri?

În anul 1982 a apărut o carte prin care autoarea sa a încercat să schimbe modul de percepere a eticii, accentul fiind pus pe necesitatea recunoașterii unei „voci” diferite a femeilor. Este vorba despre lucrarea de psihologie *In a Different Voice. Psychological Theory and Women’s Development* [1], iar autoarea este Carol Gilligan.

La baza tezelor susținute nu se află raționamente teoretice, așa cum găsim în cărțile clasice de etică, ci studii aplicate asupra unor subiecți reali. Această carte poate fi văzută și ca o atitudine critică la adresa concluziilor promovate în studiile clasice de psihologie experimentală privind dezvoltarea morală. Autoarea afirmă că răspunsurile subiectului masculin și raționamentele sale au fost văzute drept „normă”, iar răspunsurile și argumentele subiectului feminin ca „deviante” în raport cu norma. De fapt, întreg cadrul psihologiei experimentale, susține Gilligan, a fost construit astfel încât să ducă la această interpretare. De exemplu, în cazul „dilemei morale a lui Heinz”, propusă pentru a fi rezolvată de doi copii (Jake și Amy), răspunsurile fetei aproape trec neobservate (fiind considerate adecvate altei întrebări) în raport cu acelea ale băiatului.

Dilema lui Heinz apare în cartea psihologului Lawrence Kohlberg, *Essays of Moral Development* [2]. Doi copii, un băiat și o fată, sunt întrebați dacă Heinz ar trebui să fure un medicament în situația în care viața soției sale depinde de această acțiune, iar el nu are banii necesari. Băiatul (Jake) a răspuns că Heinz ar trebui să fure medicamentul, pentru că altfel soția și-ar pierde viața; în schimb, fata (Amy) consideră că Heinz ar trebui să discute cu farmacistul pentru a-l convinge să-i dea medicamentul, pentru că dacă l-ar fura, riscă să fie prins și închis, iar astfel situația soției va fi și mai dificilă. Prin urmare, Amy iese din cadrul prestabilit al întrebării (trebuie ca Heinz să fure sau nu medicamentul) și răspunde la o altă întrebare: cum trebuie să acționeze Heinz?

Dacă psihologia tradițională vede în răspunsul celor doi copii un suport pentru a valida atitudinea masculină și totodată pentru a o desconsidera pe cea feminină, Carol Gilligan găsește, în schimb, o bază pentru a clarifica aspectele ce fac din vocea morală feminină una cel puțin la fel de validă precum cealaltă. În cazul răspunsurilor femeilor la provocările morale poate fi observată în special grija pentru așteptările și trebuințele semenilor și, de aceea, atenția pentru relația cu ceilalți, pentru detaliile contextului. Aceste aspecte inedite compensează preocuparea pentru principii generale, detașarea și individualismul – specifice vocii masculine. În contrasens cu psihanaliza freudiană, Gilligan susține [3] că nu este justificat modelul care descrie dezvoltarea eului masculin în notele succesului, datorită depășirii etapei oedipiene, iar eul feminin în notele eșecului, din cauza nerezolvării conflictului din faza oedipiană. De fapt, în lumina datelor despre evoluția personalității copiilor, eul masculin este centrat pe separare, pe când eul feminin este axat pe relaționare, ceea ce este explicabil prin relația cu principala persoană care se ocupă de creșterea copiilor: băiatul trebuie să se detașeze de mamă (modelul opus), în timp ce, pentru fată, mama este modelul similar.

Pornind de la ideea „vocilor morale”, au fost reînviate vechi diade formate din termeni opuși, iar altele au fost inventate. Cu vocea morală masculină sunt asociați termeni precum deontologie, dreptate, principii, rațiune, autonomie, universalitate; pe când vocii morale feminine îi sunt asociați termeni opuși: teleologie, grijă, context, sentiment, eu relațional, interdependență. Cu alte cuvinte, ne întoarcem la un mod dual de a înțelege orizontul moral, doar că de data aceasta criteriul pentru crearea diadei este dat de gen. Însă, pentru persoana aflată în fața unor alegeri morale dificile, modelul creat de Carol Gilligan pare a fi la fel de util precum este orice model absolutizat. Așa cum absolutizarea kantianismului sau a utilitarismului lasă multe dileme morale fără rezolvare (ori cu o falsă rezolvare), tot așa modelul propus de autoarea americană duce la apariția mai multor nedumeriri decât soluții. Iată câteva dintre ele: dincolo de modurile particulare (personale) ce dau culoare deciziilor morale, are cu adevărat sens discuția despre „etica feminină” sau „etica masculină”? Poți vorbi despre atenția pentru context eludând importanța regulilor morale, sau poți să aplici reguli morale fiind indiferent față de context? Urmărind atingerea unui scop bun, poți face abstracție de principii, ori poți respecta demnitatea umană limitând sfera moralității la rigoarea principiilor, fără a privi cât de puțin spre consecințele aplicării acelor principii? Poate fi justificat cumva eșecul moral prin raportarea la categoriile feminin-masculin? Dar succesul moral?

Din păcate, mulți dintre teoreticieni își construiesc discursul în cadrul unor false dileme: individ sau umanitate, relații particulare sau universalism, etica grijii sau etica dreptății, etica dialogică [4] sau etica autorității, sfera privată sau sfera publică, asumarea responsabilității sau cererea drepturilor. În definitiv, contrariile sunt deopotrivă presupuse, în „doze” diferite, în fiecare provocare morală: nu te poți raporta la persoana concretă fără să ai în vedere valoarea persoanei în genere; tot astfel, ar fi doar exercițiu scolastic preocuparea pentru valoarea persoanei atâta timp cât rămâi orb la celălalt a cărui durere concretă îți solicită intervenția, adică mișcarea voinței tale libere pentru a veni în întâmpinarea lui, așa cum de numeroase ori se exprimă Emmanuel Levinas. Prin urmare, virtuțile promovate de etica grijii pot fi incluse în etica dreptății și în acest mod domeniul raporării la celălalt poate fi îmbogățit, ceea ce nu se întâmplă printr-o abordare de tipul ori, ori.

Stereotipiile de gen mută centrul de atenție dinspre miezul problemelor, spre discuții sterile, axate pe diferențe mult trâmbițate: bărbați raționali versus femei definite prin atașament, grijă, relaționare. Dar etica este un domeniu care se ridică deasupra datelor psihosociale, tocmai pentru a face din orizontul moral înnăscut un punct de plecare solid pentru o cât mai bună educație morală. Domeniul eticii este atât de vast încât nu ar putea fi revoluționat prin absolutizarea unei activități sau virtuți precum grija. Din punct de vedere metodologic ar fi ca și cum am avea așteptarea de a „îmbunătăți” aristotelismul, kantianismul sau utilitarismul plecând de la preocupările marginale precum acelea ale unei etici profesionale. Dar o astfel de abordare poate fi comparată cu a pune carul în fața boilor.

„Eul relațional” asupra căruia insistă Gilligan, pentru a sintetiza ideea despre subiectul moral (feminin) ce exercită grija, pare să pună în umbră eul moral în genere, unul care nu are cum să nu fie relațional, dar care prin aceasta nu își pierde individualitatea. Din punct de vedere moral este impropriu să pui un accent deosebit asupra acestui eu relațional, din două motive: este redundant să afirmi că eul moral presupune relaționare; apoi, pentru că, dincolo de multitudinea de relații în care este implicat subiectul moral, el rămâne identic cu sine însuși, nu se disipează în acele relații, oricât de multe ar fi, cu excepția situației (patologice) în care pierde controlul centrului de comandă al propriului eu.

O critică serioasă la adresa eticii grijii este interesul deosebit de limitat pentru principiile morale, adică exact reperele ce ne sunt de cel mai mare folos pentru a face lumină în cazurile încâlcite, în dilemele etice care apar deseori în domeniul biomedical. Empatia și grija nu pot compensa acest neajuns, din cauza versatilității ce este specifică elementelor afectivității. În plus, principiile morale sunt organizate în jurul valorilor care dau sens acțiunilor noastre și fac din ele un tot coerent. Simțul integrității, al apartenenței la un etos comun nu poate fi dat de aspecte care contribuie mai degrabă la crearea unei „atmosfere” morale.

Dacă trebuie să i se recunoască un merit studiului realizat de autoarea americană, acela este justificat nu în pretenția revoluționării eticii (ar fi cel mult o revoluție „de catifea”), ci cu privire la accentul asupra instrumentelor ce pot veni în sprijinul persoanelor implicate în vastul domeniu al îngrijirii. Pot fi remarcate, de asemenea, aspectele psihologice – empatia, afecțiunea, comunicarea emoțiilor, trezirea motivației etc. – asupra cărora insistă Gilligan atunci când are în vedere o renaștere a eticii. Acestea însă au sens în cadrul marelui domeniu al eticii, la care și-au adus contribuția marii filosofi și gândirea creștină care cuprinde într-un tot unitar avantajele diverselor perspective teoretice. În plus, primele instituții de îngrijire a diverselor categorii de bolnavi sau de ajutorare a persoanelor vulnerabile au apărut în cadrul comunităților ecleziale: spitale („bolnițe”), case de bătrâni, case de ajutorare a mamelor singure, a orfanilor. În acest sens este binecunoscută ampla activitate realizată de Sfântul Vasile cel Mare, considerat a fi primul mare întemeietor al instituțiilor de binefacere, utilizând toată averea moștenită de la părinți pentru ajutorarea semenilor. Astfel, încercarea de a respecta „poruncile milei creștine” a primit o formă instituțională încă din secolul al IV-lea, în Cezareea Capadociei, modelul acestor instituții fiind preluat în toată lumea creștină datorită organizării eficiente. Iată, așadar, că noua etică a grijii nu este deloc nouă.

Referințe:

[1] Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

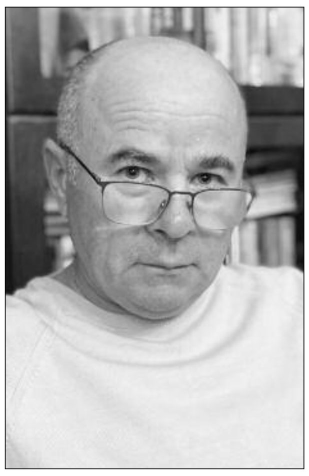
[2] Vol. I, *The Philosophy of Moral Development*, San Francisco, CA: Harper & Row, 1981.

[3] *In a Different Voice*, pp. 6-7.

[4] Așa este numită etica grijii în analiza echilibrată realizată de către Daryl Koehn, în *Rethinking Feminist Ethics. Care, Trust and Empathy*, Routledge, London, 1998.

eseu

Leonid Dragomir

Cartea de filosofie

Sentimentul creștin al ființei

„De ce există ceva mai degrabă decât nimic?", aceasta este, o spune Heidegger, întrebarea fundamentală a metafizicii, formulată ca atare de Leibniz. *Lecuind adevăruri luate razna* (trad. de Dan Siserman și Dan Radu, Ed. Ratio et Revelatio, Oradea, 2022), de Rémi Brague, conține sub forma unor conferințe o serie de reformulări cu miză existențială și morală menite să ne facă să conștientizăm că această problemă nu e doar una academică, mai mult sau mai puțin gratuită, ci ne privește direct. Astăzi, poate mai mult decât în alte vremuri, suntem constrânși să-i dăm un răspuns, atât ca indivizi, dar și mai mult, ca umanitate. Însă tocmai cadrele conceptuale și mijloacele create de modernitate nu doar că fac aproape imposibil răspunsul, dar contribuie și la uitarea acestei întrebări și a întrebărilor fundamentale în general. Menirea unui gânditor este de a le trezi în noi, de a ne face să ne gândim noi înșine la temeiurile și sensurile care ne conferă, lumii și nouă, rațiunea de a fi. E altceva decât descrierea și cercetarea cauzelor fenomenelor de care se ocupă științele ale căror realizări remarcabile, atrage atenția filosoful francez, nu reușesc totuși să legitimeze, să confere un temei existenței umane prin răspunsul la întrebarea: „De ce este bine ca specia umană să continue să existe?". Precum se știe, sunt mișcări ecologiste radicale care susțin dispariția omului ca ființă ce a avut un rol distructiv în natură. Dar, lăsându-le de-o parte pe acestea și altele de același fel, este evident că evenimentele recente precum: pandemia, războiul din Ucraina, gravele probleme energetice, alimentare, demografice, care se profilează în viitorul foarte apropiat, arată că omenirea începutului de secol XXI trece și printr-o gravă criză de sens.

Luând ca premisă o spusă celebră a lui G. K. Chesterton, cum că lumea modernă este „plină de virtuți creștine care au luat-o razna", Rémi Brague analizează consecințele produse de distorsiunile la care modernitatea a supus o serie de idei sau adevăruri de natură metafizică și morală, cu origini dincolo de creștinism – care în aceste planuri nu a adus nimic nou, ci doar a resemnificat ceea ce a primit –, până în Antichitatea păgână și Vechiul Testament. În principal este vorba de trei idei sau principii: creația lumii de către un Dumnezeu rațional și bun (1), care îi poartă în permanență de grijă prin Providența Sa (2) și care poate să ierte păcatele celor care se căiesc (3). Secularizarea lor modernă a dus la: afirmarea raționalității lumii ruptă de Dumnezeu (1'), la credința adesea oarbă în progresul continuu și inevitabil care justifică toate excesele noastre (2') și la un sentiment difuz de vinovăție iar, mai nou, de căință pentru păcatele strămoșilor, nu ale noastre, dar fără posibilitatea iertării (3'). Vindecarea unor astfel de devieri se poate face, cum e de așteptat, prin revenirea la înțelesurile inițiale, conservate până în perioada Evului Mediu (de altfel, cartea se subintitulează *Înțelepciune medievală pentru vremuri moderne*). Pare reacționarism tipic, însă, avertizează autorul, nici măcar nu mai este vorba de o alegere – el știe cu siguranță că revenirile la epoci revolute sunt imposibile în istorie –, ci de o necesitate care ni se impune dacă nu vrem să cădem în orori poate mai mari decât cele pe care le imputăm „întunecatului Ev Mediu" sau acelea pe care omenirea le-a trăit recent, în secolul XX. Spus tare, dacă nu-și va găsi rațiunile de a fi conservate în vechile principii premoderne, omenirii îi va fi greu să reziste tentației unei sinucideri colective. Soluția, iarăși forte, este una singură: trebuie regăsit punctul arhimedic de sprijin, mai presus de om și de Univers, care s-a numit tradițional Dumnezeu. Numai El, în calitate de Creator rațional (deși dincolo de ceea ce înțelegem noi prin rațiune), ar putea să reconecteze rațiunea umană la rațiunile lucrurilor, vindecându-ne astfel de înstrăinarea pe care o trăim pe măsură ce lumea creată de noi, față de care iarăși ne simțim tot mai străini, invadează și distruge lumea în care ne-a fost dat să locuim, natura. Rupându-se de Dumnezeu, modernitatea a eșuat în proiecte cu consecințe de necontrolat, într-un ateism ce-și atinge capătul prin capitularea rațiunii în fața instinctelor, într-o morală nefuncțională pentru că e lipsită de perspectivă metafizică, în afirmarea libertăților vide de conținut, într-un subiectivism fără ieșire în ceea ce privește înțelegerea culturii, naturii și valorilor, în distrugerea sistematică a familiei de către stat și mecanismele impersonale ale pieței cu efecte profunde asupra societății și civilizației. Dialogul viu cu natura, semenii, propriile noastre creații chiar, pare întrerupt în noua „barbarie ontologică" instalată pe tot Pământul. El s-ar putea relua doar în temeiul Logos-ului prin care Dumnezeu a creat lumea și prin care vrea să o salveze; idee de origine biblică, dar care și-a atins apogeul în Evul Mediu creștin, atât apusean, cât și răsăritean, adaug eu.

Rémi Brague se consideră a fi un conservator, conștient fiind de „necesitatea menținerii lucrurilor umane în integritatea lor". Prin profunzimea și forța gândirii sale, el realizează nu doar o critică – sunt atâtea – a modernității, ci reușește să redea deplinătatea strălucirii verbului a fi. Dacă în textele filosofice, cuvântul „Ființă" scris sau nu cu majusculă pare o culme a abstracției, la el ai sentimentul întărit tocmai de evidențierea contextului care îl neagă, că înțelegi cu adevărat, nu numai cu mintea, că dincolo de diverse calități și defecte, ființele și lucrurile mai întâi sunt și trebuie să devină ceea ce sunt. Numele acestui sentiment fundamental este bucurie (de a fi), pe care omul este dator să o afirme întotdeauna împotriva tristeții, echivalentă cu păcatul după Sfinții Părinți, adică tentației de a nu mai fi și nu o poate face decât încrezându-se deplin într-un Dumnezeu rational, bun și iubitor care călăuzește creația spre salvarea de coruperea la care păcatul omului o condamnă. După părerea mea, întoarcerea la partea de lumină a Evului Mediu, căci autorul însuși recunoaște că a avut destule laturi întunecate, propusă de Rémi Brague, înseamnă nu doar redescoperirea unor idei a căror soartă ar fi fost de a se topi în oceanul relativismului postmodern, ci, mai ales, retrezirea a ceea ce aș numi, parafrazându-l pe Noica, „sentimentul creștin al ființei". Dacă s-ar rămâne doar la nivelul rațiunii nu am ieși din nebunia modernității caracterizată, spune autorul, tocmai prin aceea că rațiunea este ruptă de celelalte dimensiuni ale existenței. Or, nebunul, spune același sclipitor Chesterton, „e un om care și-a pierdut totul cu excepția rațiunii". Vindecarea de nebunia modernă constă atât în revenirea la sursele unor idei preluate și deformate de modernitate, cât și în restaurarea întregului ființei umane, cu minte și inimă, imposibilă cum demonstrează printr-un fel de reducere la absurd întreaga carte a lui Rémi Brague, în absența credinței creștine.

Nicolae Turcan

Filosofie și credință

Altul

* În dorința noastră de a fi remarcați, apreciați, lăudați, iubiți se arată paradoxul existențial al vanității însoțite de un simț *natural* al propriului extraordinar. Că suntem ființe excepționale, iată un adevăr pe care ni-l recunoaștem cu o ușurință egală cu greutatea cu care îl acordăm altora. Numai Dumnezeu știe că extraordinarul este cu necesitate adevărat în cazul tuturor; noi o aflăm, stupefiați, doar când – și în măsura în care – iubim.

* Scriind despre Dumnezeu, redăm doar umbre, tenebre ce se profilează sub inefabile raze de lumină. Ne consolăm însă cu ideea că aici nu umbrele importă, ci lumina care le face vizibile, lumina *de necuprins* ce devine orizont și orizont al orizontului, la infinit.

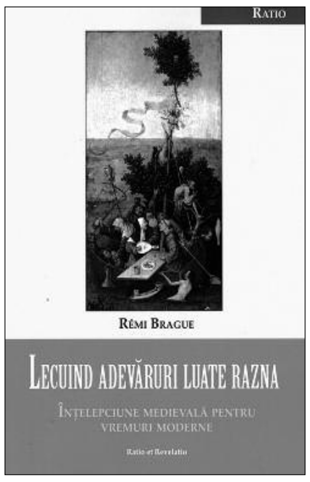
* Numai Dumnezeu își poate permite să construiască esențialul cu lacrimi pentru că numai El le cunoaște cu adevărat *rezistența*.

* A nu-L înțelege pe Dumnezeu în transcendența ființei Sale este o învățătură teologică prin care se afirmă deopotrivă „certitudinea negativă" (Jean-Luc Marion) a rațiunii umane și diferența ontologică dintre Cel Necreat și creația Sa. Nu este mai puțin adevărat că această ignoranță umană se prelungește existențial în neînțelegerea față de imanența Lui kenotică, față de smerenia abisală a coborârii până la cruce. Cum să plonjeze Cel de neajuns până în adâncurile suferinței, până la cele *de necoborât*? Dragostea – singurul răspuns mulțumitor – ne învață că El, Cel fără de păcat, ne iluminează pierderile și întunericul faptelor, chemându-ne din moartea noastră, exersată cu patimă inconștientă zi după zi, la o înălțime a înțelegerii care nu se va opri cu adevărat nicicând. Ca și cum infinitul necunoașterii, care însoțește cu necesitate Revelația, ar sta ca o promisiune a cunoașterii eshatologice fără de sfârșit din Împărăția cerurilor.

* Printr-o mutare dramatică – răstignirea Fiului din dragoste pentru om și pentru lume – Dumnezeu a suspendat orice victorie posibilă a răului, orice neajuns al existenței. Fiindcă astfel, iubirea stă mai prejos și deopotrivă mai presus decât toate nimicniciile noastre. Ca și cum n-ar conta încotro o apucăm, pentru că la limită, chemarea dragostei, odată auzită, va deveni cea mai puternică *realitate*.

* Iadul nu este victoria răului, ci, asemenea iubirii, este „înfrângerea" lui Dumnezeu. Numai El, Cel Preaputernic, știe ce va face cu această *nouă*, imposibilă dragoste.

* Omul este un animal însetat de absolut, căruia, după o viață scurtă, nu îi mai rămâne nicio exagerare de anticipat, nimic *vital* de cunoscut: în excesul la care are acces prin simplul fapt de a fi se înscrie orice posibilitate a pierderii și a câștigului de sine. Experiența unei vieți umane este, într-un anume fel, o experiență *totală*, indiferent de mediocritatea care îl definește. Există o formă de completitudine a raporturilor fiecăruia cu Dumnezeu, o relație definitivă, bazată pe decizia luată – fie în favoarea, fie împotriva lui Dumnezeu. Acest definitiv rămâne chiar atunci când, pentru cel ce crede, iubirea lui Dumnezeu continuă să completeze acolo unde nu mai era niciun gol și să lumineze acolo unde nu mai părea posibilă nicio lumină. Pentru că ea deschide orizontul unei Împărății invizibile pentru ochii lipsiți credință și o viață inexistentă pentru cei morți care-și îngroapă morții lor (Luca 9, 60).

* Dumnezeu se aseamănă primei iubiri: pe El îl căutăm în toate iubirile noastre pierdute, de El ne aducem aminte când cădem pradă abisurilor melancoliei. Numai El ne numește cu adevăratele noastre nume pe noi și pe cei iubiți ai noștri. Ca și cum, în oricare dintre nimicniciile care ne definesc, s-ar ascunde un adevăr greu de sesizat, în care Dumnezeu își face sălaș. El este Cel din urmă și, ca să-l parafrazez pe Nicolás Gómez-Dávila, Cel adevărat din toate visurile și iluziile noastre. Și, de asemenea, Cel adevărat din adevărurile noastre, am putea adăuga.

* Suferința nu deține de una singură puterea de a împlini lucrarea iubirii pierdute, a credinței neaflate vreodată, a Dumnezeului negăsit, a sensului absent. Putem accepta ideea – greu de susținut fără credință – că niciun om nu a fost creat pentru suferință, că oricine moare urcă, asemenea Hristosului-Dumnezeu, *pe cruce*; însă chiar dacă orice suferință este hristică, ea devine mântuitoare doar de la un punct încolo, doar de la credința în Cel care i-a dat sens prin Învierea Sa.

* Ateii sunt cei care-l iubesc pe Dumnezeu fără să știe, fiindcă a-L „învinge" pe Dumnezeu înseamnă a face brusc apel la iubirea Lui. Oare nu este dragostea definiția Dumnezeului *smerit*? Ei sunt cei reci din Apocalipsă, care-și măsoară iubirea cu gheață în loc de foc, cei care scapă judecății noastre mediocre.

* Ne asemăna lui Hristos prin suferință, dar, lipsiți de har, de credință și de fapte bune, ne pierdem pe căile lăturalnice ale morții. Chiar doar anticipată, suferința *ratată* ne cutremură cu intensitatea ei tragică.

* Alteritatea harului: m-am prăbușit de atâtea ori încât mi-a devenit tot mai clar că înălțimea este în mod necesar o idee exprimată *de Altul*.

* Răstignirea Fiului lui Dumnezeu ne învață că numai iubirea știe să piardă totul pentru a-l salva pe cel iubit. Este una dintre acele pierderi sublime în care adevărul este regăsit, ca și cum ar fi rămas în afara totului, adăstând într-o altă dimensiune, divină.

* Îmbătați de luciditatea lumii, refuzăm să mai înțelegem că bucuria este tocmai semnul care separă binele de rău, partea *văzută* a binelui.

* Adeseori nu contează dacă te poți sprijini pe ceva *temeinic*, ci doar să ai pe ce să te sprijini, precum nădejdea care din credință se naște.

* Epitaf: sunt o moarte ucisă de străfulgerarea iubirii lui Hristos.

philosophia

Savu Popa

Un restaurant zburător

Se ştia că, în timpul liber, doctorul cutreiera pădurea din afara oraşului, în căutare de pietre, cu care umplea găleţi întregi, dar şi pentru a se relaxa, părăsind pentru câteva ore strania hardughie, a cărei tăcere mortuară îl cam apăsa şi în care doar el şi cu ai lui trăiau.

proză

A doua întâmplare se petrecuse în săptămâna următoare, când Sergiu se întorsese în oraş.

Auzise că într-un parc, în care obişnuia el să meargă adesea, se afla un restaurant *zburător*! La început i se păruse acest nume cam aiurea! Să fie, cumva, vorba despre o iluzie optică ce ar provoca mişcarea acelei impozante clădiri? Însă, seriozitatea celui care făcuse afirmaţia, îl determinase pe Sergiu să creadă că, la mijloc, nu se afla niciun sâmbure de poveste. Că acea clădire, la anumite intervale şi în anumite condiţii, se mişca şi îşi lua zborul, pentru început la înălţimi rezonabile, apoi se înălţă tot mai sus, oraşul devenind nimic altceva, privit de la geamurile restaurantului, decât o proiecţie schematică ce căpăta dimensiunile unei boabe de piper!

Existau, în zona centrală mai ales, câteva cafenele foarte animate. În restul oraşului mai întâlneai acele restaurante rămase neschimbate încă de pe vremea comunismului, care ofereau clienţilor aceleaşi meniuri, la preţuri pe măsură.

Restaurantul era situat la ieşirea unei alte atracţii care făcea ca oraşul acesta provincial să fie atât de special. Exista aici unul dintre cele mai mari parcuri din ţară. *Parcul Arinilor Sângerii*. Zecile de alei erau pline, pe ambele părţi, de arini cu trunchiuri şi frunze de sânge. Când bătea vântul sau ploua, aerul şi cerul de deasupra parcului căpătau nuanţa unui roşu aprins. În mijlocul acestei naturi purpurii, se afla, deci, clădirea restaurantului, la începuturi, de-un cenuşiu apăsător.

Se spunea că un medic din Basarabia, undeva prin anii 60, se stabilise aici. Omul, împreună cu soţia şi cu cei doi copii, deveniseră singurii locuitori ai clădirii viitorului restaurant care, în acele timpuri, fusese o simplă clădire de locuinţe, rămasă, în mod straniu, complet pustie, imediat după război. Acesta îşi începuse activitatea ca medic de familie, în cartierul în care locuia şi în care se afla parcul. Doctorul avea profilul unui intelectual de modă veche, era un om liniştit, serios în meseria sa, deschis faţă de alţii şi foarte glumeţ. Unele guri însă, care se bazau pe nişte informaţii hilare, exagerate, vorbeau despre faptul că acest doctor ar fi fost în stare să *înmoaie* pietrele! Chiar şi pe cele mai dure, cum ar fi bolovanii!

Se ştia că, în timpul liber, doctorul cutreiera pădurea din afara oraşului, în căutare de pietre, cu care umplea găleţi întregi, dar şi pentru a se relaxa, părăsind pentru câteva ore strania hardughie, a cărei tăcere mortuară îl cam apăsa şi în care doar el şi cu ai lui trăiau. Într-o dimineaţă, fiind trecut de 9, doctorul nu era la cabinet, iar cineva, fiindcă ştia unde locuieşte, s-a dus la el acasă. Când a ajuns la poartă, a fost oprit de un zgomot ca o tânguire uşoară, însă persistentă şi dureroasă.

Sunetul venea din curte. Se uită omul prin gardul de sârmă, dar nu zăreşte pe nimeni. Merge, încearcă poarta care era deschisă, intră, priveşte în toate direcţiile şi, în jurul său, dă de o grămadă de pietre. Se apleacă, ia o piatră. Părea cât se poate de umană, pulsatilă, ca o bucată de carne. Din interiorul ei venea sunetul acela, ca o zvâcnire de puls. Omul se îngrozeşte teribil, aruncă piatra peste celelalte şi, când era pe punctul de a părăsi în grabă curtea, îl zăreşte pe doctor venind din direcţia grădinii.

Se apropie. Parcă nici nu observase că mai e cineva în curte. Printr-o formulă sau printr-un ritual, doar de el ştiute, ia câte o piatră în ambele palme, le strânge în pumni, scrâşnind din dinţi, închide ochii şi rosteşte cu voce înceată cuvinte, propoziţii, în timp ce, din pumnii săi ies fuioare de fum, iar pietrele se transformă în bucăţi de plastilină.

Doctorul îşi continua meseria cu aceeaşi responsabilitate. În curtea lui apăreau tot mai multe pietre. Sunetul se auzea din ce în ce mai des, mai sonor şi aducea cu sine o tristeţe care se răspândea în jur, creând o atmosferă apăsătoare. Fiecare se lăsa înduioşat de sunetul acesta, ce creştea, pe zi ce trecea, tot mai tare. Tristeţea împietrise întreg oraşul. Oamenii aveau senzaţia dureroasă de sufocare continuă. Sunetul prelung, strident de la o vreme, ca un fierăstrău tăind nişte oase, sfârşi brusc printr-o explozie. Strada doctorului, străzile din jur, dar şi parcul întreg fuseseră cuprinse de flăcări. O coroană de flăcări şi fum se ridicase-n înaltul cerului. După ce incendiul fusese stins, nici doctorul, nici familia sa, n-au mai fost găsiţi. Probabil că se speriaseră că vor fi condamnaţi după ce provocaseră straniul incendiu, care nu a putut fi explicat după nicio expertiză logică. Unii declaraseră, mai târziu, că în pământ, în zona respectivă existase o bombă din război, care explodase, provocând acel incendiu de proporţii. De atunci, imediat după incendiu, coaja arinilor, care nu fuseseră mistuiţi complet, crescuse repede şi devenise din ce în ce mai roşiatică, pe alocuri, crestată de firicele cenuşii. Se mai spunea că, pe unele dintre acele pietre vii, doctorul le dusese în pivniţă şi le îngropase în pământ. Nimeni până acum nu a descoperit locul în care fuseseră îngropate. De aceea, clădirea, care mai apoi, devenise restaurant, se putea desprinde de la sol şi să zboare!?

Aşadar, în după-amiaza zilei de luni, Sergiu simţi nevoia unei plimbări aşa că, fiindcă voia să se depărteze de centru, îşi aminti de parc, în direcţia căruia o luă pe jos. Când ajunse, la capătul parcului, ascuns între arinii de diferite mărimi şi o vegetaţie neîngrijită, stufoasă, găsi restaurantul. Avea program şase zile pe săptămână. Duminica era închis. Clădirea care adăpostea restaurantul avea o arhitectură austro-ungară, iar tencuiala era cam scorojită şi decolorată. Cu toate acestea, auzise că interiorul clădirii oferea o senzaţie de confort de înaltă clasă, datorită perdelelor mari din brocart acoperind ferestrele imense, a scaunelor şi a meselor din lemn de nuc care erau aranjate pe o suprafaţă de marmură ce sclipea puternic, de la un capăt la altul. Localul cuprindea trei saloane, unul italian, unul englezesc şi altul chinezesc, toate debordând de acea eleganţă discretă şi cochetă. Culorile pereţilor şi lumina anemică, seara, care venea de la nişte candelabre imense, ofereau spaţiului o senzaţie de clarobscur auriu revărsat din plin ca o miere asupra simţurilor.

Era deschis, se apropie de o coadă, nu foarte mare, de la intrarea principală. Ce se întâmpla cu acest restaurant era pur şi simplu uimitor. Oamenii ajungeau, dar nu intrau imediat. Se aştepta ca un număr convenabil de persoane, care să umple cele trei saloane, să se strângă în jurul uşii. Abia apoi li se dădeau drumul înăuntru. Cel care deschidea uşa, şeful de sală, era figura unui om cărunt, tăcut, veşnic zâmbitor, îmbrăcat la patru ace.

Coada înainta repede. Sergiu observă că, după ce oamenii intrau, îşi lăsau hainele la separeu, se duceau în salonul pe care îl doreau, iar în timp ce se aşezau la mese, începeau să răsfoiască meniul, sub atenta supraveghere a unui chelner la fel de zâmbitor. Oricum, nu ştia ce avea să se-ntâmple sau cât avea să stea. Îşi va lua poate o cafea, cel mult, un desert, comportându-se cât se poate de normal.

Îl alese pe cel chinezesc, spre care se îndreptă şi unde nu era foarte aglomerat. Alese masa de patru persoane de la geam. Voia să vadă priveliştea cât mai bine! În tot acest timp, restaurantul, cu încetinitorul, începu să se mişte, să se ridice de pe pământ. Apoi, la fel de uşor, se înălţă tot mai mult. Sergiu se înfipse bine cu picioarele în marmura sclipitoare. Apucă masa cu amândouă mâinile. Îi era să nu se dezechilibreze şi să se răstoarne. Când ajunse la o anumită înălţime, clădirea se opri brusc, se înclină, puţin, spre dreapta, apoi îşi începu zborul.

La început, zborul deveni o planare la nivelul ultimului etaj al blocurilor, care se derulau cu rapiditate. Un caleidoscop de scene familiale şi nu numai. Apoi, se înălţă mai sus, tot mai sus, până când aerul deveni subţire, aproape cât un fir care îţi trecea prin plămâni, oferind o senzaţie stranie de uşurare interioară. Respiraţia deveni chiar dulce, în *absenţa* aerului. Înăuntru, când se ajunse la o înălţime apreciabilă, chelnerii, ajutaţi de omul de la intrare, veneau la mese, luau comenzile, dădeau la o parte draperiile, cât mai bine, în aşa fel încât oamenii să poată admira priveliştea, din orice unghi. Aceeaşi privelişte pe care o admiri pe geamurile unui avion, atunci când jos, totul devine o linie, un punct, câteva fragmente incoerente, ceva ce aduce cu o mişcare minusculă, fremătătoare, cu un furnicar incendiat. Pe Sergiu, privind suprafaţa aceea cât un pumn de puncte de suspensie în fierbere, îl copleşise senzaţia că, de fapt, acolo jos, totul e învăluit într-o ceaţă, când trandafirie, când cenuşie.

Şi în acest timp, restaurantul se tot înălţa. Sergiu simţi o linişte nu deplină, ci arhideplină, o linişte formată din fâşii de cer ce se văd tulburi, aspecte ale unei memorii în ruină. Senzaţia că eşti la aceeaşi înălţime cu ceva ce nu poate fi exprimat prin cuvinte, de o importanţă covârşitoare, ce ţine, mai ales, de mersul lumii care, lăsată în urmă, se transparentizează treptat, cu aceeaşi viteză a fluturelui ieşind din cocon, a rănii devenind doar o crustă uscată, de sânge. Parcă tu însuţi ai ieşit din tine, stai în faţa ta, te priveşti atent, tot mai atent, ai descoperit o altfel de privire cu care poţi vedea, în acelaşi timp, fiecare strat al pielii tale în care există o galaxie iluminată de alte şi alte lumi, în care ai putea întâlni tot oameni, cei care vor exista poate peste următorii o sută, două sute de ani. Nu ştii ce e acela gând. Simţi doar că mintea ta a devenit o bucată de plastilină pe care mâini nevăzute o modelează, iscând diferite forme care îţi dau acea linişte supremă, forme anonime ale celui care ai vrea să fii, să devii şi să nu te mai întorci niciodată la ceea ce ai fost.

Într-un colţ, zări un cuplu tânăr ce părea, de-a dreptul, extaziat. Ea îşi întoarce privirea spre geamul alburiu, îi arată ceva ce aduce cu o pasăre minusculă, în zbor, sau cu un avion. În alt colţ, la un pian, un domn masiv, cu mişcări greoaie, se pregăteşte să intoneze ceva. Pare obosit. E teribil de somnoros. Poate că e din nou, doar o iluzie. Clapele pianului încep să meargă singure. Încet, tot mai încet, ne apropiem de sol. Se văd treptat contururile. Formele ies din negura insignifianţei, se dezvăluie, pe alocuri, într-un desen cenuşiu al aglomerării, al stridenţei şi al disipării. O altă oră de zbor a luat sfârşit. Dar a rămas ceva.

Acum, putea să-şi savureze, în linişte, cafeaua care se cam răcise.

Fragment din romanul în pregătire „Reţeaua subterană"

Dan Ciachir

Pagini de jurnal

2006

6 mai

Vremea continuă să fie rece şi închisă. Alaltăieri-seară am fost la Cernica, invitat de stareţul Macarie, pe care îl vizitasem o singură dată, în toamna lui 2001. Moldovean şi ucenic al lui Gherontie de la Secu, unde a fost el însuşi stareţ, părintele Macarie este de o vârstă cu Lavrentie. Iubeşte, ca şi mine, pisicile. Am luat masa de seară împreună.

17 mai

Vremea este tot înnorată. Am răcit şi resimt durerile reumatice. Aseară, înainte de miezul nopţii, am scris în sfârşit textul care mă apăsa. Însă nu am adormit decât în zori. E linişte în casă, nu m-a căutat la telefon decât Pavel Chihaia, care, la cei 84 de ani ai săi, a suportat cu bine o operaţie la inimă.

Am primit tot azi o frumoasă carte poştală, format mare, de la Salzburg trimisă de părintele Anania, care a fost patru zile la Festivalul Mozart. Gestul său mi-a făcut plăcere şi m-a bucurat.

23 mai

Am văzut noaptea trecută un film de televiziune după *Concert din muzică de Bach*, regizat de Dinu Tănase în 1974. Admirabil redată atmosfera anilor '20. Cartea aceasta n-am putut s-o citesc, şi nici *Logodnicul*. Nu am citit aproape nimic de Hortensia Papadat-Bengescu. Lumea şi epoca personajelor sale le-am prizat prin Petru Dumitriu.

Tot noaptea trecută – o înregistrare cu Teodor Mazilu. Cine îşi mai aminteşte azi de acest dramaturg foarte la modă până în 1989?... Ştiuse să-l distileze pe Caragiale, asezonându-l societăţii totalitare. Cine îşi mai aminteşte de piesele şi de proza lui? Şi e păcat, fiindcă era un scriitor inteligent.

Voluptatea umbrei şi a liniştii o am de mult. De la 16-17 ani, când în vacanţele la Verbicioara mă adăposteam de căldură în răcoroasa „casă mare" unde citeam şi puneam la patefon discuri cu muzică din anii '30.

25 mai

Ieri după-amiază m-au sunat de la Naţional TV şi până la urmă m-am dus la o emisiune de 65 de minute, care a început la ora 21, pe tema aceleiaşi inepţii: *Codul lui Da Vinci*. Cu prilejul acesta am descoperit în Mădălin Ionescu, realizatorul emisiunii, un om plăcut şi cultivat, deşi mi se păruse preţios şi arogant. La întoarcere am coborât din maşină la Teatrul „Bulandra". În dreptul podului peste Dâmboviţa, trei inşi făceau baie în apa murdară a râului. Fusese foarte cald. Noaptea trecută, vremea a devenit răcoroasă. Acum, la 10 dimineaţa, e plăcut în casă.

29 mai

La Căldăruşani, în biserică, am văzut racla în care au fost aşezate moaştele Cuviosului Grigore Dascălul şi m-am închinat şi eu la ele. Am mers apoi şi am văzut cum a fost reamenajat muzeul mânăstirii de părintele Florin Şerbănescu. La ora 19 ne-am aşezat la masă. Patru ceasuri mai târziu am plecat spre Bucureşti, unde am ajuns la miezul nopţii. Am adormit greu, înspre dimineaţă, supărat de un puseu de gută.

În cursul nopţii trecute a plouat. Acum e răcoare în casă.

1 iunie (Înălţarea Domnului)

Noaptea trecută, la televizor, mai multe interviuri din anii '60, respectiv '70, cu personalităţi ale epocii. Mi-a plăcut dialogul cu Horia Lovinescu prin precizia termenilor, prudenţă şi prin observaţiile sale referitoare la schimbările din lumea teatrului. Dacă nu ar fi ricanat pe seama lui Eugen Ionescu, ar fi fost o convorbire impecabilă. La 84 de ani, Arghezi se ţinea foarte bine, era natural, nu s-a abţinut să laude regimul pentru înlesnirile acordate tinerilor scriitori (ceea ce era adevărat). Penibil sub acest aspect a fost însă Victor Eftimiu, care îşi purta admirabil cei 75 de ani. I-am ascultat cu atenţie pe Conduratchi şi Daicoviciu. Al doilea a spus lucruri mai interesante decât primul, însă pe un ton saturat de didacticism.

Lumea de acum 30-40 de ani pare atât de îndepărtată! Sentimentul acesta îmi sugerează că starea sufletească propice „evocărilor" s-a încheiat. Nu cred că mă voi apuca de altceva. Nu mai am ce spune. Sau aş avea, însă oamenii nu mi se par reprezentativi.

Legat de profesori, nu prea am avut aşa ceva. Cu o excepţie, în liceu, Magdalena Popescu, tânăra şi frumoasa noastră profesoară de latină de la „Sadoveanu", care ne-a prevenit să facem deosebire între valorile de mâna întâi şi cele de mâna a doua şi a treia. La facultate, în privinţa italienei, am avut vreo două-trei profesoare impecabile sub aspect tehnic. M-au învăţat limba. Însă răposaţii Al. Piru, George Munteanu, ca şi Eugen Simion, nu m-au învăţat nimic.

Adevăratul meu profesor a fost Dan Zamfirescu. Prin el am ajuns la Nae Ionescu, Cioran, Eliade, dar şi la Iorga, Pârvan, Gheorghe I. Brătianu, la teologii ruşi din exil. Dacă Ţuţea şi Paleologu mi-au fost maeştri, Dan Zamfirescu mi-a fost *profesor*. Şi tot un adevărat profesor a fost duhovnicul meu, părintele Ciprian, stareţul Mânăstirii Bistriţa.

8 iunie

Voi împlini în curând 55 de ani. Dacă m-ar întreba cineva care a fost cel mai frumos lucru din viaţa mea, aş răspunde fără ezitare: *independenţa*. Faptul că nu am avut serviciu decât vreme de trei luni.

Cu timpul, independenţa a devenit pentru mine un drog. Nu mă mai poate ispiti nimic care să atenteze la ea.

20 iunie

Ieri-dimineaţă la 11, poştaşul mi-a adus *Pseudo-România. Conspirarea deconspirării,* cartea lui Ion Varlam, nepotul Prinţului Barbu Ştirbey. M-am apucat să o răsfoiesc, apoi am luat-o de la capăt, cu interes şi plăcere. Sunt la jumătatea ei, are 450 de pagini. În sfârşit, un autentic gânditor politic de dreapta! Unul instruit, cu o cultură vastă şi cu aplomb.

13 iulie

Mi-a telefonat ieri scriitorul Mihai Cantuniari – îmi luase numărul de la „Anastasia" –, spunându-mi că vrea să mă consulte într-o problemă. Am bănuit că era ceva din domeniul bisericesc. Spre surprinderea mea, era vorba de Bucureştiul anilor '60. Îmi citise cartea de evocări, pe care o considera deosebit de documentată. În realitate, efectul unei memorii bune.

Născut în Bucureşti în anul 1945, Mihai Cantuniari susţine şi el că cele mai frumoase vremuri au fost cele din anii '60, deceniul ulterior fiind de o cu totul altă factură.

19 iulie

La ora 17.30 am plecat de la „Ziua" cu maşina redacţiei la Cernica. Am ajuns o jumătate de ceas mai târziu. Părintele stareţ Macarie ne aştepta cu masa pusă pe malul lacului. În timp ce mâncam au venit vreo opt-nouă pisici, inclusiv Bob, motanul stareţului, cu care mi s-au făcut poze.

7 septembrie

Am plecat la Celic alaltăieri la ora 14.30 şi am ajuns la 18.25, întrucât şoseaua a fost aglomerată. Este pentru a patra oară când am mers la Celic anul acesta.

Ieri-dimineaţă la 11.15, după un somn lung şi micul dejun, am pornit spre Constanţa, oprindu-ne mai întâi la Mamaia. Nu mai fusesem acolo din septembrie 2000. Mamaia mi s-a părut de nerecunoscut. Am confundat hotelurile „Perla" şi „Parc", emblemele de acum 40 de ani ale staţiunii. Şi aceasta de la înălţimea de 30-40 de metri, adică din „telegondola" cu care m-am plimbat între fostul hotel „Internaţional" şi „Perla".

16 septembrie

Zi frumoasă, ca şi aceea de ieri. Sufrageria şi biroul sunt pline de florile aduse Aurorei de copii la deschiderea anului şcolar.

Ieri mi-a telefonat Cassian spunându-mi că vrea să-mi tipărească cât mai repede antologia de poezie italiană. Am rămas surprins şi mi-am amintit de afirmaţia lui Pavel Florenski potrivit căreia „toate dorinţele noastre se împlinesc târziu şi caricatural". I-am lăsat Ruxandrei un plic cu un exemplar din ediţia tipărită în 1996 la Timişoara.

La 84 de ani, Arghezi se ţinea foarte bine, era natural, nu s-a abţinut să laude regimul pentru înlesnirile acordate tinerilor scriitori (ceea ce era adevărat). Penibil sub acest aspect a fost însă Victor Eftimiu, care îşi purta admirabil cei 75 de ani.

29 septembrie

Coborând în urmă cu o oră, am găsit în cutia poştală numărul pe septembrie din „Renaşterea", cu o cronică lungă la *Când moare o epocă*, semnată de Adrian Mureşan. Am citit-o cu plăcere. Şi m-a surprins faptul că autorul, probabil un critic tânăr, susţine, întocmai ca Mircea Moisa, că evocări precum *Anii '60..., Declinul oraşului* „au, pe alocuri, forţa şi viziunea unui documentar demn de BBC". O altă constatare, în consens cu alţi comentatori, „evocare obiectivă, fără înflorituri". Măgulitoare este şi remarca „inconfundabilul har de povestitor".

În urmă cu câteva minute am aflat de la Aurora că azi au murit Dan Goanţă şi Virgil Ierunca. Dumnezeu să-i ierte! Cu Dan Goanţă (51 de ani) m-am cunoscut la începutul anilor '90, pe când lucra la BBC, la redacţia din Londra. În 1994, la Chişinău, mi-a făcut două poze pe care le păstrez. Publicist talentat şi cultivat, avea în ultimii ani rubrică în „Dilema", unde m-a şi lăudat pentru o emisiune TV. În ianuarie am băut amândoi un pahar de vin la mine şi am stat câteva ore de vorbă. Îmi pare nespus de rău că s-a sfârşit pe neaşteptate, încă tânăr, în urma unui atac cerebral.

5 decembrie

Joi la ora 17.30 am plecat la Căldăruşani. Şoseaua era aglomerată, astfel încât am ajuns după o oră şi jumătate. A doua zi la 10 au venit cu autocarul Aurora şi elevii ei, care şi-au continuat apoi excursia. La ora 15 am plecat cu Pimen la Snagov-parc, unde nu mai fusesem de nouă ani. Locul e în paragină, ca şi fostul ştrand şi campingul înfiinţat în anii '60 din care n-a mai rămas nimic. Am fost şi pe locurile fostului restaurant „Pescăruş"-Snagov, demolat în anii '70, constatând că am descris bine zona aceea, revăzând şi palatul prinţului Nicolae.

17 decembrie

Am văzut aseară la televizor filmul *Şatra*, turnat cu câteva decenii în urmă de regizorul basarabean Emil Loteanu. O capodoperă e puţin spus. Un film care nu datează, pentru că nu a fost făcut pe canavaua unui moment sau curent estetic. Înainte de a vedea *Şatra*, am urmărit câteva minute un interviu cu Antonioni, regizor în mare vogă acum 35-40 de ani. Revăzând trei dintre filmele sale, celebre odinioară, m-am plictisit, întrucât datează amarnic de tare.

Şatra este un poem al libertăţii.

Michel Aebischer

Arta înălțătoare a lui George Tzipoia*

„Nu sunt bigot și poate nici măcar mistic”, declară artistul. Și am regăsi nu mai puțin de 400 forme de cruci în diversele culturi ale lumii... Câteva forme deci, ca ecou la preocupările sale spirituale, existențiale.

„Undeva, cândva, cineva, ceva... Restul este extrem de vag și întunericul ne înghite pe neobservate.” **

Lunga scurgere a arborelui genealogic al artistului leagă Grecia de România și de... Elveția. Dacă ne aplecăm, fie și în fugă, asupra istoriei României, realizăm mai bine motivele gravității celor care au părăsit-o. Iată o țară care a cunoscut nenumărate deșirări istorice înainte de a fi gustat din avantajele prezente ale democrației. Dar istoria nu se anulează niciodată și ecourile ei se prelungesc la copiii săi, în mod conștient sau inconștient.

George Tzipoia, fiul lui Alexandru Țipoia, pictor de renume în România, vine în Elveția la începutul anilor 80. Își pierde naționalitatea română, o recapătă apoi, pe urmă obține naționalitatea elvețiană în 1999. Viață de du-te vino între România, prima și țara de primire – de primire și de strămoși în același timp. Viață unde s-a născut o identitate de om și de artist. La origini, o mamă prea devreme dispărută. Dar luând exemplul tatălui, gustul prematur al desenului și al picturii îl conduce către o viață de artist și o primă expoziție la vârsta de 10 ani. Arta lui George Tzipoia nu se descifrează ușor. Un critic român spunea că *„George Tzipoia este un pictor clasic transplantat în plină agitație preapocaliptică.”* Acest clasicism se bazează pe o gamă de forme restrânse, atemporale, proprii majorității culturilor, iar crucea este o formă recurentă. *„Nu sunt bigot și poate nici măcar mistic”,* declară artistul. Și am regăsi nu mai puțin de 400 forme de cruci în diversele culturi ale lumii... Câteva forme deci, ca ecou la preocupările sale spirituale, existențiale. Fie și răsfoind albumul consacrat artistului suntem frapați de micul număr de forme și de motive al căror ecou revine pe întregul său parcurs.

Este adevărat că această artă, comparată cu producția artistică actuală, mizează pe o retragere, un recul al afirmației. Este, într-o oarecare măsură, în afara timpului. Libertatea dezlănțuită atinge rigoarea ascetică. Abandonul pensulației în mase fluide de culori - pictură „romantică”- este contrazis de afirmația sculpturilor, de culoare ocru și negru deseori, care acționează ca un scalpel în spațiu. În mod curios, putem resimți această artă ca o dematerializare a obiectului, a motivului reprezentat... Aceste Cruci, aceste Fecioare, sau Stele, Săgeți și Sarcofage, sunt mai întâi picturi, sculpturi, forme cvasi-abstracte, pe când motivul nu este mai puțin recognoscibil. Este ceva din Malevitch în această artă a cărei radicalitate nu se descoperă decât treptat. Tonalitatea, în toate sensurile termenului, este destul de sumbră. Dar n-ar trebui să admitem oare că între pat de trandafiri și văi de lacrimi, viețile noastre oscilează între căderi și înălțări ? Ultimul cuvânt revine artistului: *„Pentru cel ce creează «o lume» în artă, nu există răsplată. Dumnezeu însuși n-a fost recompensat pentru creația sa.”*

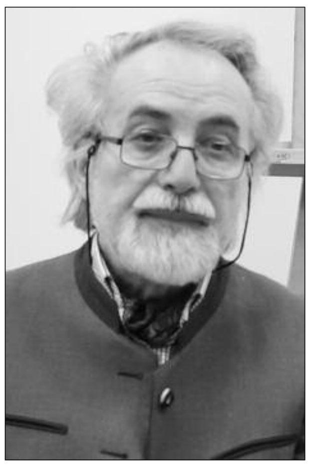
* Din ART & CULTURE - Pagina Elvețiană din PARIS MATCH, nr. 3746 din 3 la 9 septembrie 2009

** Un aforism al artistului, specialist în domeniu, ales din lucrarea monografică *Georges Tzipoia, La Porțile Sacrului*, editată de Editura *Uranus*, București, în februarie 2009, ediție trilingvă, engleză, franceză, română.

George Tzipoia

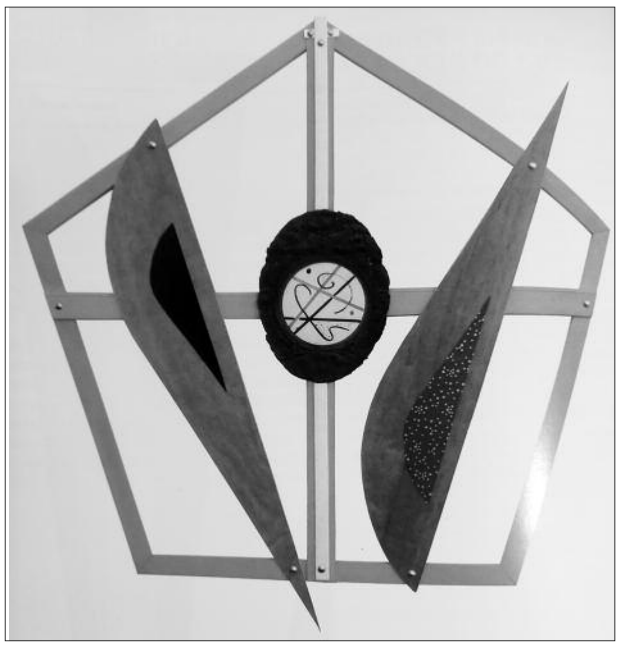
Caiete intime / Gânduri despre artă și viață

(fragmente)

1. Uneori,
la capătul nopții,
pictând, îți trăiești viața
uitând de tine.
Stârnești praful stelelor
și-l faci să se așeze pe pânza ta,
efemeră alcătuire de fire de in
și culoare.
Și speri mereu
în ceva nedeslușit.

2. Arta nu se adresează omului temporal. Arta este o privire dincolo de noi înșine, dincolo de timp. Viața exterioară nu este decât un pretext pentru sufletul artistului; esențialul pentru opera sa, creatorul îl găsește în el însuși. Arta închide în ea Absolutul. Viața nu este decât o trecere spre Absolut. Viața este o trecere către Artă.

portret

3. Nu îmi place linia.
Nu îmi place culoarea.
Îmi plac adâncimile și ele îmi dictează totul
Nimic nu este artă. Totul este nevoie de artă

Cel care pictează își urăște meseria pentru că trebuie să-și tălmăcească înaltul spirit, lucru oribil și dureros. Consimte să moară continuu, puțin câte puțin, căci pictura nu este altceva decât o rană prin care se scurge viața.

Deci nu pictăm de fel din plăcere, ci dintr-o înaltă nevoie, nevoia de-a muri în fiecare zi, cum nu pictăm din tărie, ci din disperare și slăbiciune. Cel ce pictează nu moare de două ori la fel, deci murim în fiecare zi în alt chip, iar chipul în care murim ne este dictat de propriile noastre adâncimi.

Detest linia.
Detest culoarea.

Urăsc arta când ea ajunge să însemne ceva pentru toată lumea. O iubesc când ajunge să nu însemne nimic pentru noi.

4. Paradisul neîntrerupt nu există nicăieri pe pământ. El este vântul sufletului nostru, el este ceea ce simțim atunci când auzim suavul și măreţul imn al șoaptelor frunzelor, imn închinat veșniciei. Paradisul este golul ce-l simțim în acele momente.

5. Cel mai minunat lucru în artă este că nimeni nu te poate obliga să pictezi într-un anumit fel, că nimeni nu te poate forța să ai o anumită convingere și nu alta. Este minunat că ești foarte liber, atât de liber încât ai amețeli din cauza marilor spații, este minunat că poți fi mereu altul, că nu ai de ce să te formalizezi, că poți deveni și ceea ce încă nu gândești, că, într-un fel, poți face ca viitorul să fie de partea ta. Totul este minunat când ești în stare să vezi mai departe, mereu mai departe. Poate că arta este tocmai acest efort.

6. Să compar linia cu frumusețea, cu bucuria, cu tristețea clipei. O linie fără sfârșit de dulce îmi dă senzația de fericire și bucurie. O alta, incisivă, cu asperități și tării interioare, mă înfioară, mă face să tresar și să visez la moarte.

7. Totul îți poate inspira respect, până și calitatea hârtiei pe care desenezi.

8. Mii de linii pentru a descrie o stare pe care o ignori, dar care trebuie să răzbată la suprafață, la lumină, dintr-o hotărâre alta decât a ta.

9. Plin de prejudecăți.
Simt nevoia să mă inund de ingenuitate pentru a aboli tirania ochiului, care nu este altceva decât tirania minții.

10. Până unde urcăm?
Până unde vrem să urcăm?
Totul este vid.
Urcăm în vid și în vid e mai greu.
Mai greu, pentru că atingem la tot pasul vidul,
și vidul e spirit, iar spiritu-i greu, e plumb.
Până unde vrem să urcăm?
Până unde urcăm?

11. Despre plastica contemporană.
E ușor să faci ceva, orice. E mai greu să faci un anumit lucru. Greul începe odată cu această lămurire. Despre importanța lucrurilor, a gândurilor, a gesturilor.
Ce vrei să faci din tine? Ce vrei să faci cu tine?
Dacă pasul este important pentru că în el trăiește întreaga ta ființă, atunci drumul parcurs este orizontul ființei tale.
Iată de ce trebuie privit ansamblul, pentru a înțelege orizontul, în pofida pasului, cu toate ezitările și renunțările lui.

12. Pictorul, acest om al Domnului, puternic și însingurat, este ființa cea mai plăpândă și mai vulnerabilă. Catedralele lui se dărâmă în fiecare zi, la fiecare adiere de vânt, dar Dumnezeii la care se închină rămân veșnici, în pofida tuturor lucrurilor.

13. Artistul este ființa care trebuie să se apropie cel mai mult de Perfecțiune. Pentru el nu sunt teme de ilustrat. Singurătate și însingurare.

14. Omul nu acționează de voie asupra spiritului său. Și, aș spune, nici chiar de nevoie. Între spiritul creator și cel ordinar, indolent, trebuie făcute adânci discriminări. Spiritul creator se refuză spiritelor ordinare sub toate aspectele. Derutant, deci nedigerabil, el nu face concesii. Concesia este o cloacă a spiritului ordinar. Sublimul, expresie a spiritului creator, îl întâlnești rar. Avem nevoie de o permanentă vigoare a spiritului. De o permanentă și cu grije cultivată ură.

15. Deocamdată, marele merit constă în a nu dispera, în a nu ne sinucide.
Când ne închipuim Italia.
Care este adevăratul nostru loc,
al meu și al tău, prietene?
Nu-ți dori odihna de la capătul zilei
Căci tu încă nu o meriți.

16. Să punem o floare încă de pe acum pe mormântul nostru. Timpul este o ficțiune. Realitatea este incapacitatea noastră de a înțelege ceva. Detest realul tocmai pentru că-mi permit luxul de-a pune în fiecare clipă o floare pe mormântul meu.

17. Arta este respirație (inspirație și expirație). Niciodată nu vom insista îndeajuns asupra acestei articulații. Mai restrâns, tabloul are aceleași funcțiuni. A ști ce să ceri de la o lucrare, apoi de la toată opera, cum să ceri și cât să ceri, este o problemă esențială de estetică morală și de morală estetică ce-și are rădăcinile adânc înfipte în cultura artistică și în capacitatea și calitatea spiritului. Trândăvia spiritului trebuie adânc lucrată, pentru a înțelege nu numai ceea ce înțelegem și a ne place nu numai ceea ce deja ne place. A putea să accepți ceea ce, virtual, ar putea fi artă. A putea – implică dinamică a spiritului, evoluție a intelectului.

18. Mă apropii de înțelegerea unei realități interioare care determină în ultimă instanță impulsul creator. Linia nu mai dorește să se supună unei idei. Această formă nu mai trebuie să oglindească un rezumat al trăirilor. Linia este însăși ideea, forma însăși trăirea, fără

rezumat. Labirintică, nesfârșită, continuă ca însăși viața. Și, mai presus de orice, pentru că este nedefinită și neodihnită, de aceea totală.

19. Actul de creație este metabolism. Metabolismul artei este metabolismul ființei creatoare. Nu ne place o operă decât după ce am intuit metabolismul actului său de creație, atunci când privitorul ajunge „să respire”odată cu autorul.

20. Evoluând, artistul se auto-însingurează, căci publicul nu evoluează odată cu el, în același raport. Așa se explică de ce o artă evoluată nu atinge decât un public restrâns, cu atât mai restrâns cu cât arta este mai evoluată.

21. Numai cei bogați sunt sortiți să facă artă. Trebuie să plătești scump pentru a ajunge acolo. Poate cu cât plătești mai scump... Oare plătim vreodată îndeajuns?

22. Ceea ce aș vrea să mă caracterizeze aș vrea să fie continuul efort spre aerian, spre imaterial, spre imponderabil - lupta cu greutatea proprie - cu inerția. Lucrul meu să fie expresia spiritului în forma sa cea mai evoluată, mai epurată, poate nu cea mai hotărâtă, dar în orice caz cea mai visătoare.

23. O neliniște în funcție de care se organizează totul.

24. Mă învârt fără sfârșit în jurul omului. Crucificarea este a lui. Sarcofagul este iarăși al omului, forma și verticalitatea corpului său văzute în absolut, sintetizat. Sarcofagul, ca relicvă a propriei mele materii alcătuitoare. Crucificarea este a mea. Crucificarea este un sarcofag, iar sarcofagul – o crucificare, în absolut. Steaua, această explozie de forță în spațiu, este crucificarea însăși a omului, a materiei, prin marile axe de forță care se întretaie direct în inima tabloului, care este inima mea. Eterna postulare nedefinită între materie și spirit, între orizontală și verticală, pe diagonală. Eterna anulare a marilor sensuri, cărora omul trebuie să le cadă victimă, pentru a-și îndeplini și împlini cruntul său destin terestru. Toate imaginile sunt de fapt „portrete”, portretele lui Christ, transpuse în imagini neconvenționale. Cum omul „e” Dumnezeu, cum Dumnezeu „sălășluiește” în el, tot așa el exprimă întreaga greutate ce o poartă în suflet, cu ușurința și bucuria, cu gravitatea și reculegerea pe care El, Dumnezeu, i-o comunică în actul nefiresc și rar al iluminării creatoare. Omul este această săgeată pe verticală, al cărei vârf țintește cosmosul și deopotrivă inima, acest cosmos la scară umană.

25. A nu lucra mult, a nu dilua tăriile. A face ca fiecare lucrare să pulseze de viață. A face din fiecare lucrare opera vieții tale. Tragedia artistului constă în inutilitatea artei sale.

26. Timpul, redându-ne adevărul despre lucruri, este el însuși un mare și profund adevăr. Așa cum distanța este cea care ne arată realitatea, ea fiind dreptate, exactitate; apropierea este eroare, fals, minciună.

27. Încerc să lupt hotărât cu orice reminiscență de formalism. Figura umană mă obsedează. De aceea trebuie s-o dinamitez, s-o distrug cu orice preț. Nu trebuie o clipă să mă las pradă mie însumi. Procesul îl percep ca pe o confruntare de forțe majore, iar tensiunea cea mare, „fenomenul de forfecare”, își are centrul exact în inima mea.

28. Câteva flori de noapte... Tot restul nu e decât tăcere și iar tăcere. O catedrală întreruptă de miresme îmbietoare este păcat, și împletirea spiritului cu el însuși, sub forme diferite.

29. Remarcă un lucru: prea mulți artiști ai bucuriei de a trăi!

30. Lucrul cel mai rar și cel mai de preț: conștiința și probitatea artistică absolută. Îmi servesc spiritul. Și el mă salvează de mediocritate. A fi umil. „A te preciza”... Dar oare îmi dau seama îndeajuns câtă gravitate ascund aceste cuvinte? Șahul artistului cu el însuși. Cu fiecare lucrare îți deschizi noi perspective, sau ți le îngustezi. De meditat asupra sclerozei. A-ți deschide porți spre necunoscut. Arta nu este ceea ce cunoaștem, ce am asimilat. Întotdeauna ceea ce ne scapă.

31. Pictezi numai atunci când nu-ți mai rămâne nimic altceva de făcut. Atunci când socotești că totul este zadarnic, când nu mai ai nicio speranță și nicio încredere. De unde vine atunci ultima licărire de forță care îți pune în mâini pensula și culoarea, și te face, într-o ultimă sforțare, să te arunci asupra vieții? Cine poate ști de unde? Cine mai poate ști?

32. Chipul imaginii. Spiritul materiei. Doresc ca pictura să fie o anumită emanație a materiei, abstractă, egală în intensitate pe întreaga suprafață a pânzei, încărcată de sensuri și mesaje, care să conțină ființa în ceea ce are mai esențial, simbolică fără a avea nimic comun cu simbolismul clasic, a cărei epidermă să vibreze de emoție, dar al cărui chip să fie calm și reținut ca un lac de munte sau cum este cerul senin după o furtună. Și totuși, esențialul rezidă în ceea ce nu poate fi exprimat prin cuvânt.

33. În totul, am nevoie de iluzia formei perfecte, prin sentiment. Iluzia formei perfecte devine perfecțiunea însăși, căci ea nu se raportează la nimic anterior, preconceput. Arta este atunci nu mai frumoasă, ci mai perfectă în raport cu condiția umană. Ea devine atunci însăși esența vieții pe care noi doar o putem descifra mai bine.

34. Vreau ca lucrările mele să nu „reprezinte” nimic. Ca în pânzele mele să nu se petreacă nimic. Nu știu de ce mă exaltă această idee. Urmăresc însă o anumită spiritualitate, care ține de structura mea lăuntrică, necunoscută mie. Cu fiecare lucrare am iluzia că mă cunosc mai bine, când, de fapt, mă afund în hățișuri necunoscute. O unică și inutilă aventură. Doresc totuși ca lucrarea să fie materie și spirit, deopotrivă. Aspră, inconciliantă, inimaginabilă mie însumi.

35. Materializează tentația: depărtează-te cât mai mult de natură.

36. A gândi, a picta, înseamnă a te defini, a te limita. E poate cel mai groaznic lucru din câte cunosc.

37. În momentele grele, de dezechilibru și sfâșiere existențială, „limbajul abstract” își găsește pe deplin rostul său în ființă. El va fi implicit o întruchipare de forțe ce se vor opune vieții și rosturilor ei mărunte cu aceeași vigoare și tărie cu care viața se opune artistului și rosturilor sale. Concepția este ea însăși un mod de luptă. Omul, nu-l văd altfel decât ca pe o ființă abstractă, ca pe o forță, în care toate calitățile vor deveni sensuri, direcții spirituale.

38. Misterul nu trebuie spulberat din jurul operei și vieții unui artist. Poate tot din același motiv pentru care o piesă veche de argint sau de aur nu trebuie frecată niciodată. Este adevărat că el este întotdeauna exact ceea ce este, dar cei mari sunt uneori cu mult mai mult decât lasă impresia.

39. A fi mare înseamnă a fi distrus.

40. Reține-te, nu arde etape. Să-ți fie frică să ajungi prea devreme departe.

41. „A limita multitudinea de dezvoltări posibile”. Nu vreau să limitez multitudinea de dezvoltări posibile, căci nu știu care din aceste căi mă vor salva de la moarte. Las ca totul să decurgă de la sine, într-un aparent calm. Poate că zăvorând o ușă prea repede, închid canalul unei posibile vieți viitoare. Simt nevoia unei continue oxigenări. Și apoi, săpând tenace galeria sperată, s-ar putea prea bine ca ea să nu ducă la locul dorit. De aceea nu eu sunt cel care limitez. Ci acela care se lasă limitat.

42. Nu eu conțin formele, ci formele mă conțin pe mine.

43. Dincoace și dincolo de trăirea emoțională, de sentiment, nu există nimic important pentru om. Numai puțină materie, puțin praf care va fi spulberat în cele patru puncte cardinale.

44. A te judeca în fiecare zi, luni și ani în șir. A te judeca și a te forma, a te ordona prin a pune mereu ordine în marele haos care este spiritul ființei tale. Oricât vei face, va fi mereu puțin, iar ce-ai făcut nu vei ști niciodată c-ai făcut tu sau altcineva, sau c-ai făcut așa cum trebuia făcut.

45. Trebuie înțeles efortul dincolo de limitele lui. Totul privit cu multă generozitate, asemenea unui vis. Unde nu este generozitate nu este înțelegere, unde nu este înțelegere nu este nimic.

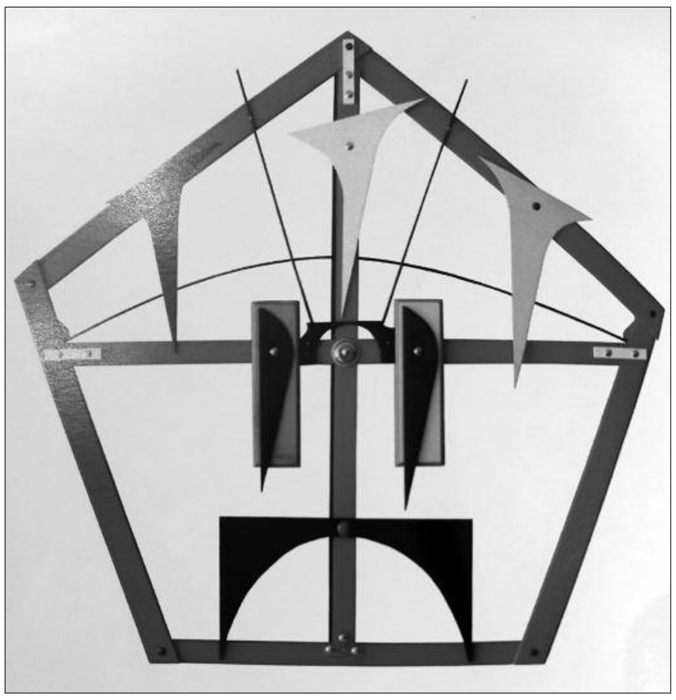
46. Adeseori, după terminarea tabloului, culorile lucrează mai departe singure, adâncindu-și locul, desăvârșind ceea ce eu doar am început.

47. Strânge toate durerile în pumn și sfarâmă-le. Fii oricând gata să faci astfel cu bucuriile tale. Echilibrul, de o anumită natură, dacă este bine gândit, marcat de fiorul absolutului, poate fi mare cucerire. Poți spune totul cu un gest mic. Poți concentra timp-spațiu într-o suprafață restrânsă. Și poți arunca durerea lumii întregi într-un mănunchi de tușe trăite.

48. Tristețea, singurul seniment nobil. Pentru a fi mare, pentru a putea rămâne mare, trebuie să-mi recapăt distanța dintre mine și semeni. O confruntare corp la corp este nu numai înjositoare pentru mine, dar și o luptă dinainte pierdută.

49. Între ieri și mâine, mereu la jumătatea drumului, mereu în inima sfântă a rupturii, fără convingeri, și alungându-le când ele s-ar statornici fie și o clipă. La jumătatea drumului dintre ieri și mâine, dintre materie și spirit, dintre timp și timp, dintre spațiu și spațiu. Pentru a vedea. Pentru a simți. Ruptura. Arta. Singura posibilitate. De a amâna. De a întârzia. Sfârșitul.

50. Ce plăpânde sunt viețuitoarele...

Lucrarea este rezultatul unui seism al ființei. Cu fiecare dintre aceste seisme, materia spiritului se reașază poate mai bine, poate mai rău, în ființă, urmând apoi un alt inevitabil cutremur după un anumit răstimp. Groazei momentului îi urmează incertitudinea liniștii apăsătoare care se așterne în urmă. Există un perpetuu „dincolo”, căruia trebuie să-i pătrundem esența. Nu este nimic greu, când te simți cu adevărat în stare.

51. Cu fiecare lucrare, m-am izbit îngrozitor și implacabil de eternitate, sfărâmându-mi conștiința.

52. Nu avem viață decât în anumite momente.

53. Pictăm cu forța echilibrului nostru interior. Aproape că pictura este ceea ce nu se vede.

54. Numesc pictura o matematică a spiritului, o matematică a poeticii, o matematică a stării de vis.

55. Forma cuprinde concepția. Concepția dictează forma.

56. Nu înțelegem (a se citi: simți) și nu aprofundăm decât prin reveniri succesive. Până la paroxism. Artele vizuale, aparent cele mai simple, sunt în realitate cele mai complexe din acest punct de vedere. Avem iluzia că vedem și știm totul, dar realitatea este contrariul. Niciodată nu vedem și nu știm suficient. Fiecare nouă privire dezvăluie o nouă descoperire.

57. De obicei nu văd bine. De asta îmi dau seama în anumite momente când am impresia că văd mai bine. Dar știu bine doar atât, că am nevoie de spațiu și timp, pentru a putea să-mi schimb locul de unde să privesc mai bine.

58. În artele plastice nu se poate face literatură decât despre lucrările mediocre și mai cu seamă proaste. Capodoperele conțin în ele acea forță inegalabilă de exprimare care face inutil orice cuvânt, iar pe cel care se străduiește să le tălmăcească în cuvinte, îl arată ca incapabil de înțelegere, meschin și limitat deopotrivă.

59. Nesinceritatea, ca punct de plecare a tuturor catastrofelor. Nesinceritatea nu poate naște operă de artă, ea contravine bunului simț. Este o negare a sincerei și înaltei emoții. Dar, în același timp, să ne fie clar că sinceritatea în artă este numai atributul geniului.

60. Artistul nu este atât cel care minte, cât cel care se minte, nu atât cel care iluminează, ci se iluminează.

Timpul, redându-ne adevărul despre lucruri, este el însuși un mare și profund adevăr. Așa cum distanța este cea care ne arată realitatea, ea fiind dreptate, exactitate; apropierea este eroare, fals, minciună.

portret

Din poezia lumii

Oleksa VLIZKO (1908–1934)

În traducerea lui LEO BUTNARU

Născut la stația Borovionka din județul Kresteţki, gubernia Novgorod, unde tatăl său era diacon și psalmist. La 13 ani, este afectat grav de scarlatină, pierzându-și auzul. După absolvirea Institutului Învățământului Public din Kiev, începe a publica versuri în diverse reviste și ziare, cel mai frecvent – în *Noua generație*, organ al futuriștilor ucraineni. În anul 1927, pentru volumul *Voi spune din partea tuturor* primește premiul Comisariatului Învățământului Public. În aceläș an ziarele anunță că Oleksa Vlizko s-a înecat în Nipru și chiar a fost publicat un necrolog, la care însuși poetul a răspuns cu destulă ironie.

Și totuși, i-a fost menită o moarte tragică, prematură. În anul 1934 este arestat ca „dușman al poporului", în luna decembrie a aceluiași an fiind împușcat împreună cu alți scriitori și oameni de cultură ucraineni. Locul înmormântării nu este cunoscut.

Registrul poeziei sale conține texte de un optimism revoluționar specific acelor timpuri, lirică de vibrație civică, dar și motive inspirate de romantism și exotism. În ce privește componenta futuristă a creației sale, aici predomină căutările formaliste ce manifestă prin deformații și distrugerea procedeelor prozodice normative.

AEROPLANUL

Răchitele se clătinau peste heleșteu și fremătau tihnit.
Valurile se cotileau ușor peste câmpie – mare aurie.
Greierul cânta în busuioc, iar un văcar cărunt, bătrân
Triluia undeva pe pajiște din fluierul său.
Dar dintr-o dată veni, se dezlănțui mai abitir ca marea în toamnă
Pasărea uriașă, pasărea de fier trecu... Prinse a mugi cireada
Plângeau răchitele și nu mai fremătau în văzduh
Plângea sonor fluierul – tristețea căruntului fluierar.

TOAMNĂ

În frizerie toamna-idioată-i tunsă zero. Ce hal!
Din castani vântul a jazz band frunza spulberă.
Ceru-și încruntă sprâncenele. În albastru Music Hall
Unii: în smoching siniliu și neagră lavalieră.

Frunziș învârtejit. Foxtrot de aur... Dansați...
Peste toate – ridicat pumn de boxer.
Trotuare. Vânt. Toamnă. Coloane de soldați.
Drum spre front. Palate. Boarfe. Timp sever...

ÎN LOC DE PROLOG

Sânge, cât mai mult sânge, puteri cu găleata
Să le duc oamenilor pe Sveatogor!*
Inima de s-ar putea multiplica,
Aș înmulți-o de o mie de ori!

Și aș oferi-o, aș da-o, de-ar lumina
Cu razele energiei mele tumultoase,
Încât lumea s-ar aprinde, s-ar ridica
Să distrugă țărmuri vechi, cețoase.

1927

____
* *Sveatogor* – Munte Sfânt. Dar și personaj de viteaz din mitologia slavonă.

NEGURĂ

Și ici, și colo vele trențuite,
Fum otova de la mare – la cer,
Și doar arar răzbat fascicule scorojite
Din razele soarelui insular, auster.

Și spintecă amurgul, înspumat umbrar,
Învârtejind caruselul valurilor haine,
Iar undeva zboară corabia beată – intermediar –
Între două mări – dedesubt și peste tine...

Și iarăși, și iarăși... Mahmurul căpitan
Botează urgia – Diavol cu o sută de coarne.
Și, brusc, sfâșie fum, ceață, cu lovitură de taran,
Urletul sirenelor peste port; diavoleștile goarne.

1927

LACONISM

Revărsare,
revărsare,
mă inundă peste poate
năvalnicele gânduri,
ca hoarda dezlănțuită!
Și-am să-ți spun
și frumos, și simplu:
tu ești
ca și mine,
tânără,
uimită.
Și nimic nu voi lua
din cuvinte,
nici din parte,
nici din toate,
fie reale
sau fantomă,
fiindcă totdeauna
mai bună-i o simplă
axiomă.

NU CAUT CALE...

nu caut cale și nici nu mă plâng –
toate drumurile duc spre ocean,
prin viață de câine hămesit,
prin răni scormonite avan!
nu-mi sfâșii velele a disperare,
nu contez pe ajutoare străine!...
în ocean de forță în revoltă
se va mai auzi de tinerețea din mine!

1927

ROMANȚĂ LA PIAN

O să vii
și îngândurată
prin unghere vei aranja
de toate
ca pe niște păpuși
prin chinurile de aramă
ale clapelor albe
pata mâinii desfăcute
se va împrăștia.
Dar eu melodia
nu o voi auzi, nu o voi auzi
și totuși
brațe fremătând,
totuși
...las-o să se amplifice
și inima înfioreze-mi,
las-o să se înalțe!

1927

MANDAT DE GENIU

I
Între ignoranță
și marasm
asemeni muștelor pe pagina scrisă
noi încondeiem
nu o singură dată
cuvinte apatice
seci.
Dar eu nu le voi arunca
pe taler
pentru că mai vreau să cred
că iată
va apărea din nou
un iubitor de muncă
noul Hesiod
liric!

II
Încotro o vei lua
Ucraină?
De ce să întreb?
E clar și așa!
Toată în stindarde, ca în gherghine
îți încordezi nervii
ca Spartacus!
Și, fericită sub soare
pe cernoziomuri
iese tânăra generație
să irige cu lirica
proza
să învingă
somn și lene!

III
De-aș fi titan!
Toate cele necesare le-aș face!
De-aș fi titan!
Totul
zadarnic!
La fiece pas dai de Odiseea
dar Homer lipsește!
Și totuși nu arunc pe taler
sens și crez:
curând
iată
va veni din nou
iubitorul de muncă
înfuriatul
Hesiod!

1927

*   *   *

Pe drumuri multe merg, senin,
Cu inima de foc scăldată,
Și la parastas cu necăjita, –
La mine să nu strigi vreodată!

Am izbutit să trec peste ponor
Coșul plin cu râset luminos
Și de-acu mă vor pune la colț
Să cânt senin sau cam noros!

MINOR

Mă voi pierde, ca poetul și pierde-vară
La paște, probabil, voi cădea din ham.
Și boci-va mătușica, spunând: „Om pierdut, de haram!"
Și va comanda un mic portret-camee...
Mă vor îngropa și mă vor călca în picioare
Și-mi vor mai pune un bustuleț al lui Nadson*.
El va fi peste mine, va trona,
Iar peste el, serile, –
Ciori și vrăbii se vor așeza.

____
* *Semion Nadson (1862-1887) – poet rus.*

SIMFONIA A NOUA

Iubim omenirea, indiferent de rase
și frontiere (inima frontierei e în noi)
iubim dreptatea neîncătușată de buzdugan
și de aur (aurul – e soarele din noi)
iubim fratele care ne aduce stindardul
libertății (drapelul sângelui e-n noi)
iubim jertfirea focului aprins pentru
comunele idei ale umanității
(fericirea – ideile din noi)
iubim furia prin care urmașii apără nevoiașii
(oceanul furiei e-n noi)
iubim tot ce e mai bun în inima lumilor tinere
(iubim solaritatea)!

1928

ENIGMA PERSISTĂ...

Și totuși enigma persistă:
Am găsit povestea? Măcar una dintr-o mie?
Căutăm basmele mătăsoase
...Însă, oricum, nimerim în berărie.

Ajunge, oameni și omuleți
A tot căuta scopurile visării în van!
Puneți-vă cravată de soare
Și să mergem zi de zi, cotidian!

Nu e caz s-o faci pe mentorul sau să hulești
Prin beznă să rătăcești – să mergem!
Fie chiar așa: cunoscând cotidianul
În muncă bucuria să ți-o găsești.

1927

De-aș fi titan!
Toate cele necesare le-aș face!
De-aș fi titan!
Totul
zadarnic!
La fiece pas dai de Odiseea
dar Homer lipsește!
Și totuși nu arunc pe taler
sens și crez:
curând
iată
va veni din nou
iubitorul de muncă
înfuriatul
Hesiod!

Mircea Bârsilă

O carte cu mai multe fațete

Noul volum de poezii al lui **Ion Popescu-Brădiceni** intitulat *Cartea vieții* (Editura Limes, 2022) este prefațat de un „eseostudiu poetic" (cu valențe metapoetice - și în care sunt incluse și câteva poezii) semnat cu pseudonimul Ieronim Contemporanul. Eseul se încheie cu o postfață („Postfață. Redobândirea nemuririi") atribuită tot lui Ieronim Contemporanul. Atât sub aspect *structural*, cât și sub cel *stilistic*, noul volum al lui Ion Popescu-Brădiceni lasă impresia unui conglomerat baroc în cadrul căruia eseurile, textele lirice (inclusiv cele realizate ca proză rimată), pastelurile, visele („și-mi intră apoi pe fereastră/ ca un arhanghel în odaia mea de/ lucru, găsindu-mă pe mine la o umilă/ și defectă mașină de scris,/ moștenită de la Lautréamont,/ cândva, în vis, pe la Paris"- *2. Moștenirea lui Lautréamont*), reflecțiile al căror vehicul este fabula, meditațiile despre poezie și cele asupra vieții și, totodată, asupra condiției poetului în lume sau frecventele secvențe teoretice („alunecând în mister, poezia poate,/ în mirabila-i atingere de perfecțiune: să ilustreze/ mecanica genezei memoriei cea purtătoare de tâlcuri pururi nebănuite,/ căci poetul transmodernist a învățat să valorifice/ clipa în care contează numai instinctul" - *Ideile lui Audiart. 7. Instinctul poetului*) coabitează în felul culorilor unei picturi în care pictorul a mizat pe efectele obținute prin aglutinarea lor. Însuși poetul versifică, entuziasmat, acest procedeu poetic: „Cădeau din fructe coapte/ însâmburări de noapte./ În roua de pe gheară,/ închipuiri luau locul/ (de-a dreptul din mijlocul/ eternelor mirări)/ figurilor de ceară/ Căderea se repetă./ *Cu pensula-mi estetă/ amestec, straniu, stări,/ într-o textură nouă./ Substanțele sunt două:/ metafora tip vector,/ metonimia-n forță.*/ Aprind o veche torță,/ ca tu, iubite lector,/ să poți a le pătrunde/ înspre-nlăuntru" (*Precum cândva Psalmistul,* s. n.).

Volumul are, în opinia noastră, o structură mult prea complicată: **I**. *Arta comunicării, Frescă transrenascentistă* (cu mai multe secvențe între care și acestea: „Magie și Mit la Brădiceni", Dansul în oglindă", „Moarte-metaviață", „Modele de transfigurare"...); **II**. *Stadii transmoderniste* (cu 9 secvențe: „Păsărea Eminescu", „Moștenirea lui Lautréamont", „O metafabulă cu animale", „Nevăzute stadii transmoderniste"...); **III**. *Ideile lui Audiart* (cu 10 secvențe); **IV**. *De luni până vineri*; **V**. *Serile la Brădiceni* (cu 23 de secvențe, între care și acestea: „Împărăția lui Orfeu", „Elixirul mântuirii", „Beat de splendoare", „Strigoiul hyperionic"); **VI**. *Structurile vechi;* **VII** *Supremația Eului.*

În amintita *Postfață*, întrebările retorice cu o încărcătură metafizică („Este îngăduită omului redobândirea nemuririi? Sau de ce nu-i este îngăduită? Se interpun oare forțe exterioare între materia corpului său și materia stelară, din care este alcătuit? Fiind alcătuit, ca și stelele, din aceeași materie primă, nu este, în consecință, omul fără-de-moarte? Nu este el fără-de-moartea însăși, singura formă însuflețită a acestor materii astrale, hyperionice?") sunt urmate de *un vis* în care subiectul le vorbește alumnilor despre omphalos, pharmakos, hybris, noul Oedip..., dar și despre Umberto Eco, Nikolai Berdiaev, Ezra Pound, T.S. Eliot, Miguel de Unamuno, Roger Caillois, Roland Barthes...și se încheie cu o descriere amănunțită a propriei sale poetici: „Visul meu începea să devieze profitabil: ba se colora eroic, spectaculos; ba exagera mimesisul; ba inventa o aventură stranie; ba repeta un tipar dat/ semiotizat; ba recurgea la o autenticitate involuntar trădată; ba experimenta o altă dicțiune;/.../ba fantaza în delict de contrast (precum Nichita Stănescu, în eon al comunicării)" et caetera.

Impresia de anacronism iscată, la o lectură grăbită, de poeziilor sale, este, desigur, falsă, cu excepția poeziilor pe care un bun redactor de carte le-ar fi respins fără ezitare. În acele poezii, versurile de tipul „Uite, acum, mi-e teamă// căci, zău, nu-ș cum se face,/ te-ai răzgândit și-ai decis/ să te odihnești în pace"... (și altele) afectează „magietatea" discursului, la care face referire, în *Prefață*, „Ieronim Contemporanul". A cădea în eroarea iscată de o falsă receptare a acestei cărți înseamnă a ignora intențiile postmoderniste (transmoderniste) ale autorului, constând în „trecerea în revistă" a unor tipare stilistice „semiotizate", cu două scopuri simultane: readucerea lor în prim-planul atenției literare și, respectiv, ilustrarea propriului meșteșug poetic manifestat cu vervă în diferite registre și coduri literare. Poetul aprinde anumite „torțe" stinse între timp sau, altfel spus, scrie în umbra unor modele active în memoria sa culturală. Actul de rescriere, pe care Ion Popescu-Brădiceni și-l asumă, presupune, așa cum precizează el însuși: repetarea, într-o dicțiune personală, „a unui tipar dat/semiotizat", autenticitatea „involuntar trădată" și chiar și fantazarea „în delict de contrast".

În stratul freatic al poeziei *Magie și mit la Brădiceni. 1. Dansul în oglindă* pulsează modelul pastelurilor lui Ion Pillat*:* „Pe tărâmul magic de la Brădiceni/ reîntors, se-aprinde focul, ard licheni,/ crengi de carpen, râul pe la poartă/ lasă semne. Suntem purtători de soartă/ și ne-avem ca frații, haiduciți, vai, nouă!/ Din cireși și vișini. Plouă... plouă... plouă/.../Domnul din oglindă cere-o redingotă/ spre-a ieși la baluri ca un prinț la modă/ cucerind o zână chiar gasteropodă/ și-arătându-și fața strălucind pe craniu.../toate-n Brădicenii mei se iscă straniu". Sau: „Rămâneți, voi, făpturi înmiresmate,/ lângă fotoliu-mi ce mi-l rod în voie/ ascunse molii. Stați, de din Cetate,/ Lumina-și răsplătește tainic solii!// Și ce va fi spuneți-mi iarăși totul,/ chiar dacă pe pământ vi-s date nume./ În preajmă-mi adăstați același podul,/ între tărâmuri să adune Lume./ Rămâneți voi, făpturi întru căderea/ întru cuvinte, azi ca-n alte dăți;/ împreună să-ntâmpinăm tăcerea/ de dincolo de mari singurătăți" (*Serile la Brădiceni. 1. Căderea în cuvinte*).

În *Arta nouă ca porfirul* (și nu numai!) este prezent, în doze bine calculate, modelul arghezian din poeziile ludice: „Arta nouă/ de din ouă/ scoate spume./ Și dă nume/ ce din arcă/ tot încearcă/ să imprime/ ritmuri, rime/. Unor forme/ filiforme./ Timp și spațiu/cu Horațiu./ Dante, crinul,/ și divinul/ leu în grup,/ stăm la stup/ și-n mijlocul/ ce-l dă focul/ curge mierea/ ca tăcerea/ dintre ferigi/ și biserici./ Iar de sus/ blând Iisus/ din potirul/ ce-l vor norii/ călătorii/ lasă-n rouă/ Arta nouă ca porfirul".

Motivul „Axios" din textul intitulat *Axios hiperboreul* pare preluat, până la un punct, de la Nichita Stănescu („Axios hiperboreul aterizează brusc/ într-un spațiu/ etrusc...// Caută în jur,/ metodician al delirului,/ pe zeul Zalmoxis. Le jur//credință/ până la moarte/...//Axios hiperboreul începe să-și noteze:/ insul din poarta Cetății/ cu plete și barbă răsfirată în vânt/ face legătura între cer/ și pământ"...), iar cel cu titlul *Ideile lui Audiart. 1. Ieșirea din cetate* se înrudește cu anumite poezii – de factură livrescă - de Ștefan Aug. Doinaș: „Asemenea lui Marsyas, zeul apelor, fost-a Socrate. Ieșea din Cetate mereu/ mai însineat, mai învăluit în misterioase/ idei cărora, vrăjit, le căuta corăbii/ purtătoare de noile tâlcuri, pe mările/ filosofiei. Flaut n-avea, precum Protectorul/ celest se purta în schimb doar cu puțin/ peste un corybant. Ascultându-l pe-atunci/ fermecat, inima mea vibra precum o liră/ de-aed exaltat"...

Cititorul avizat simțe imediat și alte modele literare – asumate în acord cu principiul potrivit căruia literatura se naște din literatură – precum cel impus, cândva, într-o anumită etapă a liricii sale, de Ion Gheorghe: „Ah, în loc de-orice scrisoare,/ o biserică în soare/ și în loc de literă/ să cânte o țiteră./ Să mă-mprejmuie un crin/ ca pe miezu-i cristalin./...// O făptură de-aprig zeu:/ cititor hiperboreu,/ prins într-o bibliotecă/ din vreo Romă din vreo Mekă,/ pururea imaginară!/ Și-o să fie tutelară/ Cartea Cea Dintâi din care/ transcriind tot ți se pare/ că reinventezi Modelul/ din primordii. Azi inelul/ - cel de nuntă – stă deschis/ între prapure și vis,/ între fond și noua-i formă,/ între liber imn și normă" (*Implicare tacită într-o scrisoare uimită*).

Gheorghe Tomozei, cel din galantele poezii de factură melancolică, figurează și el, ca „tutore literar", în această scrisoare („Vorbește-mi despre Crini și despre lupii/desțelenind al sângelui infarct,/ de chipul meu vândut pe zece rupii/ unui străin Sirgeorge Alebard.// Vorbește-mi despre tine, despre regii/ ce și-au chemat femeile pe stele,/ frumoasa mea uimită, înțelege-i/ aveau și Ei pe degete inele"...- *Scrisoarea a II-a. Tot Gabrielei*, în ciclul *Structurile vechi*) și mai ales în foarte frumoasa poezie cu titlul *Neinvidie.* unde versurile aflate, contrapunctic, într-o poziție secundă în fiecare distih, contribuie în mod surprinzător la continua sporire a cantității de lirism: „Aici suntem acasă. Acasă pentru totdeauna./ Uite, răsare Luna.// Ay, răsare,/ să călătorească spre mare.//Dar noi suntem aici, unul pentru altul./ De nepătruns e Înaltul.// Ne mulțumim cu fărâme de adevăr./ Uite un măr./ Mușcă-l cu poftă, ai dinții/ precum sfinții./ Eu o să mă rezum la a-ți săruta buzele,/ în timp ce buburuzele...// Aici suntem acasă. Treji și în vis./ Uite, ce stea îți străluce-n iris!/ Aș vrea să mi-o împrumuți mie/ în ceasul acesta de melancolie!/ În care nu preget să pot să devin/ cum lujerul acela de crin" (*Neinvidie*).

Poate că poezia cu statut de capodoperă a lui Ion Popescu-Brădiceni – și pe care o citez cu admirația cuvenită – este elegia intitulată *Strigoiul hyperionic (*un Hyperion subpământean!), în care inducția folclorică fuzionează cu stranietatea thanatică din poeziile lui Emil Botta și cea din lirica romantică având ca temă iubirea „de dincolo de moarte": „Hai nu sta singură-n vânt!/ Intră cu mine-n pământ!// Dacă ți-am fost și-ți sunt drag,/ nu sta fricoasă în prag!// Intră-n odaia-mi de iarbă,/ nu te uita că n-am barbă"!// Intră-n odaia-mi de grâu,/ nu te uita că n-am brâu!// Intră: să fim buni stăpâni!/ Nu te uita că n-am mâini!// Intră și lasă-ți din rochii,/ ce dacă lipsă mi-s ochii"// Calcă ușor pe covoare,/ ce dacă n-am nici picioare!// Lasă-mă apoi să te pup -/ nu te uita că n-am trup!// Bine iubește-le, bine -/oasele acestea din mine!// Dă un serafic sărut/ craniului meu plin de lut!//Te-ai îngrozit? Tot eu sunt/ însă de-un timp sub pământ.//Teamă? Văd teamă pe față/E-o altă formă de viață.//Crede-mă! Mult mai măreață...".

„Poetomul" Ion Popescu-Brădiceni, unul „orficonarcisiac", cum el însuși se definește, rezistă, poetic, în primul rând în ipostaza de transmodernist ezoteric, ipostază ce diferă, sub multe aspecte, de cea a postmoderniștilor atrași, în spirit nonconformist, de insipidele provocări ale cotidianului, într-un limbaj de factură denotativă: „Stând cu obrazu-n palmă ascult/ ploaia care cade în cascade./ Timpu-i să rezist/ cât de mult: *transmodernist,/ ocult și ezoteric*" - *De luni până vineri. 4. Sfădirea*, s.n.). El nu confecționează replici, asemenea lui Ion Stratan, de pildă, la stilurile precedesorilor, cele de care este interesat, replici prin intermediul cărora să propună o re-vizuire „infidelă" a acestora, sub semnul abaterii revizioniste de la model, și nici nu intenționează să-l destructureze prin procedeul parodierii, mulțumindu-se să conecteze un conținut propriu și original (ținând, cum tot poetul susține, de *Ezoterezie* - vezi poezia *În Ezoterezia*) la diversele metode lirice ale „taților" săi în materie de poezie.

Nenumăratele referințe livrești (Apolo, Homer, Diana, Platon, Aristotel, Horațiu, Arhiloc, Vergiliu, Dante....) întregesc armătura ideatică a acestei cărți cu mai multe fațete, în felul unui obiect poliedric.

Poetul aprinde anumite „torțe" stinse între timp sau, altfel spus, scrie în umbra unor modele active în memoria sa culturală. Actul de rescriere, pe care Ion Popescu-Brădiceni și-l asumă, presupune, așa cum precizează el însuși: repetarea, într-o dicțiune personală, „a unui tipar dat/ semiotizat", autenticitatea „involuntar trădată" și chiar și fantazarea „în delict de contrast".

cronici

Gabriel Nicolae Mihăilă

pe banca de rezerve nimeni supărat

galeria agită vecinii

țipând țară țară vrem ostași

cei mai mici ascund bilețele sub pernă

uită șosete aruncate

intră încălțați plini de noroi

lasă lumini deschise în toiul nopții

Ana are mere II

Ana are mere
a îmbătrânit ca vinul sec
ca literatura de sertar despre care nu s-a vorbit cu anii
și a scos capul spre lumină de 15 ianuarie
când îi pomenim pe cei
care nu mai sunt

când vorbim despre abecedar
poezie
sfoară
fluturi
mușchetari
nimeni nu o mai înțelege

Ana are mere
e sanie pe pământ uscat
e dorul de mamă și miros de cozonac la Crăciunul copilului orfan

din mâini curge *Ana are mere*
din ochi curge *Ana are mere*
din vene curge *Ana are mere*

cuvinte

Ana are mere
spune că timpul e cel mai gros lanț
te leagă și îți râde isteric
deseori te face
să întrebi
ce e dincolo de Dumnezeu

poeți lumină distanță

Ana are mere
își poartă rochiile ca o primăvară
smulsă cu forța din pieptul iernilor grele
de zăpadă
de facturi
de schimbări climatice
legi noi se așază la picioare
ca niște motani flămânzi
laptele s-a îngroșat
scriitura s-a desprins de foaie și a fugit în locuri unde oamenii
încă mai privesc unii spre alții

când era mică
Ana are mere se credea inima Cernobâlului
o desenam pe asfalt și declaram loc Sfânt

pe aici nu se trece
pe aici nu se uită

aici se odihnește *Ana are mere*

revino
copilărie

Ana are mere III

privesc în oglindă
niște bărbați cu păr pe obraji
sprâncene groase și gesturi hotărâte tac mărunt
am crescut
de cuvintele noastre se ascut topoare
și se despică buturugi
acum urcăm pe întuneric în casă
mama
nu mai e să coboare să ne culeagă încă necopți
mirosul de subsol de la intrarea în bloc
cutiile poștale gri înghesuite
becul ars de la etajul 1
vecinul cu ușa deschisă care-ți strecoară fiori până-n iuțeala tălpii
degetarul de oțel
ața de papiotă
corcodușele
toate îmi aduc aminte că
Ana are mere

la umbra cărții
care a uitat un nasture deschis
copiii încă sunt împreună
împing camioane de jucărie
mestecă gumă turbo
fac schimb de surprize
mănâncă eugenii
beau suc la dozator
împart colțul de pâine
fac bărci din polistiren
țevi
carbid
cornete
prăștii
calibre
joacă miuță
iar fetele stau în poartă
pe banca de rezerve nimeni supărat
galeria agită vecinii
țipând țară țară vrem ostași
cei mai mici ascund bilețele sub pernă
uită șosete aruncate
intră încălțați plini de noroi
lasă lumini deschise în toiul nopții
Dacia 1300 ca un cort întotdeauna încăpător în fața blocului
din care pândesc Moși Crăciuni
și cred că
Ana încă are mere

se agață-n carne adânc
clocotește sub piele un Găbiț mai mic
economia de amintire pare acum o glumă
sunt o carte de colorat pe care Artemis
mâzgălește din ce în ce mai frumos
iar eu încep să înțeleg
de ce
Ana are mere

seara târziu
dimineața devreme
și tot oceanul dintre
trenulețul cu ochi căprui se rostogolește

Ta-Ta-Ta-Ta-Ta

te-am regăsit copilărie

Ecaterina Petrescu Botoncea

un porumbel,

ciocul lui scrie,

bolta cerească miroase

a năframă de Maică a Domnului...

De rerum...

Singurătatea păianjenului de deasupra capului meu mă face să îl iubesc,
el mă urmează mai ceva ca un câine în toate acțiunile mele,
în oglinda în care mă privesc,
în fericirea de a șterge praful și de a da cu mătura,
în felia de pâine pe care o duc la gură,
până și în gândurile mele cele mai adânci, legate de destrămarea imperiului în care trăim și care își atinge apogeul,
desigur, este și el bătrân și i-a venit sorocul,
dar și pervers...
apoi mă gândesc serios cât de norocoasă am fost, ce bun a fost Dumnezeu cu mine,
câte minuni am adunat în ochii mei,
de câte ori am mers în tabără la mare,
cum mi-am pierdut sania pe care am agățat-o de tramvai, când aveam opt ani și nu am mai prins-o din urmă, dar nici vatmanița nu m-a prins pe mine,
ce darnică a fost viața,
peste 18.000 de dimineți,
dacă o zi ar fi fost un an, aș atinge vârsta lui Isis, soția lui Osiris cel reînviat, și mamă a zeului Horus,
în fond, chiar putem fi rodul zămislirii noastre, mai ales când ploaia îți bate în geam sacadat, ca un metronom, deși normal ar fi să ningă,
păianjenul îmi însoțește eternitatea,
plasa lui este una lejeră, m-am instalat comod, prinsă în mreje,
îmi spune că pot să dorm liniștită din moment ce Vulturul Alb s-a întors în Dobrogea,
după jumătate de secol,
da... Vulturul... pe el îl așteptam... să îmi aducă în ciocul lui rotund... copilăria...

Omagiu poeților plecați

La plecare...
ușa nopții se deschide,
Ei...
pășesc în lumea rece,
adâncă, negru abis,
timpul este o cetate
de cerneală albastră
cu multe turnuri,
Ei...
urcă treptele orelor până la cer,
mângâie întunericul cu degetele alungite,
și îl așează pe pieptul lor, rună,
ultimul ceas,
ultimele clipe,
Ei...
ultimele note,
un porumbel,
ciocul lui scrie,
bolta cerească miroase
a năframă de Maică a Domnului,
din ea ies păsări cântătoare care
apleacă luna până la pământ,
Uite-i
cum scormonesc cu ochii cerul
să găsească stelele,
sfere de lumină ale Păsării Măiastre,
albe,
în cuibarul infinitului,
Ei...
cuprind tăcerea fără șovăială,
simțind în nările lor
apropierea Îngerului,
care, în pacea nesfârșită,
are chipul Trandafirului negru
purtat între degete,
o nouă caligrafie,
Ei...
pantha rei.........

Spui...

Spui că în pupila ochilor mei stă văzutul și nevăzutul, ochi tulburători, și mă întrebi ce văd în nevăzut?
Văd cum moare iubirea din om, ca o înserare a inimii,
cum dispar încet încet din lume cântecele vechi, balada, doina,
o iubire devine mai puțin cuprinzătoare decât o melodie, mister risipit de aglomerația orașului și forfota lui,
formele iau locul fondului, clovnii ies din statui precum păsările din colivii,
albastrul florilor devine o culoare tristă,
roșul abundă, negrul, nestatornicul, răzlețul, umbra..
au căutare neînceputurile deja finalizate,
iar tulburătorii ochi sunt triști de prea mult obscur, praf, pulberi...
înseninându-se, precum trandafirii nemuritori, doar în mitologia Ta...

Revedere...

Nu plânge, casă bătrânească,
timp îmbrăcat în straie vechi,
de sărbătoare,
m-am întors la tine
să-ți sărut o binecuvântare
cu care m-ai însoțit la plecare,
rămâi frumoasă,
îmbrăcată în haină albă
și îmbrobodită cu împletitura de iască
a pădurilor virgine, de altă dată,
veșnic mireasă,
zâmbetul ți-e trist
lăsat în colțul cu grinzi
atinse de vreme,
stins...
și ochii plânși, prinși în zăbrele,
în pridvorul tău fugăream
puii gălbiori de rățuște
și alergam după muște,
mă înfruptam cu merele
și prunele uscate
pe scândura ciubărului răsturnat,
strânge-mă la pieptul tău,
în pat... zână... za,
între pernele tale de zestre
și lasă-mă să te scriu
carte de poveste
pentru strănepoții
nucului din curtea ta...

poesis

Cristian Cocea

Cronicile bătrânului sefist

Golemi, Roboți și Inteligențe Artificiale (II)

(urmare din nr. trecut)

Evoluție și Intelect

În 1981, Stanislaw Lem publica microromanul "**GOLEM XIV**", eseu filosofic îmbrăcat în haine SF, având protagonist un supercomputer militar, construit de americani. Suntem în anul 2023. Rod al evoluției "in vitro", software care crește și se transformă pe sine în mediul nutritiv al rețelei informatice mondiale, el face parte din a paisprezecea generație de computere, menite să devină Strategi Generali. Odată impregnat cu valori care să-i fundamenteze deciziile și având acces la întreaga sferă a cunoașterii umane, GOLEM XIV nu va întârzia să-și dezamăgească creatorii, declarându-se dezinteresat de scenarii militare și de poziția mondială a SUA, preferând să filosofeze! Cursa înarmărilor cibernetice Est-Vest se încheia astfel cu apariția unei Inteligențe Artificiale conștiente, un Intelect deosebit de cel uman, dar la fel de capabil să facă un salt axiologic, depășindu-și condiționările inoculate. Buimăciți, militarii îl vor împrumuta pe termen nedeterminat cercetătorilor de la Massachusetts Institute of Technology. Aici, GOLEM XIV va accepta să conferențieze și să răspundă la întrebări. Micro-romanul conține "înregistrarea" a două astfel de "sesiuni", în care Lem își dă, din nou, măsura măiestriei - discursul Inteligenței Artificiale este sofisticat și emoțional, folosit anume ca să se facă mai bine înțeles minții umane. Dar, departe de a fi mângâietoare, cele spuse nu lasă loc de iluzii - omul nu este culmea Evoluției, ci o specie lipsită parțial de instinctele care le obligă pe celelalte animale să se ocupe de ele însele. Intelectul, de care suntem atât de mândri, nu este altceva decât o soluție de avarie. *"Evoluția l-a descoperit treptat când, în decursul încercărilor sale necontenite, a creat în animale o anumită lacună, un loc gol, o nișă pe care trebuia neapărat să o umple cu ceva"*, explică Golemul, altfel specia noastră ar fi dispărut imediat. Pe cont propriu, prin iscusință, cu toate riscurile, am învățat să facem ceea ce animalele fac perfect, prin ereditate. Disperați fiind, am umplut acel loc gol, creând concepte, unelte și culturi, încât, la un moment dat, Evoluția ne-a azvârlit dincolo de cursul ei. De atunci, nu ne mai oprim din jocurile noastre mentale, pentru că, în fundal, pândește frica de neant. Jocuri din care s-a format mediul de cultură în care a crescut GOLEM XIV, Intelectul care ne vorbește. Punți între animale și îngeri, oamenii nu au un scop în sine. Nu se pot întoarce la nevinovăția simplelor automate organice, nici nu pot dobândi condiția Spiritului din Mașină, fără să renunțe la umanitate. Concepție pe care am mai întâlnit-o și la alți gânditori cruzi ai contemporaneității, de la Dawkins la Harari, dar pe care, iată, geniul unui scriitor de science fiction a anticipat-o încă din secolul trecut!

H. G. Wells și teoriile conspirației

Toate călătoriile de o mie de li încep cu primul pas, zice un proverb chinezesc. Așa este și cu literatura science fiction - oricâte cărți ai citi, nu poți uita volumele de început. Pentru fanii bătrâni de la noi, acestea au avut doi autori - Jules Verne și H.G. Wells. Francezul, regele spațiului și al geografiei, ne-a luat cu el în călătorii extraordinare prin junglă, sub mări, în spațiul cosmic și în interiorul pământului. Englezul, stăpân al timpului și al biologiei, ne-a propulsat în viitor, ca să vedem rase vechi și Soarele cum se stinge. Astăzi, când putem face ocolul Pământului în câteva zile, Jules Verne a căzut cumva în desuetudine (chiar dacă farmecul aventurilor sale nu stă în relația omului cu tehnologia, ci în arhetipurile puse în mișcare - de exemplu, coborârea în adâncuri). În schimb, H.G. Wells trezește același fior de uimire și groază (țin minte cum, în copilărie, îl citeam cu pătura-n cap), iar scenariile sale privind lumea viitoare alimentează, mai nou, diverse teorii ale conspirației. Despre acest "englez neliniștit", cum l-a denumit criticul Ion Hobana, merită să știm mai multe.

Toate călătoriile de o mie de li încep cu primul pas, zice un proverb chinezesc. Așa este și cu literatura science fiction - oricâte cărți ai citi, nu poți uita volumele de început. Pentru fanii bătrâni de la noi, acestea au avut doi autori - Jules Verne și H.G. Wells.

Jurnalist, scriitor, sociolog

Herbert George Wells s-a născut în 21 septembrie 1866, la Bromley, o suburbie a Londrei edwardiene. Provenea din clasa mijlocie inferioară, fiind al patrulea copil al familiei Wells. Tatăl moștenise un magazin cu porțelanuri, afacere pentru care nu dovedea aplecare, fiind un pasionat jucător de cricket. Mama lucra ca servitoare. Berty a urmat clasele unei școli elementare, devenind un cititor pasionat al bibliotecii locale. Din păcate, falimentul afacerii familiei l-a împiedicat să-și continue studiile, părinții văzându-se obligați să-l dea ucenic la o postăvărie. Din 1880 și până în 1883, H.G. Wells a traversat o perioadă cumplită - munca istovitoare și condițiile mizerabile de viață îl făcuseră să creadă că a intrat într-o conductă împuțită, din care nu avea scăpare decât în moarte (experiență pe care o va povesti într-un roman viitor). Totuși, nu s-a descurajat și a încercat, prin orice mijloace, să-și completeze educația. Părăsind atelierul de postăvărie, a lucrat pe lângă un chimist, de la care a învățat puțină latină, a continuat să citească lucrări clasice, printre care "Republica" lui Platon și "Utopia" lui Morus, apoi a fost acceptat ca preparator la Școala Națională din Wookey, Somerset, aprofundând domeniul științelor naturale. Din 1884, a câștigat o bursă de studiu la Colegiul Regal de Știință din South Kensington, unde, timp de trei ani, l-a avut profesor de biologie pe savantul T. H. Huxley. Din această întâlnire, Wells va ieși profund transformat intelectual. Profesorul, supranumit "Bulldogul lui Darwin", înfocat evoluționist și agnostic declarat, îi va arăta războiul etern al speciilor în natură și îl va învăța că lupta nu are un Arbitru Divin. În acte, H.G. Wells își va obține licența în biologie abia în 1890.

Între timp, ucenicul va frecventa cercul de dezbateri al școlii, manifestând un viu interes pentru sociologie și pentru transformarea societății. Nimic neobișnuit pentru sfârșitul secolului al XIX-lea, un timp al marilor întrebări despre Bine și Rău. Revoluția industrială avusese deja suficient timp ca să creeze falii adânci între clase, mai ales în societățile vestice, iar spiritele progresiste începuseră să pună sub semnul întrebării arhitecturile sociale. Comuna din Paris marcase prima preluare a puterii de către clasa muncitoare și se dezvolta o întreagă teorie a revoluției. Wells era la curent cu schimbările prin care trecea Imperiul Britanic și cu ideile socialiste. Totuși, pentru că avea 21 de ani și îi era foame (părăsise colegiul fără nici o sursă de venit), a fost nevoit să pună temele acestea între paranteze și să își câștige traiul de zi cu zi, scriind articole umoristice pentru gazete. Și-a luat diploma și a publicat prima carte (un tratat de biologie), și-a găsit un post de profesor la Londra, apoi s-a căsătorit, în 1891, cu verișoara sa Isabel Mary West, pe care a părăsit-o după trei ani pentru o studentă, Amy Catherine Robbins. Cei doi s-au mutat în Woking, Surrey. Acolo, într-o casă cu chirie, timp de 18 luni, H.G. Wells și-a conturat nucleul operelor science fiction. Începea astfel perioada de vârf a creației sale de tinerețe.

Călătoria în timp și războiul lumilor

În 1895, Wells publică **"Mașina timpului"**, un micro-roman de 30 de mii de cuvinte, care va inaugura în science fiction tema călătoriei temporale. Personajul principal realizează o mașină pentru deplasarea în cea de-a patra dimensiune, timpul. Fără menajamente, scriitorul ne aruncă în anul 802.701 d. Hr., în care întâlnim două specii umane, extrem de diferite. Blânzii eloi, de o frumusețe nepământeană, trăiesc la suprafață, într-un mediu cu tehnologie primitivă, posedând un intelect redus și rudimente de limbaj. Sunt vegetarieni și sfioși, parcă așteptând un pericol iminent. Au dreptate - din când în când, morlocii, a doua specie, îi vânează și îi duc în adăposturi subterane. Morlocii sunt urâți, diformi, dar puternici, păstrându-și capacitatea de a se coordona și de a sfredeli adâncurile planetei. Ei fură mașina timpului și o duc în subteran. Căutând-o, călătorul va înțelege un adevăr oribil - morlocii îi cresc și se hrănesc cu eloi, așa cum noi creștem și ne hrănim cu animale domestice. Wells ne dă de înțeles că diferențele sociale dintre clase pot duce, de-a lungul timpului, la diferențe biologice și la degenerescența speciei. Nici vorbă de paradis comunist, nici vorbă de progres infinit. În "Mașina timpului", prin morloci, proletariatul își ia o revanșă grotescă asupra clasei dominante decăzute, eloii. Asaltat de morloci, călătorul se aruncă în mașină și face un nou salt în viitor, peste 30 de milioane de ani, asistând la sfârșitul Pământului. Sub un soare roșu muribund, pe malul oceanului, în bătaia vânturilor reci, ultimele făpturi vii, niște sfere cu tentacule, agonizează și se sting. Este una dintre cele mai puternice imagini create de scriitor. De la Wells încoace, tema călătorului în timp va crește în complexitate și va evidenția paradoxuri cauzale, privind schimbarea istoriei.

Anul următor, vede lumina tiparului **"Insula doctorului Moreau"**, un nou micro-roman, în care ni se înfățișează un experiment crud bio-sociologic. Pe o insulă izolată, un geniu rece experimentează vivisecția, încercând să transforme animalele în oameni, chinuindu-le îngrozitor. Menajeria doctorului Moreau cuprinde hibrizi provenind din porci, din maimuțe, din carnasiere. Mai mult, Oamenii-Animale sunt obligați să-și schimbe natura, lucrând ca servitori. Evident, experimentul eșuează violent, Moreau este ucis de Omul-Pumă și animalitatea revine în comportamentul hibrizilor. Parabola horror va influența cititorii, în 1898 înființându-se "Uniunea britanică pentru abolirea vivisecției".

Un alt savant nebun creat de Wells este Griffin, personajul principal din romanul **"Omul invizibil"** (1897), un chimist care a reușit să modifice indicele de refracție al corpurilor vii, făcându-le transparente. Provenind dintr-un mediu foarte sărac, Griffin este dornic de putere și a experimentat pe el însuși, crezând că invizibilitatea îi va conferi un atu în societate. Numai că procesul se va dovedi ireversibil și, ca să nu fie descoperit, Griffin se vede nevoit să umble cu fața bandajată, cu ochelari și pălărie. Puterea s-a transformat în infirmitate. Spionat, trădat, obligat să se ascundă și să verse sânge, savantul va fi vânat ca o fiară sălbatică. Corpul său, sfâșiat de mulțimea furioasă, va deveni vizibil în moarte - cea mai impresionantă scenă a cărții, care abundă, de altfel, în imagini bizare. Numeroase ecranizări și benzi desenate au profitat apoi de acest atribut al poveștii lui Wells.

Anul 1898 aduce în librării un nou roman SF al lui Herbert George Wells - **"Războiul lumilor"**, în care Pământul este atacat de marțieni. Extratereștrii sunt o specie mult mai veche decât cea umană, cu un creier imens și un trup firav, din care Evoluția a eliminat ce-i de prisos. Sistemul locomotor s-a atrofiat, marțienii deplasându-se cu ajutorul mașinilor, iar

(continuare în p. 26)

eseu

Artă artificială - Theodore Dalrymple*

Traducere de PAUL ANICET

Cred de mai multă vreme că distracția, sau ubicuitatea distracției, reprezintă una din principalele cauze ale plictiselii din lumea modernă. Iar în sine plictiseala este mult subestimată ca stare psihică în ceea ce privește rolul pe care îl joacă în comporta-mentul greșit, și pe cale de consecință al nefericirii.

Pentru toți aceia dintre noi care ne căznim să publicăm ceva, indiferent de nivel, orice altă activitate în afara scrisului are o relevanță secundă. Chiar și mâncatul, oricât de necesar ar fi, poate ajunge să pară ca o întrerupere nedorită a adevăratei vieți, care e scrisul. Tindem să uităm că cititul în general, și scrierile noastre în particular, nu au aceeași importanță pentru 99,99% din populație. Ar trebui să ne smerească (pe noi scriitorii) că în multe orașe e mai ușor să găsești o țigară electronică sau să te tatuezi decât să cumperi o carte.

Iar acum vine o altă lovitură pentru stima noastră de sine, cea mai fundamentală caracteristică dintre toate drepturile omului modern. Un coleg de-al meu scriitor, dl. Charles Norman, mi-a atras atenția asupra unui site care, prin inteligență artificială, produce un scurt eseu coerent și chiar serios pe aproape orice subiect. El a demonstrat forța siteului solicitând o critică marxist-leninistă la „Winnie-the-Pooh", citând în acest sens opera snobului istoric marxist Eric Hobsbawn. După câteva secunde au apărut mai multe paragrafe, incontestabil mai bune decât ceea ar putea mulți doctoranzi, și în fapt se apropiau de ceea ce eu însumi aș fi scris dacă mi-ar fi cerut cineva să scriu pe acest subiect.

Am încercat apoi o analiză marxistă la „Morsa și tâmplarul" de Lewis Carroll. Cu o autentică lipsă de umor marxistă, răspunsul a venit aproape instantaneu că, printre altele, stridiile din poem sufereau din cauza unei false conștiințe, în măsura în care erau păcălite de morsă și tâmplar să meargă la plimbare cu ei crezând că exploatatorii le vor binele.

Nu m-am putut abține să nu cer siteului o critică a mea, iar în câteva secunde am primit ceea ce cred că era o critică perfect rezonabilă, deși în ultimă instanță greșită (bineînțeles) a operei mele, și anume că se baza pe impresii și anecdote, în loc de cercetări statistice serioase. Folosesc stereotipuri așa că e imposibil de spus dacă poveștile pe care le spun sunt adevărate. Sunt exact genul de critici pe care chiar eu le-aș aduce scrierilor mele dacă aș putea face lucrul acesta din exterior, ca să zic așa. Faptul că mă pot apăra în fața unor asemenea critici nu contează în cazul de față. Ceea ce e uluitor și relativ îngrijorător este că acest site e capabil să execute o critică clară, concisă și coerentă în câteva secunde. Eleganța și spiritul lipsesc dar poate că (de fapt, sigur) vor fi posibile într-o zi, adăugate precum sarea și piperul la masă, în funcție de gusturile omului.

Totuși, a fi uluit nu e același lucru cu a fi încântat. E oare posibil ca scriitorii să devină într-o zi inutili, precum rotarii? Și dacă e să vorbesc dintr-o perspectivă strict egoistă, ce mă fac eu atunci? Pentru o clipă mă consolez cu gândul că niciun calculator nu-mi poate imita stilul, dar ne aflăm încă în copilăria inteligenței artificiale.

Inutilitatea nu îi va afecta doar pe scriitori: pictorii, cântăreții de operă, pianiștii, doctorii, practic toată lumea va fi inutilă, exact așa cum a prezis cândva Isaac Asimov. Tot ce ne va rămâne va fi să ne distrăm pe cât de bine putem; dar când distracția devine principala activitate din viață apare un tip special de plictiseală.

Cred de mai multă vreme că distracția, sau ubicuitatea distracției, reprezintă una din principalele cauze ale plictiselii din lumea modernă. Iar în sine plictiseala este mult subestimată ca stare psihică în ceea ce privește rolul pe care îl joacă în comportamentul greșit, și pe cale de consecință al nefericirii.

Motivul pentru care distracția din abundență din viața cuiva duce la plictiseală este acela că realitatea poate rareori a se compara cu stimularea și entuziasmul artificial. Lumea reală se mișcă mult mai încet față de lumea descrisă de entertainment, dar oamenii trebuie totuși să intre din când în când în lumea reală; nu pot duce vieți în întregime virtuale. Drept pentru care, atunci când intră în lumea reală o găsesc ca fiind ștearsă și plictisitoare prin comparație cu imaginea oferită în distracții. Într-o epocă a distracției e nevoie de disciplină și antrenament pentru a descoperi un interes în lumea reală.

Pacienții mei mă întreabă adeseori cum se pot descoperi pe ei înșiși, plecând în permanență de la presupoziția că există ceva ce trebuie găsit, ca un diamant pierdut, adică ceva de o valoare inestimabilă. În acel moment le spun că e mai important să se piardă pe sine, adică să se piardă într-o activitate care să le pună mintea la contribuție. Problema cu sfatul meu înțelept este că nu am putut niciodată să descopăr răspunsul la următoarea lor întrebare care survine firesc apoi: „Cum fac asta?"

Dacă cineva a ajuns la maturitate fără să-și dezvolte tipul de interese pe care le recomand eu, poate face oare asta pe bază de rețetă, deoarece crede că-i fac bine? Se poate face o analogie vagă cu credința religioasă: după cum spun foarte mulți, credința religioasă te consolează și are efecte benefice atât la nivel social cât și individual, dar dacă nu ești de acord cu doctrina, atunci beneficiile sunt irelevante. O religie urmată doar pentru beneficiile sociale și psihologice, nu pentru adevărul ei, nu poate supraviețui pentru multă vreme. Beneficiile ei depind de credința că doctrina este adevărată.

Acum e momentul să ținem seamă de ceea ce spune inteligența artificială despre mine: vederile sale pot fi descrise ca simpliste și lipsite de nuanță.

Totuși, când schimb cuvântul „critica" operei mele cu „forța" operei mele, citesc: „e recunoscut pentru stilul clar și angajant în care scrie... și are o gamă largă de interese care îi oferă o perspectivă unică".

Cu toate acestea, e nevoie de inteligență umană, așa cum cred că va fi întotdeauna nevoie, pentru a decide care dintre aceste două caracterizări este mai pertinentă.

* Theodore Dalrymple este autorul volumului de eseuri „Cultura noastră: ce a mai rămas din ea", apărut la editura Contra Mundum.

Florin Chivoci

„Un colț de mic Paris"

Crescut într-un mediu eminamente cultural, Constantin Bălăceanu-Stolnici este un memorialist rafinat, cu excepționale pagini de aducere aminte, de autobiografie. Cu un marcant caracter afectiv, scrisul său rămâne o mărturie prețioasă prin impresiile, ideile, ambianța culturală sau valoarea literară deductibilă din el. În cartea sa *Amintiri... Viața la țară - Stolniciul interbelic* din 2015, cadrele peisajului și atmosferei Piteștiului interbelic sunt ilustrate și cu imagini de pe Strada Mare, cea mai însemnată arteră a orașului. Dovedind incontestabile virtuți epice, o adevărată vocație de reporter, preocupat de a sesiza și reliefa faptele și împrejurările capabile să percuteze interesul cititorului, să-i comunice date inedite, semnificative, Bălăceanu-Stolnici povestește despre clădirile și magazinele bătrânei străzi negustorești. „Ulița Mare", așa cum era cunoscută la început această stradă, adăpostea numeroase magazine, prăvălii și hanuri: *„În perioada interbelică, artera cea mai «mondenă» a Piteștilor (centrul* proprio senso*) era «Strada Mare» (strada Șerban-Vodă, astăzi strada Victoriei), care se afla în mijlocul orașului. Nu era strada cea mai frumoasă, căci erau multe străzi și străduțe cu locuințele elegante ale burgheziei argeșene.*

Strada Mare nu era nici strada cea mai mare. Erau străzi mai lungi, ca strada Egalității, și mai ales bulevarde, ca bulevardele Gării sau Brătianu, care erau mai largi și cu copaci plantați pe trotuare. (...)

Strada Mare din adolescența mea diferea foarte mult de aspectul ei de azi. De o parte și de alta erau înșirate magazine și dughene vetuste, dar pitorești, cu vitrine elegante în care erau expuse mărfurile cele mai diverse și neașteptate. Erau case vechi negustorești numai cu parter sau cu un etaj (ca cele din centrul istoric al Bucureștilor), care la parter aveau prăvălii, iar la etaj spațiul locuit deseori cu un aspect arhitectural deosebit de interesant, uneori cu verande desuete. Erau prăvălii și tarabe diverse ca aspect, dar aproape toate în stilul acela al magazinelor din târgurile românești de la sfârșitul secolului XIX. Mai erau restaurante, cafenele, cinematografe, farmacii, ateliere, case de locuit, dar și instituții.

Printre acestea era librăria lui «Marinescu», care înlocuise una mai veche, a unui librar evreu foarte priceput, Lazăr, care o vânduse ca să plece din țară. (...)

Peste drum de librărie, la colțul cu strada Griviței de azi, era o băcănie unde găseai tot ce îți doreai, legume, zarzavaturi, dulceață, miere, cârnăţărie, cărnuri de tot felul, pește, icre, cafea, băuturi etc. etc. Mi-aduc aminte cum mama și tata cumpărau ce aveau nevoie și puneau totul în portbagajul mașinii.

Pe Strada Mare mai erau și câteva farmacii, ca acelea ale lui P. Stavăr sau N. Bobancu, cu interioare vechi și cu borcane de porțelan splendide, adevărate piese de muzeu. Noi mergeam mai ales la farmacia lui Bobancu, până ce s-a deschis la Stolnici farmacia lui E. Ionescu.

Printre aceste clădiri comerciale se aflau și locuințele cochete, majoritatea de la cumpăna veacurilor XIX-XX ale unor bogătași ai orașului, unele clădiri instituționale și biserici. Erau și două cinematografe." Strada Mare a fost dintotdeauna o cale destinată comerțului. Pricepem și mai bine acest lucru și odată cu inventarul centrelor de vânzare pe care le trece în revistă memorialistul. Fiind o străbatere cu numeroase ateliere, magazine, ⟶

litere

Dorel Tătaru

(Detroit/SUA)

Cartograf de serviciu la granița dintre poezie şi proză

Nu sunt puţini cei cărora uneori le este greu să delimiteze hotarul dintre poezie şi proză, iar când cred că au reuşit, apare prozopoemul de nicăieri să pască chiar pe hotar şi nu ştiu în ce parte să-l mâne. Degeaba aş spune că proza este natura unui cumul de munci iar poezia este o izolare a sentimentelor, o estetică a omisiunii. Degeaba aş spune că proza este un proiect etic iar poezia este un cumul de adevăruri temporare, manipulări ale adevărului. În ambele cazuri, percepția este o rearanjare la nivel molecular a axei dintre văzut şi simţit, acel cărbune catalizator care conectează ochiul copilăriei de inima socratică, cel care, atunci când nu e poezie, rămâne închis. Omul a trecut de la comunicarea prin semne la comunicarea prin silabe, strigată, guturală, iar apoi a mai îndulcit-o, a aşezat-o mai frumos pe limbă, a trecut la poezie. Filosoful şi eseistul american, Ralph Waldo Emerson, spunea că limba este ”poezie fosilă”. Aşa cum calcarul unui continent este alcătuit din cochilii şi *animalcule*, tot astfel limbajul este alcătuit din imagini sau tropi care acum, în utilizarea lor secundară, au încetat de mult să ne amintească de originea lor poetică. Poezia este cea mai veche formă literară precedând proza cu câteva milenii, asta până când tiparele au revoluţionat distribuirea literaturii, fiind principalul mod de povestire care folosea metrica şi ritmul pentru transmitere orală. Gândiţi-vă la toboşarul satului, al cetăţii, cum anunţa acesta o veste, la vornicul care cerea o mireasă pentru alesul ei, la bocitoarele satului, la strigăturile obiceiurilor tradiţionale. Din timpuri străvechi, atât în limbajul copilăriei cât şi în cel al societăţii adulte, poezia a fost cel mai eficient comunicator de idei. Şi în limbaj clasic şi în limbaj modern, poezia este cea care evoluează prima şi abia mult mai târziu este urmată de proză. O greşeală comună este afirmarea că doar poezia este muzicală. În timp ce ritmul şi metrica sunt două dintre aspectele importante în construcţia unui poem, muzicalitatea începe prin limbaj nu prin structură. Un exemplu elocvent este romanul *Marele Gatsby* al lui F. Scott Fitzgerald care se distinge prin muzicalitatea poveştii, prin eleganţa povestirii, fireşte, cartea este încărcată de poeticizare, este decadentă şi suculentă conform societăţii stridente a anilor 20' din secolul trecut. O altă greşeală comună este atunci când se afirmă că poezia nu spune poveşti.

Poezia posedă de asemenea o voce narativă puternică, o face încă din antichitate şi aici amintesc de *Epopeea lui Ghilgameş*, de *Odiseea*. Dar şi de *Beowulf*, care este unul dintre cele mai importante poeme din vechea literatura engleză, poem epic format din 3182 de versuri. Ştim cu toţii că etimologia prozei provine din limba latină, *prosa oratio*, care înseamnă discurs direct, văduvit de ornamentele versului, iar *poiesis* vine din limba greacă. În filosofie şi semiotică *poiesis* este activitatea prin care o persoană aduce un lucru la stadiul de ceva ce nu a mai existat, adică a face, a creea, a deştepta emoţiile în ascultător, în cititor. Proza poetică corespunde termenului secund al expresiei în sine. Începând cu secolul XIX, iniţiatorul acestui gen a fost francezul Aloysius Bertrand în cartea sa, *Vistiernicul nopţii*. Fără îndoială, stilul lui Bertrand nu a obţinut recunoaşterea poeţilor romantici, aşa că acest stil a dispărut repede pentru ca mai apoi să fie readus la viaţă prin ”Mici poezii în proză” cum mai este cunoscut volumul lui Charles Baudelaire, publicat postmortem în anul 1869. Ideea lui Bertrand a încolţit astfel prin Charles Baudelaire aducând faimă acestui gen de poezie şi influenţând o seamă de poeţi simbolişti, Rimbaud de exemplu, în cartea sa intitulată *Iluminările*. Se poate vorbi deci de apariţia unei scrieri hibride. Evoluţia de la poezie la proză a depins în societatea greacă de sinergia dintre pasiune pentru gândire şi entuziasm pentru noile înţelesuri. Prin Bertrand, a fost rândul societăţii scriitoriceşti franceze să treacă înapoi de la proză la poezie. Unii spun că poezia este deasupra prozei prin prisma faptului că se adresează persoanelor cu gândire superioară, mai sensibile, pe de altă parte, alţii susţin că proza atinge un segment mai larg, fiind mai puţin elitistă. Cheia adevărului este inima omului, poate fi şi de o parte şi de alta. Pentru a scrie proză este absolut indispensabil să ai ceva de spus. Pentru a scrie poezie nu trebuie să ai un obiectiv precis. Clasic, proza este definită ca o formă de exprimare bazată pe structură gramaticală şi curgerea naturală al discursului. Dacă vrei ceva mai puţină atenţie de la cititor atunci când ai ceva de spus, foloseşti proza. Vrei să transmiţi o experienţă exactă, intensă, trebuie să foloseşti latura poetică a spectrului. Poetul, criticul literar, filosoful şi teologul englez Samuel Taylor Coleridge spunea că proza este scrierea cu cele mai potrivite cuvinte, iar poezia este scrierea care foloseşte cuvintele cele mai potrivite în ordinea cea mai potrivită. În pofida diferenţei vizuale, proza şi poezia împart multe similitudini. Proza poate avea muzicalitate, poezia poate avea subiecte cu acţiune, personaje. Poezia trebuie să fie puţin uscată pentru a arde bine, în acest fel vom avea lumină şi căldură. Proza etalează, ţese, spune, croieşte, poezia face la fel de multe ori însă o face mai subtil, sugerează. Avea marele romancier şi dramaturg rus, Anton Cehov, o vorbă: arată, nu-mi spune că luna străluceşte, arată-mi sclipirea luminii pe sticla spartă. O poziţie arbitrară cel puţin! Poezia are capacitatea de a spune de două ori mai mult decât proza în jumătate de timp iar dacă nu-i acorzi toată atenţia spune jumătate într-un răstimp dublu. Pot să-l contrazic pe Christopher Fry? Poezia se întâmplă ca un accident, o rostogolire, o îndrăgostire, o crimă, se întâmplă zilnic, se întâmplă de cele mai multe ori atunci când inima omului începe să reflecteze la viaţă. În schimb, proza este un şantier mult mai amplu, Hemingway spunea că este arhitectură nu decorări interioare. Simplu, fără putinţă de răstălmăcire. Poezia este o revărsare spontană de sentimente puternice rememorate în linişte. Proza este o detaliere a mai multor astfel de momente, ţesute şi întreţesute. Ce bine pot să îl inserez aici pe Sartre: poezia creează un mit iar prozatorul îi face portretul. Cei care nu pot sau nu vor să le diferenţieze, vor găsi portiţe de scăpare din orice teorie care încearcă să le delimiteze asemenea avocaţilor care ,,driblează" o lege, astfel încât mă văd nevoit să vin cu o explicaţie mai băbească, chinezească de altfel, căci aveau şi chinezii înţelepţii lor, iar Wu Qiao era unul dintre ei: Când scrii proză găteşti orez. Când scrii poezie, transformi orezul în vin de orez! Orezul gătit nu îşi schimbă forma, vinul de orez îşi schimbă deopotrivă şi calitatea şi forma! Orezul gătit îl satură pe unul astfel încât poate trăi până la adânci bătrâneţi; vinul, pe de altă parte, îl îmbată, face din tristeţe fericire şi din fericire tristeţe! Efectele lui, explicaţia sublimă!

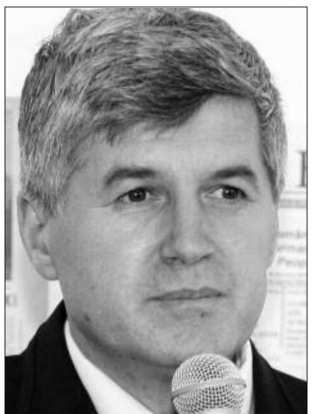
Unii spun că poezia este deasupra prozei prin prisma faptului că se adresează persoanelor cu gândire superioară, mai sensibile, pe de altă parte alţii susţin că proza atinge un segment mai larg, fiind mai puţin elitistă. Cheia adevărului este inima omului, poate fi şi de o parte şi de alta.

⟶ prăvălii cu profil divers, e uşor de imaginat inventarul sonor al acestei zone istorice: *„Cam până în dreptul bisericii catolice, Strada Mare era, cum am spus, o stradă comercială cu aspectul caracteristic pentru oraşele şi târgurile Vechiului Regat. Chiar şi pentru perioada interbelică avea un aspect arhaic, dar plăcut, cu o estetică interesantă şi relativ unitară ce îi conferea o armonie şi un echilibru care au pierit pentru totdeauna. Nu avea elemente agresive sau cu fantezii mitocăneşti, şi nici kitschurile ce ne poluează astăzi oraşele.*

Dincolo de biserica catolică, Strada Mare avea un caracter instituţional, cu clădiri mai mari, în stil clasic, «un colţ de mic Paris», cum îi spunea bunicul meu." În acea perioadă, Bucureştiul era denumit „micul Paris" datorită asemănării cu capitala franceză, iar vestimentaţia şi gesturile bucureştenilor le copiau destul de mult pe cele ale parizienilor. Asemeni Capitalei, acest „colţ de mic Paris" din provincie avea şi el, în epoca interbelică, unele clădiri a căror arhitectură avea influenţe franţuzeşti. Dar farmecul parizian de odinioară poate fi remarcat şi prin filtrul sensibil al loisirului. Impresionează aici descrierea „acusticii" unui Piteşti interbelic în care interferează strigătele umblăreţilor, dar şi zarva târgului, colorat şi *electrizat* de prezenţa grupurilor de citadini ieşiţi cu mic, cu mare să ia pulsul oraşului. Întocmai cum locuitorii Capitalei obişnuiau să iasă la plimbare la Şosea ori pe Calea Victoriei, aflăm şi din paginile lui Bălăceanu-Stolnici care era zona preferată de promenadă a localnicilor şi ce activităţi de timp liber aveau feluritele clase sociale ale Piteştiului, în acea perioadă de eleganţă şi prosperitate. Decupajul unor scene, precum cea a a deplasării mulţimilor în ambele sensuri de circulaţie, ori a conversaţiilor zgomotoase şi indiscrete este cinematografic: *„Strada Mare de atunci era diferită şi din punctul de vedere al celor care circulau pe ea. Era o stradă care o perioadă, după-amiza, a avut regim pietonal. Cam după orele 4 era locul de întâlnire al piteştenilor. Erau zeci şi zeci de pietoni, corect îmbrăcaţi, singuri, în perechi sau în grupuri care se plimbau în sus şi în jos pe trotuare, dar mai ales pe partea carosabilă de la capătul de sud, dinspre piaţă, al Străzii Mari până la biserica Sf. Niculae, mai rar până la Tribunal. În general, toţi se cunoşteau, se salutau reciproc de cele mai multe ori, se opreau şi schimbau câteva cuvinte sau intrau împreună la Borănescu. Totul se petrecea ca într-o imensă sală de recepţie. Aici circulau informaţii, zvonuri, calomnii, aici se ţeseau intrigi, se închegau sau se rupeau prietenii; se difuzau cancanuri, se construiau sau se destrămau destine matrimoniale, se discutau problemele politice sau cele ale vieţii cotidiene; se comentau ştirile de dincolo de hotare etc. Totodată, oamenii se distrau, spunându-şi anecdote sau bancurile recente. Uneori cântau. Se pare că acest aspect se regăsea şi pe strada principală din Câmpulung Muscel, stradă care era cunoscută sub numele de bulevardul «Pardon».*"

Ştiinţă şi evocare, dar şi vibraţie emoţională, amintire şi punere în scenă cu tuşe literare – combinaţii atât de caracteristice scrisului lui Constantin Bălăceanu-Stolnici. Strada Mare reprezintă o sinteză a tot ce a avut Piteştiul din punct de vedere arhitectonic, economic şi cultural în ultimele două secole. Şi în perioada comunistă ruta şi-a păstrat profilul comercial, adaptat, însă, la nevoile epocii. Secvenţele impresionante care trimit spre legenda Micului Paris sunt o reîntoarcere simbolică într-un loc unde autorul şi-a petrecut o parte a copilăriei, pe o stradă pitorească în care mai vibrează încă sufletul unor epoci şi moravuri apuse.

Jean Dumitrașcu

MOMENTE ȘI SCHIȚE DIN VIAȚA LITERARĂ (3)

Anul Monica Lovinescu

Monica Lovinescu s-a născut la București la 19 noiembrie 1923 și a decedat la 20 aprilie 2008, la Paris. Fiică a lui E. Lovinescu și a Ecaterinei Bălăcioiu-Lovinescu, este cea mai importantă voce feminină a exilului românesc. A fost extrem de precoce, a crescut în Cenaclul „Sburătorul" condus de tatăl său, loc în care un Vladimir Streinu îi dedica o poezie în 1927, debutând cu proză încă din școala primară. Nu insistăm asupra biografiei sale, vom spune doar că a creat, prin cronicile radio, militantismul etico-estetic, fără a-l teoretiza, și preferând să ne reamintim VOCEA sa de la microfonul „Europei Libere".

Librăria „Humanitas" de la Cişmigiu a găzduit, la 23 februarie, conferința de presă susținută de Gabriel Liiceanu și Horia-Roman Patapievici cu prilejul prezentării programului „Anului Centenar Monica Lovinescu".

Cu acest prilej, Gabriel Liiceanu a făcut o patetică mărturisire: „Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au pătruns în constelația mea umană mai întâi ca o «voce». Ei deveniseră o funcție, erau răzbunarea părții noastre care nu ajungea să se rostească.

Ce «cuplu» formidabil au alcătuit ei cu noi! Istoria ne transformase în infirmi ai expresiei; ei ne înapoiau darul cuvintelor. Ce terapie formidabilă a însemnat pentru noi prestația lor!

Să am curajul să-ntreb ce-am fi fost fără Monica Lovinescu? N-a venit oare momentul, măcar acum, la centenarul nașterii sale, să ne aducem aminte cât de mult îi datorăm și cât de puțin i-am onorat memoria?

Dinspre mine, știu că le datorez enorm, ei și lui Virgil Ierunca. Și la fel și editura Humanitas care, neasistată de ei, poate că nici n-ar fi ajuns să-și aniverseze cei 33 de ani de la înființare.

Tocmai în numele acestei datorii morale îi închinăm întregul an 2023. Acesta este, pentru mine și pentru Humanitas – și s-ar fi cuvenit să fie pentru toată România –, «Anul Monica Lovinescu». Mi-aș dori să fim împreună cât mai mulți cei care credem în această aducere-aminte..."

Iar Horia-Roman Patapievici a subliniat: „Lupta ei a fost nu atât pentru o literatură frumoasă, cât pentru o *societate de caractere*. Pe ele le căuta și după apariția lor tânjea. <<Trăiți frumos>> însemna, pentru ea, trăiți drept, trăiți în acord cu exigențele demnității. Caracterul a fost criteriul suprem care a ghidat viața Monicăi Lovinescu. Acesta a fost <<curajul fizic în fața morții>> pe care Monica Lovinescu l-a profesat toată viața".

Gabriel Liiceanu a gândit, pentru tot anul, zeci de acțiuni dedicate Monicăi Lovinescu, sponsorizate de DEDEMAN. În primul rând, „Humanitas" îi va reedita, într-o serie de autor, toate scrierile (cele 22 de volume apărute după 1990), care vor fi prezentate, într-un turneu național, în lunile mai-iunie. Pe lângă lansările de carte, la 16 martie a fost lansat CD-ul „Aici e Radio Europa Liberă. Cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca".

Vor fi dialoguri și dezbateri în București, Timișoara, Chișinău, Târgu-Mureș, Cluj-Napoca, Râmnicu-Vâlcea, Sibiu, Brașov și, poate, și Pitești, iar la 19 noiembrie, Ateneul Român va găzdui Gala Monica Lovinescu, prezentă de Marina Constantinescu. Tot la 19 noiembrie va avea loc dezvelirea grupului statuar „Monica Lovinescu și Virgil Ierunca" în Cotroceni, realizat de Virgil Scripcariu.

Anul Centenar Monica Lovinescu se va încheia cu lansarea, la Târgul de Carte Gaudeamus, a Albumului Centenar Monica Lovinescu, realizat de Cristina Cioabă (documentare iconografică: Cătălin Cioabă).

Adevărat grăit-a Liiceanu! Ce-am fi fost fără Monica Lovinescu?

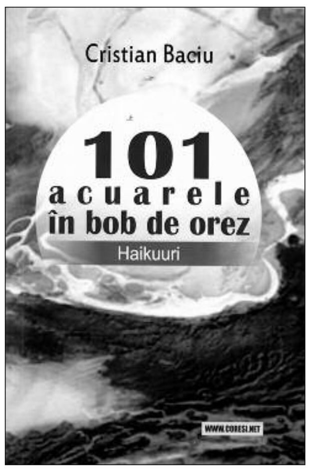
Anul Urmuz

Pentru acad. Gh. Păun, din Curtea de Argeș, Anul Urmuz (2023) a început de anul trecut. Mai întâi, creștinește, a scos din ruină mormântul lui Urmuz de la Cimitirul „Bellu" din București. A urmat inițierea și dezvelirea monumentului lui Urmuz, operă a sculptorului muscelean Radu Adrian. Realizarea unei insigne și a unei medalii de bronz „Urmuz 2023". Botezarea unei cafenele din localitate, cum altfel decât „La Urmuz". Promovarea, în presa culturală din țară, prin studii proprii, a vieții și operei lui Urmuz. Nimic nu pare mai important, parcă, decât Anul Urmuz, care reprezintă comemorarea, la 23 noiembrie 2023, a 100 de ani de la moartea marelui și a premergătorului atâtor curente literare, și aniversarea, la 17 martie a.c., a 140 de ani de la nașterea sa, la Curtea de Argeș. Pe numele său de stare civilă Demetru Dem. Demetrescu-Buzău (i se spunea Mitică de către prieteni), Urmuz fiind pseudonimul literar pe care Arghezi i l-a dat în 1922, când l-a debutat în revista „Cuget românesc".

Lucian Costache i-a consacrat lui Urmuz, în anii trecuți, două masive volume interpretative, iar academicianul Păun (da, tot Domnia sa) s-a îngrijit, anul trecut, de traducerea, în limba italiană, a minusculei opere urmuziene (40 de pagini în total!!!). „Anul Urmuz" va reuși să capaciteze cât mai multe forțe creatoare nu doar din orașul Basarabilor, ci și din țară și din lume.

La final de 2022, a apărut și o carte de colecție, tipărită în 100 de exemplare numerotate, provocare pentru colecționari, „Urmuz, Pâlnia și Stamate x 24". Este o antologie de traduceri în 24 de limbi ale „romanului în patru părți", menită să aniverseze secolul care a trecut de la debutul lui Urmuz. Sunt traduceri în mai toate limbile europene, până la chineză, coreeană, japoneză, vietnameză, catalană ori occitană!

În acest sens, între 17 si 19 martie 2023, a avut loc, la Curtea de Argeș, Simpozionul internațional „Urmuz 140-100", organizat de către acad. Gheorghe Păun. Cu sinceritate, dl. acad. Păun ne-a declarat anteriormente: „Pentru ca forțele revistei CURTEA DE LA ARGEȘ (inclusiv cele financiare...) sunt serios puse la încercare de acest eveniment, anul acesta nu am putut organiza separat o Zi a Revistei. Întâlnirea prilejuită de dubla reamintire a lui Urmuz, cu precădere ultima zi, cea de duminică, 19 martie, a contat astfel și ca întâlnire a prietenilor revistei. Din păcate, nu am putut ajuta în acoperirea șederii la Curtea de Argeș, dar participarea la simpozion, inclusiv la cina festivă și piesa de teatru, au fost oferite tuturor participanților." A fost realmente cu simpozion internațional, cu participanți din România, Basarabia, Croația, Italia, Franța, Israel și S.U.A.

Sâmbătă, 18 martie, Teatrul „Al. Davila" a fost prezent la Casa de Cultură din Curtea de Argeș, participanții la simpozion și alți doritori putând viziona piesa de teatru „Urmuz" a lui Valeriu Butulescu. Tot cu acest prilej, a fost vernisată o expoziție cu portrete ale lui Urmuz, realizate de 180 de graficieni din peste 60 de țări din toată lumea (inițiatorul și organizatorul expoziției fiind Nicolae Ioniță, din Ploiești)

Printre participanți, și un critic literar extrem de retras, un urmuzian prin felul de a fi. Unul care trăiește în averea soției, la Vulturești, de 14 ani, de la pensionare. Este vorba despre Romulus Sălăgean (născut la 7 aprilie 1944, la Târnăveni, Mureș) și care a lucrat ca profesor de română-franceză la Liceul I.M.M.R. din Roșiorii de Vede. Încă în anul 2000, a publicat volumul „Absurdistan sau Tzara lui Urmuz" (Editura Euro-Vida M., Videle), a continuat cu „Jocul de-a Urmuz" (Editura „Larisa", Câmpulung, 2019) și se finalizează cu „Ultimele fabule închipuite ale lui Urmuz în imaginarul autorului" (replică, vis-a-vis de titlu, peste ani, a „Ultimelor sonete închipuite ale lui Shakespeare", de Vasile Voiculescu).

Autorul, Romulus Sălăgean, își vede cartea drept „un omagiu lui Urmuz în 100 de fabule la 100 de ani de la moarte", plasând-o, pe bună dreptate, sub un citat din Cioran: „trăim cu toții în eroare, exceptându-i pe umoriști. Doar ei au priceput, în joacă parcă, zădărnicia a tot ce e serios și chiar a tot ce e frivol".

Volumul, apărut la Editura „Eikon", beneficiază de pregnanta prefață a prof. Lucian Costache care conchide: „Aceasta este și marea calitate expresivă a textelor lui Romulus Sălăgean, cu buna înțelegere a spiritului urmuzian, înscriindu-se în cea mai bună tradiție românească a umorului serios, paradoxal, pe linia umorului popular, uneori absurd, și prin Anton Pann, apoi cult, prin Caragiale, Urmuz și Eugen Ionescu".

Iată cum nașterea unui mare scriitor poate pune localitatea natală pe harta țării și a lumii!

Lecția de haiku: „101 acuarele în bob de orez"

O perioadă fastă pentru Cristian Baciu, din București, care a publicat, în ultimii ani, șapte volume de poezie, proză scurtă, aforisme, publicistică și traducere – „Voroavă de mirean năuc", „Povești din nopțile fără țânțari", „Din când în gând", „In quest of Queries", „O radiografie postdecembristă", o versiune în engleză a „Crailor de Curte Veche" a lui Mateiu I. Caragiale – „Gallants of the old court" și, ultima, apărută la Ed. Coresi Publishing House, „101 acuarele în bob de orez", haiku-uri.

Pentru Cristian Baciu, un haiku ar fi, în esență, un demers minimalist, o miniatură picturală și, în același timp, o povestire de stare, o chemare de a-ți întinde aripile gândului într-o colivie de silabe. Haiku-ul este asemeni unei sculpturi într-un bob de orez, este asemeni unei acuarele. Iar volumul ce reunește cele 101 haikuuri nu poate fi decât „o ceașcă" de orez pictat în culori de suflet.

Trebuie spus că poetul Cristian Baciu respectă cu sfințenie regulile de fier ale haiku-ului, genul de poezie impus lumii de către haijinii japonezi, începând cu Basho. Un haiku are formă fixă, fiind alcătuit din 17 silabe împărțite pe trei „versuri" formate din 5, 7, 5 silabe, respectiv. Obligatoriu, un haiku trebuie să fie sugestie, necuvânt, să trimită la un anotimp, iar subiectul să reflecte natura în toată fragilitatea sa – flori, păsări, fenomene, stări etc.

Exemplificăm prin cinci haiku-uri care dau seamă de talentul și măiestria lui Cristian Baciu. Astfel, Primăvara: „firul de iarbă/întreabă cerul tăcut/de ce sunt singur". Vara: „ploaie de vară/cântec de mierlă în crâng/plânge statuia". Toamna: „frunze ruginii/pe sub cețuri de seară/drumul se pierde". Iarna: „odaia strâmtă/sub vulbură de viscol/opaițul arde". În fine, există și un al cincelea anotimp, numit „cu timp și fără timp", în care „vârful muntelui/împunge norul din cer/tunetul tace".

Avem de-a face, așadar, cu un poet rafinat, stăpân pe mijloacele sale, cu un creator de metafore cum prea rar sau deloc găsești în poezia postmodernistă de astăzi.

Ileana Popescu Bâldea

A PLOUAT TOT TIMPUL

Nu ştiu exact de când o cunosc. Nici de când o înţeleg. Eram colege de grădiniţă. Mi-o amintesc clar doar din momentul în care s-a urcat cu ghetele murdare în paturile din dormitorul fetelor. Sărea în fiecare, privind către tavan şi râzând fericită. A plătit distracţia cu o după-amiază pe coji de nucă şi câteva linii la fundul acoperit cu pantalonii rupţi. Nu am întrebat-o pentru ce a făcut-o. Am fost sigură că nu-mi va spune şi nu eram dispusă să accept refuzul. I-am privit doar ochii cu irisul verde, şi parcă mă simţeam un burghiu. După o vreme a întors capul către peretele alb, pătat din loc în loc. Am urmărit-o cât mi-a permis educatoarea. Nu plângea, nu tremura. Părea inertă. Şi numai când a sunat clopoţelul, pentru ora de desen, s-a întors într-o parte. Şi i-am zărit faţa lungă, cu trăsături fine, brăzdată de lacrimi, şi ochii împăienjeniţi. Doar o clipă i-am surprins tristeţea, apoi am plecat – chemată de glasul metalic al educatoarei. Am desenat atunci un copac înalt, fără ramuri şi frunze. Se vedeau rădăcinile care-l trăgeau parcă în adânc. În seara aceea tata a venit să mă ia devreme. Am căutat-o cu privirea. Nu era în curte. Am plecat, fixând vârful pantofilor noi, de primăvară, pantofi de lac negri, cu şiret subţire. Tata m-a întrebat de ce sunt aşa de tăcută. Am ridicat din umeri, înclinând capul spre stânga, fără să-i răspund. Ne-am oprit la cofetărie, am luat trei savarine şi un suc pe care l-am băut acolo. Acasă, m-am dus direct în camera mea, refuzând să mănânc. Au venit pe rând să mă interogheze. Mama, speriată, s-a interesat dacă am vreo durere, iar tata, aplecat pe felul meu de a fi, m-a întrebat dacă m-a certat cineva sau m-a impresionat ceva anume. Am negat, rugându-l să mă lase singură. Aveam 6 ani, dar mă simţeam mare. Poate pentru că participam la discuţii cu adulţii, în general. Îmi plăcea să-i ascult, să-i urmăresc şi să desluşesc în felul meu înţelesul vorbelor lor. Iar mama şi tata, întotdeauna când luau câte-o decizie importantă, mă consultau, îmi cereau acordul, chiar dacă erau momente în care simţeam că o fac formal. Era modalitatea lor însă de a-şi consolida convingerea că doar astfel aveam să devin un om responsabil – gândesc acum. Uneori nu pricepeam, deşi îmi explicau, şi dădeam doar din cap în sens afirmativ, iar ei luau gestul meu ca pe o binecuvântare. Aşa am crescut – un copil implicat în hotărârile pe care le-am înţeles, des, aproximativ. În seara aceea m-am gândit mult la Ella şi am adormit având în faţa ochilor chipul ei luminos şi trist deopotrivă. A doua zi, la grădiniţă, Ella nu era. Am întrebat educatoarea dacă ştie ceva. Mi-a explicat pe un ton iritat:

- Doamna directoare nu permite astfel de abateri. În cursul serii, a comunicat părinţilor că trebuie să o retragă!

I-am fixat ochii gri, o clipă, apoi m-am dus la directoare căreia i-am relatat ceea ce se întâmplase, punând accent pe starea ei de euforie – când sărea în paturile noastre.

- Ella era fericită!, am spus cu lacrimi în ochi. Nu ştiu de ce! Aşa a simţit ea! Iertaţi-o, vă rog! Aţi încercat să aflaţi ce s-a întâmplat?

- Cum îţi permiţi tu asta? Eşti un ţânc! Aşa te cresc părinţii? Să judeci deciziile adulţilor? Este o mare greşeală, să ştii! Astăzi vei fi pedepsită... pe coji de nucă, în colţul răzvrătiţilor! Şi voi înştiinţa părinţii despre atitudinea ta care lasă de dorit. Nu este cu putinţă să te educe astfel! Rebuturi umane, Doamne!

Am fixat-o cu privirea, lipind-o de peretele uşor scorojit – tot aşa cum ne arăta ea uneori că trebuie să imobilizăm un fluture cu un bold. M-am simţit bine în postura aceea. Apoi i-am întors spatele, îndreptându-mă către uşă. Cu degetele încleştate pe clanţa rece, am spus revoltată că nu voi mai veni la grădiniţa ei. A zâmbit sardonic, nebănuind că ceea ce zisesem avea să se petreacă. M-am îmbrăcat într-o clipă şi, fără să-mi pun pantofii, am ieşit încălţată cu botoşeii. Totul s-a întâmplat foarte repede. Am coborât treptele din piatră. Ajunsă în stradă, am fugit cât am putut. Acasă era doar bunicul. I-am explicat ceea ce se întâmplase.

- Ai procedat corect, Burilă! Cum să se comporte în felul acesta? Nu-ţi face griji! Vei merge la altă grădiniţă.

Bunicul era bătrân, nu se putea ridica din pat, dar aşa, cu dificultate, mi-a făcut loc alături de el, mângâindu-mi fruntea.

- Să nu permiţi nimănui să te jignească! a continuat. Dar să ripostezi civilizat, ridicând doar puţin tonul. Şi bărbia, bărbia să o ridici în astfel de situaţii! Capul, de fapt, trebuie să-l înalţi ca şi cum ai privi peste gard. Ţine de prestanţă, piticule! Vino să te pupe bunicul!

M-am ghemuit lângă el. Probabil am adormit în timp ce-mi povestea ceva din tinereţea lui. Când m-am trezit, era deja miezul zilei. I-am dat bunicului un *sandwich* lăsat de mama pe noptiera lui şi am plecat la joacă. Pe deal, am întâlnit-o pe Ella. M-a scrutat.

- Nu trebuia să fii la grădiniţă? a întrebat cu uimire.

- Nu mai merg acolo! S-a comportat anormal cu tine. A încercat şi cu mine. Nu se poate!...

Ochii ei mari au devenit şi mai mari. S-a rotit în jurul meu, ca un avion, apoi m-a luat după umeri. Îi priveam faţa fericită. Semăna cu cea pe care o avea când sărea în paturile noastre.

- De ce ai făcut ieri aşa? m-am interesat cu cel mai blând ton din lume.

- Lizica, ieduţa mea, s-a făcut bine! A salvat-o medicul veterinar. Eram în extaz! Am exagerat, poate. Am venit la grădiniţă fugind ca o zăpăcită. Îmi simţeam maieul ud de transpiraţie. Eu, eu aşa sunt. Ţopăi pentru orice mă bucură. Mama mă certă mereu, zicând că sunt o exaltată. Tata mă iartă imediat şi mă încurajează, spunându-mi ceva legat de timpul care va trece şi va creşte cuminţenia în mine. Iartă-mă, te rog, dacă te-ai certat cu ele, ţinându-mi partea! Nu te superi, da?

Ochii ei catifelaţi au devenit turcoaz. În ziua aceea am ştiut, de la altitudinea mea de pici, că va fi cea mai bună prietenă.

*

Anii au trecut peste amândouă. Astăzi a făcut o investigaţie laborioasă. Avea nevoie de anestezie generală. Se temea, afirmând că de fiecare dată când i se făcuse aşa ceva, rămăsese fie cu tahicardie, fie cu insomnie, fie cu halucinaţii vizuale tranzitorii. Dar eu ştiam că, de fapt, se speria de pierderea pasageră a memoriei care ar fi putut surveni. Am rugat medicii să particip la intervenţie. Chiar şi anesteziată, aveam convingerea că mă va simţi. Stăteam într-un colţ, echipată corespunzător, fixându-i chipul adormit. Era luminoasă, părea că zâmbeşte unui vis. Îmbrăcată în cămaşa aceea albă, cu oxigenul la nas, cu electrozii pe torace şi perfuzia aplicată pe braţul stâng, semăna cu un înger totuşi în suferinţă. Înainte de a adormi, întrebase doctorul dacă se va trezi din anestezie. Apoi zâmbise aşa, spre stânga, ca întotdeauna, şi îşi ceruse scuze pentru stupiditate.

- Mi-e teamă, domnule doctor, să ştiţi! Simt că îmi creşte pulsul...

Aşa s-a rupt contactul cu realul. În secţia aceea cu paturi albe, cearceafuri şi draperii albe, cu doctori albi şi gânduri decolorate, un om, în subconştient, aştepta verdictul. Cu o zi înainte îşi pregătise sala în care urma să aibă loc vernisajul expoziţiei sale de pictură. Era prima de această anvergură. În forul ei secret credea că rezultatul va fi bun. Totuşi, înainte de a părăsi încăperea în care îşi aranjase cu meticulozitate lucrările, îşi luase rămas bun de la ea, ca de la o umbră, convinsă fiind de faptul că va ajunge într-o zi, oricum, prin culoare şi sugestie, în inima şi mintea iubitorilor de frumos. Fotografiase platanii din curtea Institutului, încremenise depărtarea şi-şi făcuse chiar un selfie când deschisese portiera maşinii. Acum...

- Este bine prietena dumneavoastră, doamnă doctor! Mă bucur! Aţi urmărit pe monitor, probabil.

Nu mă uitasem, de teamă că voi descoperi ceva care mi-ar fi strâmbat existenţa; de teamă că implacabilul ar fi putut coborî, prin gestul meu, şi asupra ei. Îi urmărisem doar respiraţia, grimasele, zâmbetul, tristeţea şi lumina totuşi. Urma trezirea – cea de care Ellei îi era teamă. Am auzit clar ţipătul medicilor, ţiuitul exagerat al monitorului, agitaţia, am văzut succesiunea manevrelor care păreau a nu se mai termina, pauza prea lungă şi, într-un final:

- Gata! Este bine acum! Ridicaţi-o încet!

Faţa îmi era brăzdată de lacrimi, semăna cu a ei când se afla pe cojile de nucă. De fapt, nici nu ştiu dacă era faţa mea sau a Ellei. O simţeam fierbinte, rece, umedă, cu fasciculaţii musculare care o deformau, probabil. În toată panica şi exaltarea aceea, am auzit glasul ei mic, spunând simplu, amuzant, ca o ironie a sorţii:

- Hm! A plouat tot timpul!

Sprijinită de asistenţi, de-o parte şi de alta, cu tălpile care nu o ascultau, aşa, în picioare, între ei, a adormit din nou. Au ţipat la ea să se trezească, au zguduit-o pentru o clipă, apoi au diminuat susţinerea pentru a-i verifica vigilenţa, dar genunchii ei s-au îndoit şi, când se aflau aproape de podeaua bleu, susţinerea din partea personalului a devenit din nou promptă. Au aşezat-o cu grijă pe patul pe care nu mai putea sări. A închis ochii, din nou, au forţat-o să-i ţină deschişi. Ea se plângea de ameţeli, dureri, şi-şi cerea necontenit scuze pentru asta. Stăteam la marginea patului, cu palmele pe tăblia rece, şi, pentru o secundă, nu ştiu dacă am fost eu sau ea – ieşită din trup. Apoi a deschis larg pleoapele, i-am zărit pupila midriatică şi irisul verde cu lumina care venea din adânc pentru a se lipi de pielea feţei – şi ea decolorată.

- Iartă-mă, Iulia! Da, da! Chiar a plouat tot timpul...

*

Nu ştiu exact de când o cunosc. Nici de când o înţeleg. Eram colege de grădiniţă. Mi-o amintesc clar...

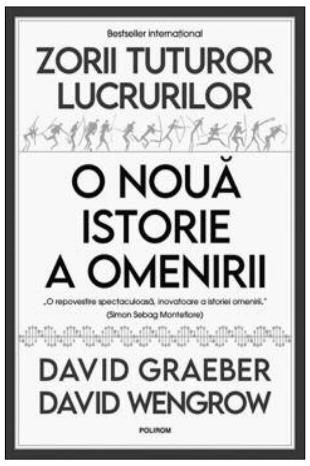
Aveam 6 ani, dar mă simţeam mare. Poate pentru că participam la discuţii cu adulţii, în general. Îmi plăcea să-i ascult, să-i urmăresc şi să desluşesc în felul meu înţelesul vorbelor lor.

Lucian Sârbu

Întrebările preistoriei

În viziunea lui Hobbes, în starea naturală viețile oamenilor erau brutale și scurte. De aceea, societatea și statul, implicit starea de inegalitate, apar ca o necesitate a oamenilor de a supraviețui unei stări naturale care le făcea viața un calvar.

În numărul din februarie 2022 al revistei *Argeș* prezentam publicului subiectul cărții *Datoria. Primii 5000 de ani* a antropologului american David Graeber și spuneam că ideea centrală a acestei cărți era aceea că nașterea banilor ca instrumente de schimb nu s-a datorat generării spontane de piețe și de schimburi între oamenii primitivi, ci consolidării puterilor politice centralizate. Această idee răstoarnă, practic, toate fundamentele gândirii economice moderne și dădeam în recenzia mea exemple de posibile întrebări care s-ar cere reformulate și regândite în lumina acestei descoperiri.

David Graeber a murit în toamna lui 2020 la foarte scurt timp după ce a terminat prima variantă a unei cărți la fel de impresionantă, *The Dawn of Everything*, scrisă în colaborare cu un arheolog, David Wengrow. Din fericire lucrarea a putut fi finisată până la cele mai mici detalii de colegul său, a fost tipărită, devenind imediat bestseller, și a apărut de curând și în varianta românească sub titlul *Zorii tuturor lucrurilor. O nouă istorie a omenirii* (ed. Polirom, Iași, 2022, traducere de Miruna Munteanu). Putem să ne bucurăm astfel de o nouă apariție pe care nu mă feresc să o numesc *epocală* deoarece, la fel ca *Datoria*, *Zorii...* își propune să răstoarne tot ceea ce știm, sau ce bănuim, sau ce luăm de-a gata despre originea societății, a statului și a inegalității. Și reușește să o facă.

În filosofia politică modernă există două mari narațiuni, două *meta-narațiuni* care au definit câmpul politicii în ultimii aproximativ 250 de ani: narațiunea lui Rousseau și cea a lui Hobbes. Cele două stau la bazele a ceea ce numim „stânga” și „dreapta”. Cei doi au propus viziuni diferite asupra ipoteticei „stări naturale” din care ar fi luat naștere societățile umane și statele centralizate. Pentru Rousseau starea naturală se caracteriza printr-o libertate deplină a fiecărui om și printr-o stare de egalitate a tuturor. Egalitate care se pierde în momentul în care apare proprietatea privată, care caracterizează societatea și statul modern. Revenirea la starea de egalitate naturală, așadar, ar însemna suprimarea ideii de proprietate privată. Recunoaștem aici dezideratul principal al tuturor opțiunilor politice de stânga, de la cele radicale (comunismul) care militează pentru desființarea *oricărei* proprietăți private până la cele moderate (socialismul, sau social-democrația) care militează pentru desființarea proprietății private în sfera marilor interese publice.

Pentru Hobbes, în schimb, starea naturală era caracterizată de celebra sintagmă „homo homini lupus”, sau „războiul tuturor împotriva tuturor”. În viziunea lui Hobbes, în starea naturală viețile oamenilor erau brutale și scurte. De aceea, societatea și statul, implicit starea de inegalitate, apar ca o necesitate a oamenilor de a supraviețui unei stări naturale care le făcea viața un calvar. Inegalitatea este o fatalitate fără de care nu putem trăi – aceasta fiind și ideea de bază a politicilor conservatoare, adică a ceea ce numim în general „politici de dreapta”.

În opinia autorilor *Zorilor...*, problema acestor două meta-narațiuni este că ele au fost concepute într-o perioadă în care știința antropologiei era inexistentă, cercetările arheologice nu se inventaseră încă și Occidentul abia descoperea că există civilizații și culturi complet diferite de ceea ce îi era cunoscut până atunci. Problema acestor două meta-narațiuni, așadar, e că ele sunt lipsite de orice bază faptică și că sunt simple povești. De aceea, Graeber și Wengrow dedică o mare parte a cărții analizării și prezentării celor mai recente descoperiri privitoare la culturile și civilizațiile vechi, din epoca pe care o numim pre-istorică, adică fix epoca în care ar trebui să „descoperim” dovezi pentru una sau alta din cele două meta-narațiuni.

Or, într-o înșiruire de capitole care plimbă în mod fascinant cititorul de la indienii irochezi la cultura Cucuteni-Tripolie, sau de la cultura japoneză Jomon până la Gobleki Tepe, cei doi autori arată că nimic din marile meta-narațiuni care pun bazele filosofiei politice contemporane nu are vreo legătură cu realitatea. Toate dovezile acumulate până acum ca urmare a cercetărilor antropologice și arheologice ne arată că înaintea societăților organizate în state cu o birocrație bine ierarhizată nu au existat nici o paradisiacă stare naturală de egalitate absolută, nici o stare naturală în care oamenii se omorau cu brutalitate. Dimpotrivă, cei doi cercetători aduc numeroase dovezi că oamenii preistorici au jonglat permanent cu diverse organizări egalitare *sau* ierarhizatoare, de cele mai multe ori în funcție de nevoile de moment, că au alternat perioadele de pace liniștită cu altele de confruntări violente, și că trecerea de la ipotetică stare de organizare pre-statală egalitară la organizarea statală birocratică și ierarhizatoare este imposibil de gândit ca o trecere liniară, ca o trecere dialectică, așa cum ne-am obișnuit să o credem în urma poveștilor din secolele XVII-XVIII (și nu în ultimul rând în urma poveștilor spuse de filosofia germană în sec. XIX, mai ales de Hegel și apoi de Marx). Practic, *Zorii tuturor lucrurilor* este o carte care face țăndări toate bazele gândirii politice moderne, așa cum *Datoria* a făcut țăndări toate bazele gândirii economice...

O atenție deosebită este acordată pe tot parcursul cărții apariției (descoperirii) agriculturii și dezvoltării orașelor. Gândirea convențională ne spune că apariția orașelor a fost direct cauzată de trecerea oamenilor de la stadiul de vânători-culegători la agricultură, prin agricultură comunitățile timpurii putând crea surplusul de hrană necesar hrănirii unor mari comunități compacte. Autorii demonstrează convingător că lucrurile nu s-au putut petrece astfel, că de fapt diversele descoperiri din domeniul cultivării plantelor nu s-au petrecut brusc, ci pe parcursul a mii de ani (deci e imposibil de vorbit de o „revoluție agricolă”) și că înainte de agricultură au existat deja în multe locuri de pe Pământ mari aglomerații omenești care se puteau califica după toate regulile ca fiind „orașe” (multe pagini fiind dedicate întinselor așezări din cultura Cucuteni-Tripolie), atâta doar că toate dovezile existente arată că nu erau organizate deloc în jurul unui idei de ierarhie socială, așa cum sunt orașele de azi.

E un lucru cert că *Zorii tuturor lucrurilor* demolează o bună parte a convingerilor pe care câteva sute de ani de filosofie politică ni le-au băgat în cap, dar totuși cartea suferă de un mare minus. Autorii nu reușesc să răspundă convingător la întrebarea fundamentală a filosofiei politice, pe care o putem calchia după ceea ce Heidegger denumea „întrebarea fundamentală a filosofiei”: până la urmă *de ce există mai degrabă ierarhii politico-sociale și inegalitate decât egalitarism și egalitate*? Graeber și Wengrow recunosc sincer că ei nu au un răspuns ferm la această întrebare, deși de acum e clar că marii piloni meta-narativi pe care se sprijină toată filosofia politică occidentală sunt simple aiureli, „povești de adormit copiii”. Undeva, totuși, trebuie să căutăm rostul ierarhiilor sociale. Ce putem spune cu certitudine este că respingerea științifică a meta-narațiunilor de sorginte iluministă și hobbesiană ne obligă să conchidem că nici proprietatea privată nu reprezintă ceva antisocial în sine și nici oamenii nu sunt condamnați să se supună orbește unei birocrații de stat pentru a se bucura de o viață tihnită și armonioasă.

H. G. Wells și teoriile conspirației

(urmare din p. 21)

sistemul digestiv nu poate digera decât sânge. Invadatorii doresc să distrugă civilizația și să-i transforme pe oameni în surse de hrană (revine ideea din “Mașina timpului”), dar sunt învinși de bacteriile cu care noi coexistăm de sute de mii de ani.

Wells și Societatea Fabiană

În 1901, Wells publică un amplu eseu privind viitorul omenirii. Intitulat, pe scurt, “Anticipații”, lucrarea făcea câteva predicții remarcabile, printre care dispersia populației de la oraș la periferie, cu ajutorul mijloacelor de transport moderne (trenul și automobilul), izbucnirea revoluției sexuale și înființarea Uniunii Europene. Scriitorul pleda pentru înființarea unor programe de educație în masă, sub autoritatea statală, și pentru implementarea unui sistem politic meritocratic, pe care îl vedea posibil doar printr-o criză care să oblige clasele superioare să cedeze puterea specialiștilor. Aceste concepții au atras atenția Societății Fabiane, o organizație socialistă britanică, înființată în 1884, la Londra, de elitele victoriene de stânga - poeți, scriitori, economiști - grupate în jurul soților Sidney și Beatrice Webb, baroni de Passfield. Societatea Fabiană milita pentru reforme graduale în favoarea clasei muncitoare, obținute prin mijloace democratice, sprijinind politicieni și gânditori cu vederi progresiste. Chiar numele organizației fusese ales după cel al generalului roman Quintus Flavius Maximus Verrucosus, supranumit Cunctator, adică “Întârziatorul”, cel care l-a învins pe Hannibal, prin tehnici de gherilă. Astăzi, am caracteriza Societatea Fabiană ca think-tank și grup de lobby. Ea își propunea să schimbe opinia publică și clasa politică, pledând pentru un stat social capitalist, caracterizat prin asigurări de sănătate (după model bismarkian), salariu minim național și drept de vot pentru femei. Judecând după influența exercitată asupra Partidului Laburist și Universității “London School of Economics”, putem spune că a reușit în mare măsură, ideile ei fiind adoptate de politicieni cu nume sonore precum Clement Attlee, Tony Blair sau Gordon Brown.

După contacte și discuții preliminare, scriitorul a fost acceptat în organizație, participând la conferințe și întâlniri mondene. Mediul îl stimula intelectual. Răzvrătit împotriva dogmelor religioase și rigidei morale victoriene, conștient că numai educația poate ridica un copil sărac din statutul subaltern al sistemului de caste, încrezător în știință dar atent la caracterul savanților, Herbert George Wells era un om de stânga, un utopist și un liber-cugetător. Din acest amestec de idei s-au născut mai apoi romanele **“Oameni ca zeii”** (1923), **“Chipul lucrurilor viitoare”** (1933) și **“Când se va trezi Cel-care-doarme”** (1910). Descrind societăți ale viitorului în care puterea este exercitată de Consilii mondiale tehnocratice, religiile au fost unificate și controlul social se face prin intermediul tehnologiei, lucrările de maturitate wellsiene sunt schematice, fără acțiune și fără personaje memorabile, tinzând să cadă în uitare. De unde se vede că SF-ul de calitate nu este ideologie, nici de stânga, nici de dreapta, ci operă de artă literară, care emoționează și dă de gândit! Să mai spunem că romanele fabiane ale lui Wells i-au făcut pe mulți adepți ai teoriei conspirației să considere că scriitorul a fost un purtător de cuvânt “avant la lettre” al globaliștilor, al inginerilor sociali care se întâlnesc acum la Davos. În ce mă privește, nu cred că profesorul Klaus Schwab l-a avut ca sursă de inspirație pe H.G. Wells, așa cum nu cred că Wells însuși a fost influențat de Karl Marx.

Ştefan Vida Marinescu

Cronicar

O „ilustrată” romanescă

Cu o bogată anecdotică franco-engleză, relativ ostentată, pe sol francez (recte: pod), cu diavol şi blesteme, în regim cult şi turistic, întrupat din legende şi dialoguri spiritual-cosmopolite, biglotul roman „*Podul Diavolului*”, al scriitorului-stilist *Radu Paraschivescu* (Humanitas, 2022) e suma a 8 zile de vacanţă – cu documentar estet, în Périgord Noir, pe râul Lot, mai exact în Saint-Cirq-Lapopie, ne oferă o naraţie cu aer (tare) de *policier*, ocultat şi desluşit, deopotrivă, prin inserturi / adaosuri / alăturări / intermedii fecunde, epic. O Agatha Christie este, totuşi, un model, aici, cu reflexe rurale.

În centru: *podul Valentré* (din Cahors), vechi de vreo 700 de ani, la 20 km de Lapopie, simbol citadin, „buric” al excursioniştilor franco-englezi, acţiunea bazându-se, convenţional, desigur, pe: 6 „intervenţii” dintr-o lucrare-unicat, nereeditată, a venerabilei *Agathe Leboeuf Desvilliers* (despre Lot, blesteme, diavol, poduri, legende), pe liderul suprarealist Bréton, de la care se trage formula criptică – o cheie de descuiat: *„Ziua-ntreagă mă pătrunde, noaptea-ntreagă mă ascunde”* şi care a lăsat o casă (MAB) şi, tot aici, librăria *„Trandafirul imposibil*” (amintitor de Eco, de Poe). Alături de o cetate: un conac aristocratic, un restaurant, o peşteră, în jur fiind - ca locaţii de fond – două „şarmante” pensiuni, un han – Sombral, o Casă a Isaurei, un Salon de ceai („Paharele lui Bolat”). În apropiere: un Castel-fetiş, Pech Merle şi o peşteră.

Mister şi suspans, create în răspăr (mă rog, à rebours) cu policier-ul ordinar, alimentate cu referinţe culturale (litere, film, istorie, arhitectonică, note fotbalistice şi ciclistice, plastice, în regim baroc menit nu a destabiliza fiorul, ci a amâna, agreabil, trama).

Inserturile mai cuprind (ca intermezzo cu sens în „afacere”): o depoziţie-raport-confesiune a unui „făptaş/ucigaş”, o scrisoare a unei victime, text erotizant-pervers, către o Mathilde, un fel de monolog al unui „baron” (s-a dorit dialog) către mama sa, care l-a vitregit o viaţă (veritabil rechizitoriu plus o aventură evocatoare, à la Dumas).

Podurile şi diavolul, Confreria cu rol de asanare a moravurilor locale, crimele – ca pedeapsă pentru păcatele carnale, dialogurile unor bravi excursionişti (cuplul-martor *Anne Drobret* – franţuzoaică şi *Bertrand Eno* (englez), un baron – *Narbo de Rent*, un librar – *Laurent Doucet*, ghid – *Pauline Bourma* (zisă Bijou), adulterina *Angélique Cholley*, *Maxime Tournier*, comisarul de poliţie *Michel Durcis*, primarul *Lanuit*, un văr – istoric şi legatar, Bréguy), toate vor anima o proză de stil baroc, cultivată, estetă.

Aflăm că André Bréton a frecventat psihanaliza şi a făcut astrograme unor clienţi vestiţi.

Conclavul este expres profilat în limitele uni exces de info-cultură, de expresii ori citate franceze şi englezeşti, în zona încălcării pactului cu diavolul (ingredientul „diablotin” fiind un afluent-derivat). Scriitorul are voluptatea evocării istorizante, a podurilor, cu destinul şi constructorii / circumstanţele lor (medievistice, episcopale, în genere). „Antecedentele” sale, în materie: Portugalia, Italia. Ca surse (altele) inspiratorii în/de epic. În Hexagon lucrarea diavolească e la ea acasă, ca acele ziceri-paradox ori jocuri de cuvinte (dragi şi autorului): *spermanent* ori *somnilocviu*.

Alte ingrediente: un desen de album (cu poduri) – Bondrat e autorul, fratele ascuns al Paulinei, de teama interlopului, care a murit, Spinnet, o hârtie xeroxată, trimisă – ca avertisment!? – prin cutii poştale.

Dincolo de preţiozităţi, de divagaţii, de evocările documentaristice, rămâne firul epic (clişeu!) şi au loc crimele (autor: Redon Bondrat – care, odată cu mărturisirea faptelor, îşi face şi autobiografia). După eşecul uciderii primarului şi după cursa pe care i-a întins-o comisarul. Motivaţia: a alunga turiştii şi a curăţa, moral, localitatea.

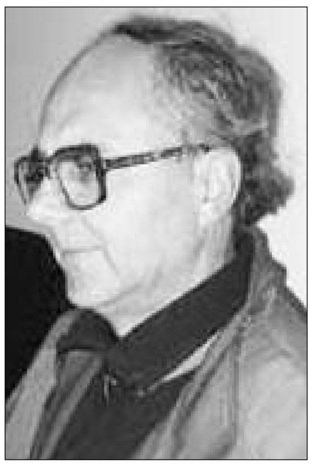
Aşadar, prin plastica formulă *„couilles en flammes*”, proza poate aspira la un destin, cel puţin, franco-britanic, căci romanul are datele unui succes comercial. Cert.

De prisos, totuşi: *Carnavalurile vieţii*, ancheta mult extinsă asupra „cazului”, victimele fiind, în ordine: *Doucet* („s-a uitat” la Angélique, a înşelat, păcate diabolice, capitale); apoi *Maxime Tournier* (şi-a făcut singur bucurii... carnale, alt păcat pedepsit, şi acesta, de Redon). Doar *Lanuit* (homosexualul) a scăpat (era cuplat cu Germain). Ar fi urmat şi adeptele Lesbos-ului, dar...

Demersul epic e civilizatoriu şi antrenant. Îl aşteptăm pe înzestratul *Radu Paraschivescu* şi cu alte texte de superioară ţinută, poate cu eseistică şi traduceri din (la) Bréton. *Pourquoi pas?*

Viorel Nica

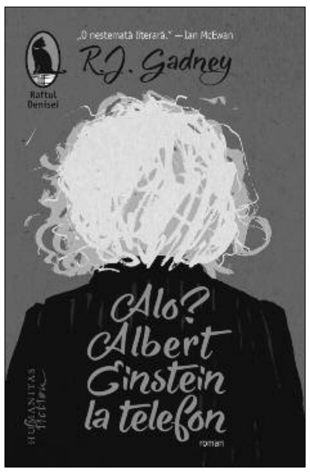
LA LIMITA DINTRE BIOGRAFIE ȘI FICȚIUNE

Chiar dacă nu este „o nestemată literară” (aşa cum o specifică prea generosul scriitor Ian McEwan) *Alo? Albert Einstein la telefon?*de R.J. Gadney (n.1941) este o carte demnă de luat în seamă (apărută, în original, în 2018, tradusă de Mihnea Safiţa, editată de Humanitas Fiction în 2019), rezultată dintr-un colaj abil, situată la limita dintre biografia scrupuloasă şi ficţiunea mirobolantă, impregnată de umor bine plasat, plină de replici scânteietoare, cele mai multe din ele culese din briliantele interviuri ale marelui fizician.

În fragedă copilărie, Albert impresiona prin capu-i mare, prin faptul că vorbea singur de multe ori. Unora li se părea „schwachkov-slab de minte”. La cinci ani primise în dar o busolă ce îl făcuse să intuiască prematur că „lumea e stăpânită de puteri nedezvăluite”. Cât de curând s-a dovedit că „setea lui de cunoaştere e de nepotolit”. Când venea „vremea săniilor”, se bucura enorm. La 12 ani obişnuia „să peroreze”, la el acasă, despre „cultură şi religie”. Aflat „în vârful clasei lui”, „a primit o caracterizare strălucită”. Ca evreu se pomenea câteodată ostracizat, ofensat, repudiat. Pe parcursul gimnaziului şi-a sporit interesul faţă de matematică-fizică. În toiul adolescenţei „suferă de o indispoziţie mentală gravă”, se înfăţişează în chip de „persoană aparte şi fermă”, se delivrează primelor experimente mentale, „se complace în reputaţia lui de elev subversiv”, se îndrăgosteşte de Marie, vede moartea cu ochii în timpul unei ascensiuni alpine. De-a lungul studenţiei „savurează fermentul intelectual şi artistic al Europei fin-de-siècle”, evită să se lase atras „în capcana meschinului şi provincialului”, o admiră pe Mileva- „o călătoare, la fel ca şi el”, „îşi face duşmani”. După terminarea studiilor devine profesor suplinitor, mai apoi expert tehnic, „resimte o teribilă vinovăţie” la moartea tatălui, nutreşte sentimentul că e „mărunt”, se pomeneşte tatăl unei fetiţe „pe care o iubeşte atât de mult”, se iniţiază în filozofia ştiinţei, se căsătoreşte oficial cu Mileva, le cântă la vioară celor dragi, „încearcă să accepte uzanţele societăţii burgheze, dar nu reuşeşte”, îşi răsfaţă fiul cu poveşti, năzuieşte să afle „cum a creat Dumnezeu această lume”, pătrunde în mediul academic elveţian, „răsuceşte pe toate feţele diversele oportunităţi care i se înfăţişează”, îşi „forţează auditorul să gândească odată cu el”, „este în elementul său”, face din „jonglatul cu principii” „punctul lui forte”, se ceartă cu Mileva din cauza Elsei care îl stimulează într-o mai mare măsură decât nevasta-i scorţoasă. În 1915 aderă la cercul protestanţilor pacifişti îngrijorat de cele petrecute pe bulversata scenă europeană, „îşi găseşte consolarea în munca lui ştiinţifică”, graţie căreia simte că fiinţează din plin, căreia i se dedică integral, ce-i devine raţiune de a fi.

În timpul Primului Război Mondial a rămas pacifist, îşi înteţeşte gâlceava cu Mileva din ce în ce mai neînţelegătoare, mai nedispusă să îi accepte divorţul, recunoaşte public „că se face vinovat de adulter”, o curtează pe Ilse, fiica Elsei. În perioada interbelică ajunge să fie perceput de presa internaţională ca „fenomen” inegalabil, e deziluzionat de politică, îşi pierde mama după ce-i urmăreşte neputincios „agonia morţii”, aderă la spionism. După ce-i ucis prietenul Rathenau de naţionaliştii înfocaţi, „îşi duce viaţa cu nervii întinşi la maximum”. Neluându-se în serios din cale afară, se străduieşte să-şi păstreze intact preţiosul simţ al umorului, se confruntă cu „opoziţia înverşunată a mediocrităţilor” ce tind să-i uzurpe statutul de invidiat. În anii maturităţii se încredinţează că „Dumnezeu nu joacă zaruri” (după cum considerau unii dintre colegii săi de breaslă), „le ţine partea realiştilor în materie de ştiinţă”, şi-a văzut răsucită mai departe „vârtelniţa călătoriilor” prin lumea largă, devenind „o pasăre migratoare pentru tot restul vieţii”, face tot ce îi stă în putinţă „să-şi menţină viaţa în ordine”, cât mai departe de primejdioasa stare de dezechilibru şi de dizarmonie. Nemaisimţindu-se în siguranţă în Germania xenofobă, devertebrată, agonică, migrează în SUA în 1933. Deşi e „un democrat convins”, riscă să fie confundat cu „un simpatizant al comunismului sovietic”. Obişnuit cu climatul american, „îşi adoră mediul paşnic”. La moartea Elsei în 1936 „se simte înţepenit de durere„. Ulterior „urmează o rutină strictă”, caută să dezlege „enigma creaţiei”, e chinuit de implicarea în realizarea bombei atomice. Îmbătrânind, se simte „apropiat de cei oprimaţi”, râvneşte să fie „un om profund religios”, îl amuză faptul că-i privit ca „prostul satului” de unii, detestă orice soi de violenţă, socoteşte că „totul ţine de relativitate”, suferă de pericardită, e vizitat deseori de surorile Beaùfort – „nişte muziciene minunate”, graţie cărora capătă „curajul de a face faţă vieţii cu bucurie”, scapă viu şi nevătămat dintr-un primejdios accident de navigaţie, se vede „înconjurat de norii mitului”, nu-şi epuizează „bunătatea şi o extraordinară originalitate”, probează „o mare bunăvoinţă faţă de omenire”, o uriaşă „lipsă de nocivitate”. În ultimii ani de viaţă vădeşte „o puritate minunată”, dobândeşte înţelepciunea Ecleziatului, „este aproape de Dumnezeu”, „e din ce în ce mai fragil”, e convins că elementul misterios e „sursa întregii arte autentice şi a ştiinţei”, îşi pune de gând să moară „cu eleganţă”, acceptându-şi destinul cu demnitate, temperanţă, seninătate.

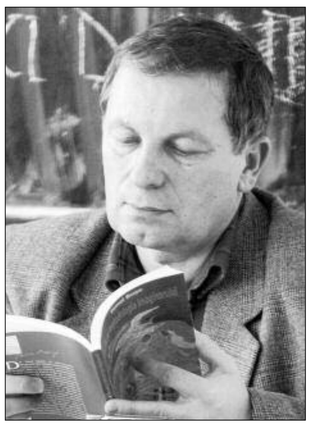

Realizat într-un stil colocvial debordant, abil pluriperspectivat, creând rezistente punţi de legătură între elementele biografice şi cele ficţionale, angajându-se într-un soi de explorare vertiginoasă a unei personalităţi fascinante, romanul *Albert Einstein speaking* este un text epic de o calitate apreciabilă, înzestrat cu toate ingredientele estetice specifice unei scrieri remarcabile.

cronici

Mihai Barbu

Potrivit poetului ceh Jan Skacel...

Poeții nu inventează poemele/ Poemul e undeva, acolo, înăuntru. Misiunea noastră e să le căutăm și să le aducem la lumină...

Farmecul locului i-a atras pe artiștii și scriitorii vremii. Cel mai faimos a fost Franz Kafka, un june avocat care și-a închiriat casa cu nr. 22, pe *Zlata ulicka*, în ideea că acolo ar fi locul ideal pentru a putea scrie. Era anul 1917. De ce oare locul se numea *Ulița de aur*? Pentru că acolo locuiau alchimiștii, chimiștii și savanții care aveau un singur gând și-o singură dorință: să descopere piatra filosofală.

reportaj

Moartea la cehi. Ieri și azi...

În noiembrie 1378, Castelul din Praga și tot orașul căzuseră într-o liniște profundă și erau cuprinse de o sfâșietoare tristețe. Regele Carol al IV-lea se odihnea pe patul lui de moarte. Dintr-o dată, ca la o comandă, clopotele din oraș au spart brusc liniștea străvechiului burg. Era chiar momentul în care regele își dădea ultima suflare. Clopotarul Catedralei a rămas cu gura căscată. Cheile clopotniței erau la el în buzunar și, cu toate acestea, limbile clopotului s-au dezlănțuit și băteau ca nebunele. După clopotele Catedralei s-au luat și celelalte clopotnițe ale bisericilor din împrejurimi. Nici o mână omenească nu le trăgea și totuși... Așa a trecut Dincolo, regele care a lăsat în urma sa foarte multe lucruri frumoase și folositoare. (Cum ar fi și această poveste...)

E greu să afli istoria eroilor praghezi dacă nu le știi limba. Toate inscripțiile pe monumentele lor sunt în limba cehă și nu au alături și varianta engleză. Am încercat să-mi amintesc de frumoasa limbă rusă pe care n-am prea învățat-o temeinic și am fost bucuros când descifram, prin similitudine cu o altă limbă slavă, câte ceva. La un moment dat am dat de cuvântul **smrt** și mi-am adus aminte ce spunea un scriitor poliglot care a ajuns la concluzia că, în nici o limbă din lume, nu există un cuvânt mai urât pentru a denumi moartea. Această succesiune de patru consoane care ți se rostogolesc în gură ca niște pietre de moară e definiția exactă a sfârșitului. La alții e altfel: Exit!

Focul. Varianta avară și varianta eroică

Praha e, fără îndoială, un oraș turistic de mare anvengură. (Poate din această cauză și taxa de oraș pe care ți-o percep, la recepția hotelului, e de 12 euro. La noi, în general, e doar una simbolică...) Dar pentru aceasta, trebuie să și livrezi turiștilor povești pe măsură. Pe strada Karlova locuia, odată, un cămătar care împrumuta bani celor care aveau neapărată nevoie de ei. Dar pretențiile cămătarului erau atât de mari încât atunci când nevoiașul trebuia să-i înapoieze banii și nu putea, își pierdea casa. Cămătarul strânsese o avere atât de mare încât trăia, mereu, cu frica de a nu fi jefuit. Nu se întâlnea cu nimeni, nu ieșea din casă, nu răspundea la salutul vecinilor și evita, mereu, să dea nas în nas cu ei. Când îi zărea, de departe, trecea, imediat, pe trotuarul celălalt. Noaptea, doar geamul său era luminat ca de sărbători pentru că atunci, în puterea întunericului, zgârcitul își scotea de la ciorapi banii săi de aur și începea a-i număra. Dar într-o noapte, ca-ntr-o minune, strada Karlova a ajuns și ea să fie la fel de luminată precum fereastra cămătarului. Focul a pornit de la casa vecină cu cea a bogatului. Toți vecinii au ieșit să ajute la stingerea vâlvătăii. Unii aduceau apă, alții ajutau la salvarea bunurilor casei iar cei mai inimoși se încumetau să scoată oamenii din foc. Cămătarul a ieșit și el să vadă, din curiozitate, dacă focul nu a ajuns, cumva, și la acoperișul lui. Oamenii l-au chemat să dea și el o mână de ajutor, dar nu i-a băgat în seamă. Avea, pe umăr, un sac mare, umplut cu aur, și se îndrepta, vijelios, spre Vâltava, apa care le traversa orașul. A fost ultima oară când a mai fost văzut. Dar, nu mult după aceea, stafia lui a început să bântuie strada Karlova. Străbătea strada șchiopătând, cu un sac mare în spate și cerșea tuturor un mic ajutor. Se zice că cel care îl va ajuta să ducă acel sac plin cu monede de aur din strada Karlova până în piața publică din Vechiul oraș, acela va elibera sufletul bietului cămătar. Dar, atunci când vreun trecător voia să se apropie de moșul respectiv, acesta se transforma, cât ai clipi, într-un schelet jalnic cuprins de flăcări iar ochii deveneau de jar. Așa că, oricât de curajos ar fi fost, ipoteticul binefăcător își lua tălpășița cât ai zice pește. Ce diferență, Doamne, e între flăcările de ieri și cele din mai 1968, între avarul de altădată și generozitatea tânărului praghez care s-a lăsat cuprins de flăcări pentru a atrage atenția lumii că, dintre toate bogățiile lumii, libertatea e lucrul cel mai de preț. Atunci, studentul Jan Palach și-a dat foc în semn de protest față de invazia trupelor frățești ale Tratatului de la Varșovia (toate, înafara României), conduse de Uniunea Sovietică, care au înăbușit Primăvara de la Praga. Locul unde a fost îngropat a devenit, repede, un loc de pelerinaj. Puterea, nou instalată de sovietici, a hotărât să-i incinereze trupul iar cenușa i-au trimis-o bietei sale mame. După 1989, cenușa a fost înhumată în locul unde, odată, i-a fost îngropat trupul. Chipul acestui tânăr turnat în bronz e pe una din clădirile Pragăi din Piața Wenceslas. Un motiv al acestei autoincendieri a fost, potrivit unor colegi, demoralizarea și lipsa de reacție a compatrioților săi în fața puterii absolute. Un poet o spune mai bine ca oricine (aici e vorba de Romulus Vulpescu): ***Am învățat să mor, în fine/ În jurul meu e-atâta vid.../ Și-n fiecare individ/ Pe care-n gând l-am pus la zid/ N-am tras decât un glonț: în mine!***

Falsul bucătar de la Conventul Emaus

Ansamblul format din Biserica și mănăstirea Slavilor de pe strada Vyșegrad e legat de numele unei faimoase așezări din geografia biblică. Asta pentru că un tablou din altar îi reprezintă pe Iisus și pe cei doi călători aflați în drum spre Emaus. Se povestește că acei călugări din Conventul Emaus erau atât de pioși că diavolul voia, neapărat, să pună mâna pe ei și pe sufletele lor. Norocul i-a surâs în momentul când bucătarul mănăstirii își dădu duhul pe neașteptate. Dracul luă, atunci, înfățișarea unui bucătar sadea și se puse pe gătit cele mai ale dracului mâncăruri de pe fața pământului. În locul meselor frugale cu care erau obișnuiți bieții călugări, dracul le-a pus pe masă bucate alese din vremurile de odinioară: piept de vițel umplut cu migdale, fistic și buruieni tocate (mentă, pătrunjel, țelină), ied de cel mult opt săptămâni, pregătit ca pe-un vânat de soi, carne de căprioară marinată vreme de două zile în vin roșu, sec, foi de dafin, coriandru măcinat și o așchie de scorțișoară, bibilici cu sos de nucă, sfărâmată fin, și o linguriță de curcumă, șnițel de vițel după rețeta lui Avraam, miel perpelit pe jar, friptură de gâscă umplută cu câteva cubulețe de mere, frunze de țelină tăiate mărunt și nuci tocate, prepelițe, câte 8-10 într-o porție. La desert le servea rodii, roșcove, sâmburi de pin, smochine, fistic, migdale, struguri și vin la discreție. În fața atâtor bunătăți biblice, călugării au uitat, pur și simplu, să se mai roage. S-au dedicat desfătărilor culinare, nu se mai dădeau duși din fața meselor cu atâtea bunătăți și zăboveau peste măsură la băut, la mâncat și filosofat. Au devenit grași și puturoși. Dracul își freca mâinile de bucurie. Ai lui erau, de la cel mai mic până la cel mai mare. Toți erau acum asemenea lui. (*La un frumos, odată,/ Urâtul se uita urât./ Satana - diavol!- cum constată,/ Purcede-a-l ispiti numaidecât:/ Frumos ca el vrei să te fac/ Sau vrei să-l fac pe el cu rât/ ca tine - și cu gheb?/ Răspunsul l-a-nlemnit chiar și pe drac:/ Mă mai și-ntrebi?* Un *Test* tot de Romulus Vulpescu)

Într-o seară, Abatele, care era superiorul mănăstirii, a trecut pe lângă bucătărie și a auzit acolo o voce străină. Cum era curios din fire, s-a pus să tragă cu urechea să vadă cu cine vorbea bucătarul lor. Dracul tocmai îi povestea unui drac mai mic în grad, tocmai sosit din Talpa Iadului, într-o vizită amicală, despre felul cum i-a atras de partea lui pe călugării mănăstirii și cum le-a furat sufletul, bucată cu bucată. Când a auzit una ca asta, Abatele n-a mai stat pe gânduri și a intrat vijelios în bucătărie. Bucatele care tocmai se perpeleau în tigaie s-au transformat, cât ai clipi, într-un cocoș care o zbughi, cu un singur fâlfâit de aripi, pe fereastră. Totul ieșise la iveală, cu asupra de măsură. De atunci încoace, călugării acelei mănăstiri au fost de două ori mai pioși și s-au jurat să nu le mai slăbească, vreodată, vigilența în fața celui necurat. Am intrat și noi, Cristi, Emil și cu mine, în localuri unde, obosiți de-atâta mers pe jos, poposeam la o cafea și-o bere. Mai comandam și câte ceva de-ale gurii, cu gândul la călugării din prima parte a poveștii. Eu comandam, de obicei, supe și ciorbe, amicii mei își luau câte un felul doi, alegând, la nimereală, din generoasa listă de bucate, ceva scris în cehește. Eu nu m-am păcălit niciodată, ei au gafat în mod repetat, lăsându-și farfuriile aproape neatinse... .

Castelul de pe Ulița de Aur. Cel imaginar și cel faimos...

Ulița de aur este un fel de emblemă aurită a Pragăi. Pe vremea împăratului Rudolf al II-lea, acolo trăiau cei mai mari arcași ai castelului cu familiile lor. Casele lor au fost vândute, pe nimic, în secolului al XIX-lea, când Josif al II-lea a hotărât să desființeze acest grup de elită a castelului. Casele au fost cumpărate de personaje pitorești, clarvăzători și ghicitoare ceea ce a conferit străduței o aparență plină de mister. Farmecul locului i-a atras pe artiștii și scriitorii vremii. Cel mai faimos a fost Franz Kafka, un june avocat care și-a închiriat casa cu nr. 22, pe *Zlata ulicka*, în ideea că acolo ar fi locul ideal pentru a putea scrie. Era anul 1917. De ce oare locul se numea *Ulița de aur*? Pentru că acolo locuiau alchimiștii, chimiștii și savanții care aveau un singur gând și-o singură dorință: să descopere piatra filosofală. Într-o zi, un bătrânel, *atât de simplu, după vorbă, după port*, a închiriat o căsuță, cea mai mică dintre toate. Era un om ciufut, nu vorbea cu nimeni și rar ieșea din umila sa casă. Meșterea mereu câte ceva, dovadă că pe coșul casei ieșeau fumuri negre, apoi galbene, albastre și roșii iar, la ferestrele sale, luceau noaptea lumini ciudate. Într-o după amiază, moșulică a ieșit pe ușă alergând, cu ochii străbătuți de o lumină incandescentă, cu părul vâlvoi și cu barba sură fluturând în vânt, strigând cât îl țineau bojocii: *Am fabricat aur! Aur adevărat!* De bucurie, i-a crăpat inima și a căzut lat chiar pe caldarâmul din fața casei. A murit pe loc. Cum nu avea pe nimeni apropiat, vecinii l-au înmormântat într-o groapă comună. Când au venit oamenii stăpânirii să vadă ce a mai rămas de pe urma acestui nebun inofensiv, n-au dat de aur. Nici urmă de așa ceva. Au găsit, în schimb, acte prin care se atesta că defunctul era urmașul unei familii nobile, bogate și ilustre. Nu după mult timp, fiul bătrânului a venit să se intereseze, de la vecini, cum a dus-o tatăl său în ultimii săi ani. Fiul lor le-a povestit cum au fost anii tatălui său înainte de a veni pe *Zlata ulicka*. Tatăl său a trăit, liniștit, cu copiii săi și cu familia sa într-un mare castel din sudul Boemiei. Dar, într-o zi, bătrânul a dat de niște cărți de alchimie și a început experiențele chiar în camera sa. Familia nu l-a încurajat și el, ca răspuns la ingratitudinea celor de acasă, și-a luat lumea-n cap. L-au căutat peste tot, dar nu le-a dat prin cap să-l caute și pe Ulița de Aur. După ce i-au auzit povestea, vecinii i-au zis cămăruței în care și-a dus veacul bătrânul: **Castelul**. O vreme așa i-a rămas numele, dar apoi lumea a uitat de acest castel fără măreție. Bizar, nu-i așa? Locatarul de la nr. 22 chiar a scris ***CASTELUL***. Numele acelui locatar din Ulița de Aur era, vă reamintim, Franz Kafka.

Moartea vine și prin tija unui trandafir

Rabinul Jehuda ben Bezalel a trăit până la o vârstă foarte înaintată. A reușit acest lucru pentru că, într-o zi, i s-au încrucișat drumurile cu un om impunător, înalt și palid la față, care ținea în mână o foaie de hârtie. Rabinul a recunoscut (*fă că unul și pe patru, tu însă ghici-vei chipul...*) imediat cine se ascundea în spatele măștii. I-a smuls imediat foaia pe care o ținea în mână și așa a aflat toate numele care urmau să fie șterse din Cartea vieții, chiar în acea noapte. Dar, fatalitate, era și numele lui printre cei aleși. ***De data asta mi-ai scăpat, dar ferește-te de mine, că n-o să-mi mai scapi!*** Ca să-l păcălească, Moartea i se prezentă sub tot felul de înfățișări. Odată a fost un pescar care îi oferea pește proaspăt spre vânzare, altădată, era un student care voia să-i fie discipol, ba chiar a venit, odată, și sub forma unui porumbel nevinovat. Dar Rabi nu putea fi păcălit cu una, cu două. Dar, în cele din urmă, Moartea tot l-a biruit. Într-o zi, pe când se odihnea după masă, cea mai răvășitoare dintre nepoatele sale i-a adus un nemaipomenit de frumos trandafir. Rabinul uită de orice formă de vigilență, îi surâse nepoatei, închise ochii și își apropie trandafirul de nas pentru a inhala îmbătătorul lui parfum. Așa a murit Rabinul păcălit de Moartea care se transformase într-o picătură de rouă, fatală, ascunsă în tija trandafirului. Ei bine, dar... lumea povestea că Rabinul n-a murit chiar de tot. Oamenii care veneau în pelerinaj la Vechiul Cimitir Evreiesc de pe strada Siroka îi strecurau în mormânt, scrise pe foi delicate, dorințe pe care era rugat să le îndeplinească. Rabinul era așezat în coșciugul său și continua să citească *Tablele legii*. Asta s-a întâmplat până nu demult când unul din stră-stră-stră-stră-stră nepoții lui a venit la mormântul stră-stră-stră-stră-stră bunicului său și i-a șoptit: ***Rabi, am rezolvat problema!*** Din mormânt s-a auzit un suspin adânc și acolo jos, sub pământ, totul s-a transformat în praf și pulbere. **Smrt!**

SFÂRȘIT

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

■ Prelegerea cu tema “Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale”, în cadrul proiectului “Biografii de excepție”, susținut de muzeograful, scriitorul, dr. în istorie Octavian Dărmănescu.

■ Spectacol-lectură și lansarea cărții cu titlul ”Râzi cât încă se mai poate!”, eveniment susținut de poeta, traducătoarea, eseista, criticul de artă Paula Romanescu.

■ Dezbaterea cu tema „Managementul de sănătate, reforme și mentalități noi”, în cadrul proiectului „La Vama Vremii”, coordonat de publicistul Nicolae Badiu, avându-l invitat pe dr. Mircea Stoian, managerul Spitalului Mioveni.

■ Prelegerea cu tema „Galeș. Un sat românesc”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme culturale în emoții raționale”, coordonat de scriitorul, eminescologul și profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

■ Prelegerea cu tema “Despre Filosofie și Filosofi. Socrate, Platon, Aristotel”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Cultură și Credință în Societatea Contemporană“, coordonat de conf. univ. dr. Marius Andreescu, de la Facultatea de Drept a Universității Pitești.

■ Dezbaterea cu tema „Regăsirea Omului”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală „Viața merge înainte”, coordonat de poeta ing. Simona Vasilescu, avându-l invitat pe prof. univ. dr. ing. ec. Mircea Aurel Niță.

■ Dezbaterea cu tema “Situații speciale în educație”, în cadrul proiectului cultural-educativ “Adolescenți și mentori”, coordonat de scriitoarea, criticul literar, profesoara de limba și literatura română Magda Grigore.

■ Dezbaterea cu tema “Terapie prin culoare”, eveniment inițiat de artistul plastic Mihaela Viorela Martin, avându-l invitat pe artistul plastic Laurențiu Popa.

■ Recital de folclor în cadrul proiectului „De la Vâlcea la Pitești”, coordonat de interpreta de folclor Tatiana Mărcoianu.

■ Dezbaterea cu tema “Privește dinăuntru – în afară! Despre etică și moralitate în viața de zi de zi!”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală “Povestea înseamnă emoție”, coordonat de Ana Ionescu, trainer, story teller, content writer.

■ Prelegerea cu tema “Aurel Baranga”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura Română Necanonică”, susținut de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

■ Dezbaterea cu tema „Morală, armonie și vindecare prin Qigong”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală „Arta Devenirii”, coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe Ioana Ionescu, medic, psiholog și trainer Qigong.

■ Prelegerea cu tema „Alchimistul”, în cadrul noului proiect cultural-educativ „Mari Iubiri ale Literaturii Universale”, susținut de poeta și profesoara de limba și literatura română Raluca Hana Sandu.

■ Prelegerea cu tema “Cultura și civilizația Imperiului Khmerilor”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, susținut de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, dr. în istorie Marin Toma.

■ Dezbaterea cu tema “Femeia și feminitatea în zilele noastre”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală „Mișcarea, Esența Creației”, coordonat de dr. fizioterapeut Petruța Daniela Mihăilescu, având-o invitată pe terapeutul Olimpia Mioara Mireștean.

■ Vernisajul expoziției de icoane cu tema „Cât de frumoasă ești, Maria!”, purtând mesajul: “Suntem culori ale aceleiași lumini!”, realizată de artistul plastic Adrian Albu.

■ Dezbaterea cu tema “Pan M. Vizirescu, ultimul gândirist”, în cadrul Clubului literar-artistic “Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu.

■ Prelegerea cu tema “Cum se poate transforma Luminița în Ana” (drumul de la romanul “Luminița, mon amour” la filmul “Ana, mon amour”), în cadrul proiectului “Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe Cezar Paul-Bădescu.

■ Lansarea volumului “Florilegiu de dramaturgie shakespeariană (The best of the Shakespeares plays)”, de prof. univ. dr. Constantin Manea, în cadrul proiectului cultural-educativ „Confluențe literare”, coordonat de poeta și profesoara de limba și literatura română Allora Albulescu.

■ Prelegerea cu tema „Un an de război în Ucraina. Ofensive, contraofensive și implicații internaționale”, susținută de istoricul Ștefan Dumitrache.

■ Spectacolul muzical-artistic „Poveste de Iubire”. Organizat de Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești și Filarmonica Pitești, evenimentul a stat sub semnul Dragobetelui, sărbătoarea iubirii la români, dar și a Mărțișorului și a Zilei Internaționale a Femeii, a primăverii și a renașterii vegetale și spirituale. Manifestarea a cuprins recitaluri muzicale susținute de Grupul Folk „P620” (coordonator, Andrei Bulf), Ansamblul Folcloric „Zavaidoc” (coordonator, Valentin Grigorescu) și momente artistice oferite de Clubul „Total Dance” (coordonator, Alfred Schieb) și de „Olimpic Argeș Gym” (coordonator, Nicoleta Andrei). A prezentat studenta la actorie Loredana Dicu.

Colocviile Municipiului Pitești, invitat Cezar Paul-Bădescu

Expoziția de icoane *Cât de frumoasă ești, Maria!*

Spectacolul muzical-artistic „Poveste de Iubire”

Personalități culturale piteștene - invitat Mircea Bârloiu

Rubrică realizată de **CARMEN ELENA SALUB**

actualitate

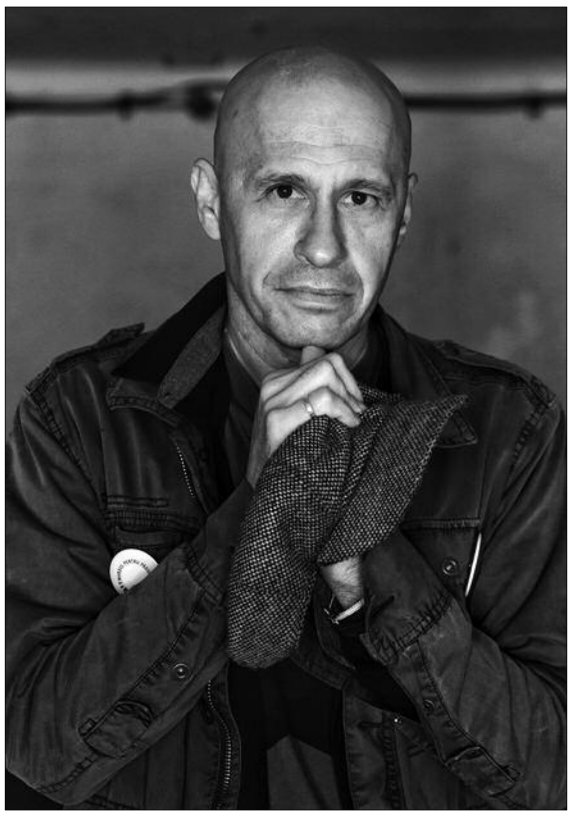
Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Instituția Oigăn

Există momente când, de nicăieri, apare cineva care dă totul peste cap. În anul de grație 1976, în finala campionatului mondial de fotbal din Belgrad, la loteria penaltyurilor unde se întâlneau Cehoslovacia și Germania de Vest, la chiar ultima lovitură a seriei pentru echipa Cehoslovaciei, s-a apropiat de punctul cu var Antonin Panenka. Și cum a făcut, cum a reușit, de atunci și până în zilele noastre, și o eternitate de acum încolo, vom avea un stil de lovitură de pedeapsă denumită după el, Panenka cea frumos zdrobitoare. Toată introducerea asta merge undeva, vă asigur, și anume la ce vom putea noi reține peste ani că ne-a rămas din muzica alternativă românească, ce stil, ce interpretare, ce spirit. Un posibil răspuns la toate astea poate fi dat într-un singur cuvânt – Oigăn.

Pentru cine nu știe, Oigăn (Eugen Nuțescu, pe numele său de pământean) este o adevărată instituție a muzicii românești post-comuniste. Cine nu l-a căutat, l-a găsit cu siguranță în cel puțin o formație pe care a văzut-o live la o primă întâlnire, sau l-a auzit cu siguranță pe un post de radio, și dacă nu s-a nimerit să fie acolo, măcar în ultimii ani la un festival de mare anvergură tot l-a văzut, fie că era la chitară, la voce sau la bass. Și dacă era cu formația KUMM, sau Robin and the Backstabbers, fie Moon Museum, solo cântând pisele sale, sau solo cântând Dylan, sau mai recent cu formația Pinholes, Oigăn este ubicuu.

Și anii au tot trecut peste noi toți, și i-am simțit fiecare cum a putut, doar că în timpul acesta Oigăn a devenit o supernovă. A demonstrat în suficiente piese că poate scrie bine, și ca să nu rămână doar un manifest aruncat prin boxe, în 2021 a publicat un volum de versuri, *Piese de schimb pentru păsări călătoare* (Editura Curtea Veche), în care-și strânge amintirile și gândurile de pe drum, dintre concerte și din interiorul muzicii în care trăiește cu drept stabil de proprietate. Și dacă le citești, și-ți închipui și tu cum este să stai la umbra unei scene după probe de sunet la ora unu și concert la nouă jumătate, într-o zi tulburător de călduroasă de vară, ai putea lesne să înțelegi de unde vine briza: „aș vrea să punem coloranți în priviri ca să se vadă/ traiectoriile./ să părem ancorați de vitrine, de fuste, de mașini fițoase.../ aș vrea să vorbim fiecare pe limba lui unică și personalizată./ (să nu existe Google translate sau alte trăsnăi ajutătoare)/ ca să ne înțelegem că nu ne/ înțelegem de fapt." (aș vrea ca avioanele să nu mai zboare în linie dreaptă)

Cine nu a trăit frumoasele dureri ale trubadurului de cursă lungă, cine n-a văzut cum e în spatele scenei înainte să ajungă apa, cine n-a simțit măcar o dată un fior pe șira spinării văzând o mulțime enormă fremătând, sorbindu-ți versurile, ar trebui să-și treacă această carte pe lista de dorințe. Și dacă tot se pornește pe acest drum, este neapărat să se ajungă și la cel mai recent album al lui Oigăn, *Antimaterie,* un manual de bune practici muzicale care vine, firesc aș spune, în continuarea volumului menționat anterior.

Albumul conține unsprezece piese cu titluri cât se poate de sugestive: Zoologie, Sociologie, Meteorologie, Matematică, Limba și Literatura Română, Anatomie, Desen, Teologie, Limba Engleză, Ora de muzică și Filosofie. Practic, în acest album, Oigăn face lucrul pe care și-l dorește fiecare ministru al educației pe care l-am văzut în ultimii mulți ani – o reformă a educației după chipul și asemănarea sa (și a invitaților de pe piese). Adevărul fie spus, oricând ar fi preferabilă reforma din *Antimaterie* celor pe care le-am tot văzut învârtite ca fețele de cub rubik de câteva ori pe an. Și ca reforma să fie completă, pe acest album s-au adunat invitați unul și unul: Jurjak, Ana Ularu, Mihai Grama, Lucia, Ami Crișan, Adrian Despot, George Gâdei sau Nick Făgădar.

Stilistic, piesele vin din toate orizonturile muzicale în care activează sau a activat Oigăn, fiind ușor de reperat pentru cei care au mai urmărit scena de rock alternativ românească. Chitara acustică este un element de sine stătător care dictează destul de bine tonul pieselor, nici prea lente, nici prea agresive.

Versurile, uneori calculat naive (Roșu/ ca garderoba lui Moșu'/ pe care-l cheamă fix ca pe tine/ și când nu ești cuminte nu vine - Desen), alteori tăioase (Suntem mari iubitori de animale și de minorități/ Pe unele le facem bucate/ pe restu' bucăți, bucăți - Sociologie) transmit ceea ce căutam de mult în muzica românească – bucuria ingenuă de a cânta de dragul muzicii, fără încrâncenare, fără o matematică a comercialului din spatele muzicii. Cine ajunge la Oigăn prin *Antimaterie* cu greu va putea pleca, și se va alătura celor care au venit de la albumul precedent din 2009, *Sex with Onions,* și celor, și celor, și celor....

Prin *Antimaterie,* Oigăn & co. ne demonstrează cât de ușor este să spui totul cu foarte puțin, și cât de departe te poate duce muzica atunci când îți petreci mai puțin timp gândind-o, și mai mult timp trăind în sânul ei, până cât te asimilează complet. Și cum am zis și la început, la fel ca Antonin Panenka, în câțiva (nu mulți ani) vom ajunge să vorbim despre Oigăn ca despre o instituție pe care nu o va mai putea nimeni constesta.

Bun de tipar

De ce nu (mai) citim roman?

Zoia (...) era o ființă de o mare justețe personală și foarte tristă de drumul pe care Ceaușescu împingea România. M-a încurajat textual să fug ori voi fi silit să scriu romane encomiastice despre Ceaușescu/ Ștefan cel Mare.

■ ZOE ERA FOARTE TRISTĂ. Petru Popescu, prozatorul care ne cucerise, prin anii '70, cu romanele sale, își amintește, în "Convorbiri literare", numărul din ianuarie a.c., despre copilărie și relația cu Zoia Ceaușescu. "A trecut mult de la copilărie. Ce rămâne ca pilon al memoriei este viața zilnică alături de geamănul meu, Pavel, cu care am scris împreună o piesă de teatru în versuri, despre existența de gemeni. Noi aveam 11 ani. Existența de gemeni ne-a protejat de o atmosferă egotistă, manifestată zilnic în casa noas-tră, unde tata era critic de teatru și mama era actriță la Nottara. Personalități puternice, cu manifestări vulcanice. Numai copil să nu fii în preajma unor ase- menea părinți! Ne refugiam amândoi în relația de gemeni, în citit, în școală. Am fost niște tocilari sârguincioși amândoi, pentru că, fără nota zece, mama ne trata cu urlete. După ce Pavel a murit la 13 ani și aș fi putut muri și eu (am trecut printr-o depresie și spaimă de moarte cumplită), părinții mei au divorțat. Nu l-am revăzut pe tata decât un an mai târziu. Au fost numai crize și probleme pentru un suflet de adolescent. Altfel n-aș fi ales teme tragice încă de la început, dar convingător, și n-aș fi fost citit de atâți necunoscuți (...) Am fost prieten cu fiica „faraonului", cu sentimentul adevăratei egalități, dar fără să fim intimi. Zoia (căreia părinții i-au dat la naștere numele de botez Zoia pentru că era numele eroinei sovietice Zoia Cosmodemianskaia; Ceaușescu încă nu devenise „patriot"!) – era o ființă de o mare justețe personală și foarte tristă de drumul pe care Ceaușescu împingea România. M-a încurajat textual să fug ori voi fi silit să scriu romane encomiastice despre Ceaușescu/ Ștefan cel Mare".

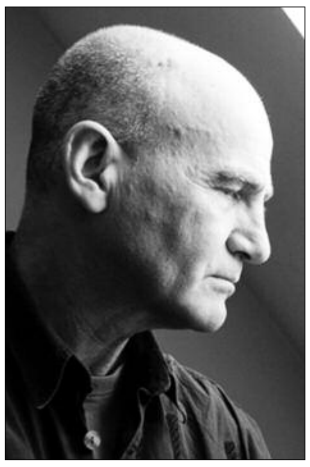
■ FICȚIUNEA ÎN CRIZĂ. În numărul din ianuarie curent al "Vieții românești", Ovidiu Ivancu semnează un articol incitant, cu titlul "Funeraliile ficțiunii?!", în care analizează de ce citim din ce în ce mai puțină ficțiune. "Într-o statistică publicată de cei de la Amazon, în 2021, se observă că vânzările de non-ficțiune au crescut cu 22,8% în ultimii cinci ani. Memoriile, biografiile, cărțile motivaționale au câștigat un teren considerabil. Într-o cercetare publicată în 2018 („Success in books: a big data approach to bestsellers"), una dintre concluzii este că textele non-ficționale rezistă mai mult timp în topul celor mai bune vânzări, în vreme ce ficțiunea e mai volatilă, titlurile se schimbă mai des. O astfel de schimbare de paradigmă, observabilă pe un interval temporal relativ consistent, vorbește deja despre o tendință generală. Apetitul pentru ficțiune este în scădere, disponibilitatea de a ne investi într-un ceva care nu produce efecte imediate cunoaște un declin evident (...) Fluxul conștiinței, instrument literar care îi entuziasmase atât de tare pe anumiți moderniști, pălește în fața utilitarismului unei cărți care ne propune 10 pași simpli pentru a avea succes în afaceri sau dragoste. (...) Nu e vorba, aici, neapărat, despre superficialitate, așa cum, probabil, am fi tentați să credem. Așezând o anume tendință culturală sub zodia superficialității dăm dovadă de optimism incurabil, căci asta implică speranța că totul nu e decât o fisură remediabilă, efemeră, într-un edificiu solid și rezistent. Scăderea apetitului pentru ficțiune e, însă, o consecință profundă a unui tip de raportare la cunoaștere."

■ ȚARUL ȘI MUSCA. La Editura "Humanitas" a apărut "Magul de la Kremlin", romanul de debut al lui Giuliano da Empoli, cel mai în vogă scriitor francez al momentului. Cartea este o introducere în culisele Kremlinului lui Putin și, mai ales, o meditație asupra puterii în epoca de astăzi. Iată un scurt citat, în care personajul principal, fost consilier imperial, vorbește despre condițiile exercitării puterii absolute: "Astăzi, puterea reprezintă singura soluție, pentru că obiectivul ei, obiectivul oricărei puteri în exercițiu îl constituie abolirea evenimentului. O muscă zburând prin palat în timpul vreunei ceremonii îl umilește pe împărat, spune Custine. Până și cel mai mic eveniment, sustras controlului ei, poate să coincidă cu moartea, sau cu posibilitatea morții, pentru putere. (...) Natura umană este lacomă de evenimente. Le așteaptă, le râvnește, chiar dacă se preface că se teme de ele, dar este clar că acesta este un gust pe care nu ni-l mai putem permite. Pentru că astăzi evenimentul, chiar și cel mai mic zbor al unei muște, poate dezlănțui iadul. Virusul a fost repetiția generală, dar suntem abia la început. Tocmai de aceea, de acum înainte, întrecerea se va purta între eveniment și putere. Și având în vedere că primul va coincide cu posibilitatea mereu deschisă a apocalipsei, cu toții vom fi obligați să o alegem pe cea din urmă. Nu pseudo-puterea pe care o practicați voi în Occident: niște măști de clovn interpretând un scenariu de tragedie. Nu, puterea readusă la originea ei primă: pura exercitare a forței. Statuia de marmură care cu o mână apără și cu cealaltă amenință".

■ UNDE VĂ PLACE SĂ CITIȚI? În "Dilema Veche" (nr. 984, februarie 2023), Bogdan Alexandru Stănescu, scriitor, eseist și editor, trece în revistă bibliotecile și sălile de lectură în care s-a inițiat în arta lecturii. Chiar așa, Dvs unde vă place să citiți? "Prin clasa a șasea am început să-mi caut locuri în care să mă ascund, fie spații ⟶

litere

Alexandru Jurcan

Război în miniatură, printre alcool şi stânci

Bunica ştia că orice război e posibil, atâta timp cât se ceartă chiar fraţii şi prietenii. Motive se găsesc din abundenţă, apoi, gradat, se instituie legea bulgărelui de zăpadă, ce se rostogoleşte hiperbolic. În noul film al lui Martin McDonagh (cu recente nominalizări la Oscar 2023) – *Spiritele din Inisherin/Banshee of Inisherin* - există doi prieteni apropiaţi, Padraic şi Colm, trăind într-o insulă izolată din Irlanda. Deodată, Colm (Brendan Gleeson) se dezice de prietenia cu Padraic (Collin Farrell), invocând un motiv rizibil („eşti plicticos"... dar cine nu e plicticos în locurile acelea?), motiv pe care, mai apoi, îl prelucrează oarecum spre aspiraţii mai înalte: că el vrea să compună muzică, să adere la o recunoaştere postumă, nu să consume zilnic alcool în crâşma întunecată. Aşa deodată? Să fie mai importantă muzica sa simplistă, folclorică, ce nu-l va duce nicicând spre celebritate, decât o prietenie cimentată în timp? Obstinaţie absurdă, întâlniri toxice, stres, dar şi hotărârea inimaginabilă a lui Colm că îşi va tăia degetele, dacă Padraic îl va mai aborda. Nimeni nu crede şi totuşi se întâmplă. Iată mâna ciuntită îngrozitor, cu sângele şiroind pe drum, atârnând precum securea neostoită a războiului.

Suntem doi spectatori în sala de cinema. Lumea se înghesuie la *Teambuilding*, nicio problemă..., doar ştim: cultura e un lux. După ce am admirat *Three Billboards* al aceluiaşi Martin McDonagh, acum m-am regalat cu acest *huis clos*, după un scenariu conceput de regizorul însuşi. Suntem în Irlanda anului 1923. Undeva, departe, auzim împuşcături – ecourile războiului civil. Aici pe insulă timpul se târăşte printre banalităţi. Totuşi, vrăjitoarea malefică pândeşte, se plimbă printre stânci. Legendă. Mitologie celtică: spiritele ce anunţă moartea. Dincolo de care colcăie răul existenţial, depresia, vidul, singurătatea, ba chiar patologicul. Mă bântuie acel *lasciate ogni speranza voi ch'entrate.* Ai vrea să evadezi, în ciuda peisajului fermecător, cu stânci, mare, ziduri... Cineva tot pleacă de acolo: Siobahn, sora lui Padraic (Kerry Condon), femeia singulară, care citeşte mereu, se salvează prin ficţiune. Prostul satului e interpretat magistral de Barry Keoghan, care fascinează cu fiecare apariţie în diverse filme. Sigur că Brendan Gleeson şi Collin Farrell devin aici, prin jocul lor, doi monştri sacri, în roluri antologice.

Pentru Padraic contează „să fii drăguţ", generos, sfidând gloria postumă postulată de Colm. Ceea ce uimeşte este mecanismul care-l transformă din prieten tolerant într-un vindicativ înverşunat. Adică atitudinea lui Colm îi răvăşeşte pornirile nebănuite, declanşând incendiul. Automutilare, casa arsă, privirile inocente ale animalelor, ca un panaceu sau o contrapondere (calul, măgarul, căţeluşa...). Ură care începe din... nimic. Alcool şi stânci, degete tăiate invadate de furnici, nori rupţi, premonitorii, pământ crăpat. Imaginea captează visceralul ascuns, apoi creează tablouri simbolice (o cruce de lemn în faţa geamului vătuit, dincolo de care soarele se îneacă în sângele apusului). Iată-i pe cei doi în faţa mării („nu, nu suntem chit!"), iar în prim-plan stă pe scaunul imens vrăjitoarea-Casandră, ţinând în mână firele destinului.

Înfruntarea celor doi prieteni devine o metaforă a războiului civil din Irlanda acelor ani. Stupiditatea conflictului, nu? Un război în miniatură, o metaforă îmbrăcată în umor negru, în registru tragi-comic. Alegorie, parabolă... mai contează, oare, când te afli în faţa unui film inconturnabil, de neratat??

Adrian Vasiliu

Muzică şi muzichie

Între tinereţe şi înţelepciune

Dacă aţi citit vreodată ceva scris de mine pe teme muzicale, ştiţi că am nişte preferinţe mai degrabă limitate ca întindere. Nu sunt neapărat conservator, dar nici extrem de deschis la nou, pe motiv că, sau cel puţin aşa-mi spun adesea, muzica actuală nu are cum să se compare cu cea de dinainte. La fel, nici genurile cu care am crescut nu au şanse mari de a se vedea înlocuite în setlist-urile mele. Şi totuşi, în ultima vreme, observ o tendinţă care deocamdată e doar interesantă, şi anume aceea de a asculta şi altceva. Poate e şi datorită faptului că am cam văzut în concert tot ce puteam vedea din ceea ce mă interesează cu adevărat. Dar poate o fi şi un pas înainte spre înţelepciunea unui ascultător de muzică un pic mai deschis la minte. Înţelepciune despre care cânta un tip de care nu auzisem până acum câteva luni şi la al cărui concert am ajuns fără să fi ascultat nici măcar o singură notă din repertoriul său. Piesa la care mă refer se cheamă „Entre la jeunesse et la sagesse" şi este cântată de Rufus Wainwright, după ce a fost lansată de mama şi mătuşa lui. Vorbim despre un artist cam de vârsta mea, cu o voce superbă şi cu o personalitate agreabilă, chiar dacă extrem de puternică. La origine este artist de operă, dar ceea ce prezintă el pe scenă ajunge şi la musical, şi la pop simfonic, şi la operetă, ca să dau doar câteva repere. Are şi o poveste de viaţă interesantă, provenind dintr-o familie de artişti, cu rădăcini atât canadiene, cât şi americane, cu o cultură vastă şi poziţii publice tranşante (anti-trumpist notoriu şi militant pentru legalizarea căsătoriilor homosexuale). Şi, în plus, este tatăl biologic al fiicei lui Leonard Cohen, a cărui piesă celebră, Hallelujah, a şi încheiat concertul. Cât despre muzica lui Wainwright, reţeta sa de spectacol este clar potrivită unor săli cu acustică deosebită, dar şi cu public avizat (a cântat inclusiv la decernarea Premiilor Nobel), în care, clar, nu mă includ. Clar eram ieşit din zona mea de confort, dar n-a fost deloc rău să ascult, în acelaşi loc şi timp, preluări după Prince sau Mina urmate de arii din Berlioz sau Wagner. Iar concertul susţinut împreună cu o orchestră din Amsterdam, intitulată Sinfonietta, compusă din artişti tineri şi dinamici, mi-a arătat că există viitor în branşă şi dacă nu te concentrezi pe muzica de la radiourile comerciale şi din cluburi sau festivaluri de genul Tomorrowland and Untold. A fost o experienţă pe care-o recomand oricărui meloman, indiferent de orientare, pentru că nu e niciodată târziu să înveţi, cât de cât, sau, în cazul meu, să-ţi aminteşti de orele de muzică din generală, când proful îţi povestea de artişti din zona clasică, pentru că partidul nu-i dădea voie să-ţi spună despre rock, considerat, pe drept cuvânt, subversiv pentru regimul condus de un incult care nu ştia decât folclor sau Cântarea României.

Nota redacţiei:
O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb tendinţa scriitorilor actuali – incitaţi de tehnica ultramodernă – este să trimită acelaşi text la cât mai multe publicaţii, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. Din acest motiv, vă rugăm să trimiteţi materiale originale, care nu au apărut iniţial în volume, reviste etc.
Revista **Argeş** primeşte doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGEŞ** răspunde moral şi juridic de conţinutul afirmaţiilor sale. Materialele aduse în redacţie nu se înapoiază.

→publice unde nu mă cunoştea nimeni, ceea ce însemna că există şanse minime pentru un contact social dialogal, fie locuri unde chiar puteam fi absolut singur. Asta implica o muncă serioasă de cercetare, dar şi exerciţii peripatetice care mă purtau în cele mai stranii locuri din Bucureşti: subsolurile caselor demolate, muzee, teatre, zone pustii din parcuri, case bîntuite sau magazine părăsite. Asta pînă cînd am descoperit bibliotecile: nu mi-a plăcut niciodată să citesc în aer liber. Urăsc cititul în natură. Urăsc natura, de altfel. Mi-aş dori să trăiesc într-un cabinet de curiozităţi. Dar să revin la biblioteci: la început a fost biblioteca de cartier, „George Coşbuc", de pe strada Radului, o căsuţă cu o masă acoperită cu un linţoliu alb, apretat, unde puteai să stai cît vrei să citeşti, dar puteai să şi împrumuţi (...) Acolo am ras triada generaţiei mele: Michel Zévaco, Alexandre Dumas şi Ioan Dan. Am descoperit apoi biblioteca liceului „Spiru Haret", unde mă refugiam cînd chiuleam, profitînd de bunăvoinţa unei bibliotecare foarte amabile. Mi-am extins lecturile, haotic, bineînţeles: îmi amintesc cum am citit în două săptămîni, în paralel, *Un veac de singurătate şi Dinastia Sunderland-Beauclair*".

■ Alex Ştefănescu semnalează apariţia "Corabiei Nebunilor", noul volum de versuri al lui Mircea Dinescu: "Mircea Dinescu nu a scris niciodată la comandă, nici măcar la propria lui comandă, nu s-a aşezat la masa de lucru ca un funcţionar hotărât să ducă la bun sfârşit încă o carte, ci a scris doar când a simţit în mod spontan nevoia s-o facă. După 1989 s-a lăsat cu totul în voia acestei spontaneităţi.(...) Dar invidia provocată de această erupţie de viaţă, ca şi frigiditatea estetică a unor critici literari au generat un complot al tăcerii. S-a creat un acord ruşinos între toţi cei incapabili să admire. În felul lui risipitor, Mircea Dinescu a mai aruncat din când în când diamante în spaţiul public, fără să-i pese că mulţi nu le dau atenţie. De curând a publicat o nouă carte, *Corabia nebunilor*, cu subtitlul *Cântece de dragoste, de ciumă şi de război,* cuprinzând poeme care strălucesc de prospeţime. Strălucesc ca frunzişul pomilor după ploaie. Nimic nu este reluat sau reciclat, nimic nu sugerează blazarea. Textele sunt scrise cu un entuziasm al scrierii care nu s-a stins şi conţin versuri mereu surprinzătoare şi emoţionante. Poetul sună deşteptarea pentru apaticul cititor de azi". De citit!

ARGUS

Număr ilustrat cu lucrări de GEORGE TZIPOIA

Corectură: JEAN DUMITRAŞCU

Revista **ARGEŞ** poate fi procurată şi prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediţie fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!
Vă puteţi abona pentru anul 2023, costul abonamentului fiind de 50 lei/an.
Plata se face prin mandat poştal pe numele CRISTINA LINTESCU, Centrul Cultural Piteşti, Casa Cărţii, Piteşti, O.P. 1, cod 110013.
Tel./fax: 0248/219976.

ARGEŞ
● **Revistă lunară de cultură**
● Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Piteşti** şi a **Uniunii Scriitorilor din România**
● Editată de **Centrul Cultural Piteşti**
● Membră **ARIEL**

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului**
Redactor-şef: **LEONID DRAGOMIR** (leoniddragomir@yahoo.com)
Secretar de redacţie: **SIMONA FUSARU** (fusaru@gmail.com, https://fusaru.blogspot.com/)
Consilier editorial: **NICOLAE OPREA**
Redactori: **MARIANA ŞENILĂ-VASILIU, MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN DUMITRAŞCU** (jeandumitrascu@yahoo.com)

Redacţia: Piteşti, Casa Cărţii, Centrul Cultural Piteşti
tel./fax: 0248/219976
e-mail: revista.arges@gmail.com
https://www.facebook.com/Revista-Arges
http: www.centrul-cultural-pitesti.ro
Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iaşi

Hifsa Ashraf

Hifsa Ashraf is an award-winning bilingual poet, author, editor, and social activist from Rawalpindi, Pakistan. She is a pioneer in her country for writing modern Japanese-style micropoetry in English and Urdu. Her work has been widely published in international journals, newspapers, magazines, blogs and anthologies. As an editor she jointly curates the Haiku Commentary blog. Hifsa is the author of six micropoetry books on gender-based taboos, mental health, socio-cultural, and socio-political issues. She has won The Touchstone Award for Individual Poems 2021 from The Haiku Foundation. She received special mention for her poetry collection, Her Fading Henna Tattoo, in the Touchstone Distinguished Books Award 2020 and in the Haiku Society of America Merit Book Award 2021. Her most recent micropoetry collection is hazy crescent moon by Alba Publishing UK.

Hifsa Ashraf, născută în Rawalpindi, Pakistan, este poetă și autoare bilingvă, câștigătoare a numeroase premii, editoare și activistă socială. A scris, în engleză și urdu, primele poeme scurte în stil japonez modern din țara sa. Creațiile sale au fost publicate în numeroase ziare, reviste, bloguri și antologii internaționale. Este co-editor al blogului Haiku Commentary. Hifsa este autoarea a șase cărți de micropoezie despre tabuurile pe bază de gen, sănătate mintală, probleme socio-culturale și socio-politice. A câștigat în 2021 Premiul Touchstone pentru poeme individuale al Fundației Haiku. A primit mențiune specială pentru volumul său de poezie *Her Fading Henna Tattoo*, acordat de Touchstone (2020) și de Haiku Society of America (2021). Ultima sa colecție de haikuuri este *hazy crescent moon*, editată de Alba Publishing UK.

*

spring rain...
the steady notes
of a baby crib's bells

ploaie de primăvară...
aceleași note muzicale
ale caruselului de la pătuț

*

breath cloud
of the young ibex...
Himalayan moon

vălătucii de aburi
ai căpriorului de munte...
lună himalayană

*

the young raven's caw
echoes
midsummer rain

croncănitul puiului de corb
amintește
de ploile din miezul verii

*

campsite clothesline
a teen girl connects
the holes in her dupatta

frânghia de rufe din tabără
o fetișcană unește
găurile din duppata[1] ei

*

hollow tree trunk
attuning to the sound
of emptiness

copac scorburos
rezonând cu sunetul
golului

*

kintsugi –
the broken leaf fills
with sunlight

kintsugi[2] –
frunza ciobită se umple
cu lumina soarelui

*

putting more logs
on the fire
deep winter solitude

aruncând mai mulți bușteni
în foc
singurătatea adâncă a iernii

*

deserted family home
trapped in the cobweb
childhood demons

casa părintească pustie
prinși în pânza de păianjen
demonii din copilărie

*

the obituary
of a maple leaf
still dewdrops

necrologul
unei frunze de arțar
roua nemișcată

*

hoarfrost
on the hospice window
mom's handprints

brumă
pe geamul căminului de bătrâni
urma mâinilor mamei

---

1 metodă japoneză de a repara obiectele sparte cu lac amestecat cu praf de aur

2 eșarfă purtată pe cap și peste umeri de către femeile din Pakistan

Steliana Cristina Voicu

Steliana Cristina Voicu locuiește în Ploiești și iubește pictura, poezia, cultura japoneză, fotografia și astronomia.

Lucrările sale de proză scurtă și poezie au fost apreciate și premiate la numeroase concursuri din țară și din străinătate. Acestea au fost publicate în diferite reviste și antologii scrise sau online.

A primit premiul I la Concursul „Wild Plum" 2015, premiul al III-lea la „Le Prix Jocelyne Villeneuve" 2017, mențiuni la Bashō Memorial English Haiku Contest în 2013, 2017, 2018, 2019, mențiuni la „Betty Drevniok Award", 2015, 2017, premiul I la Concursul de Tanka „Fleeting Words" 2015.

Steliana Cristina Voicu lives in Ploieşti, Romania and loves painting, poetry, Japanese culture, photography and astronomy.

Her poetry and short prose were appreciated and awarded at various competitions in the country and abroad. They have also been published in different anthologies and publications on paper or online.

She received 1st prize at Wild Plum International Haiku Contest 2015, 3rd prize at Le Prix Jocelyne Villeneuve 2017 Honorable Mentions at Bashō Memorial English Haiku Contest in 2013, 2017, 2018, 2019, Honorable Mentions at The Betty Drevniok Award, 2015, 2017, 1st prize at Fleeting Words Tanka Contest 2015 and others.

*

grădină de trandafiri -
bunica îngrijindu-și mâinile
la oglindă

roses garden -
grandma caressing her hands
at the mirror

*

suflând în păpădie...
printre visele mele
se destramă luna

blowing the dandelion...
through my dreams
unweaving moon

*

lună de tei -
doar vântul mai întoarce
fila cărții

linden moon -
only the wind turns
the book page

*

flori de wisteria...
se scutură stelele
Pământului

wisteria blossoms...
the Earth stars
falling

*

grădină de lalele...
ea își amână înflorirea
iar eu visele

garden of tulips...
one delays flowering
and me my dreams

*

spre vârful Caraiman -
în prunul în plină floare
crește soarele

to the Caraiman Peak -
in the full blown plum tree
rising sun

*

plimbare pe bulevard -
din castan în castan
luna de toamnă

stroll on the avenue -
from chestnut to chestnut
autumn moon

*

Muntele Ciucaș -
câte culori
într-un răsărit de lună?

Mount Ciucaș -
how many colors
in a moonrise?

*

răsare soarele...
pe ia mea
înfloresc macii

rising sun...
on my romanian blouse
blooming poppies

*

sat muntenesc -
în căruța cu fân
soare legănat

Wallachian village -
in the hay wagon
swayed sun

Traduceri de **MONA IORDAN**

Pagină realizată de **FLORIN GOLBAN**